

ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΟΜΕΑΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ (Ο.Α.Δ.Α.Χ.)

Μεταπτυχιακή Εργασία

**<<Προσδιοριστικοί παράγοντες του δανεισμού και της
χρηματοοικονομικής πίεσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα την περίοδο
της οικονομικής κρίσης>>**

Αντωνία Δ. Λύτρα

Επιβλέπων καθηγητής: Σταύρος Ζωγραφάκης, Γ.Π.Α.

Τριμελής επιτροπή: Στ. Ζωγραφάκης Γ.Π.Α

Κ. Τσιμπούκας Γ.Π.Α.

Χρ. Παπαδάς Γ.Π.Α

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«Προσδιοριστικοί παράγοντες του δανεισμού και της χρηματοοικονομικής πίεσης των νοικοκυριών στην Ελλάδα την περίοδο της οικονομικής κρίσης»

Η εργασία αυτή εκπονήθηκε στα πλαίσια του ΠΜΣ : << Ολοκληρωμένη Ανάπτυξη και Διαχείριση του Αγροτικού Χώρου>> από την κα. Αντωνία Δ. Λύτρα.

Μάρτιος 2013.

Η αυξανόμενη πιστωτική επέκταση σε συνδυασμό με την παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, την υπερχρέωση των νοικοκυριών και τις συνεχείς αυξήσεις σε βασικά είδη ευρείας κατανάλωσης προβληματίζουν καθημερινά την κοινωνία, την κυβέρνηση, την αντιπολίτευση και φυσικά το Οικονομικό Επιμελητήριο Ελλάδος. Η κατάσταση αυτή έχει δημιουργήσει ένα εκρηκτικό μείγμα πιέσεων στα ελληνικά νοικοκυριά.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στο χώρο του δανεισμού, η άνοδος των επιτοκίων καθώς και οι πληθωριστικές εξάρσεις που σημειώθηκαν τους τελευταίους μήνες, έφεραν τους δανειολήπτες πιο κοντά στην υπερχρέωση. Ο συνολικός δανεισμός των νοικοκυριών ως % του ΑΕΠ αυξήθηκε από το 2002 στο 2008, κατά 21 ποσοστιαίες μονάδες. Με αφορμή τα παραπάνω, θα ήθελα να αναδείξω μέσω αυτής της παρουσίασης τα χαρακτηριστικά του δανεισμού των Ελληνικών νοικοκυριών.

Σκοπός λοιπόν της παρούσας μελέτης είναι να εντοπίσει και να καταγράψει τις διαφορετικές επιδράσεις του δανεισμού στα νοικοκυριά της χώρας και να διερευνήσει τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν τις συνθήκες δανεισμού των νοικοκυριών.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε πως το μορφωτικό επίπεδο, η οικογενειακή κατάσταση, η ηλικία του αρχηγού του εκάστοτε νοικοκυριού αλλά και ο βαθμός αστικότητας επηρεάζουν την πιθανότητα κάποιος να πάρει δάνειο σε μεγαλύτερο επίπεδο από ότι οι υπόλοιποι προσδιοριστικοί παράγοντες.

Λέξεις κλειδιά: δανεισμός, νοικοκυριά, οικονομική κρίση, υπόδειγμα ordered-logit

ABSTRACT

«Determinants of debt and financial stress of households in Greece during the economic crisis»

This paper was produced as part of the PMS: <<Integrated Development and Management of Rural>> by Mrs. Antonia Lytra.

March 2013

The increasing credit growth coupled with the global financial crisis, the indebtedness of households and the continuous increase in basic products' consumption, concern everyday society, the government, the opposition and of course the Economic Chamber of Greece. This situation has put explosive pressure on Greek households.

Recent developments in the area of lending, rising interest rates and inflationary surges which occurred in recent months, brought the borrowers closer to debt. The total household debt as % of GDP increased from 2002 to 2008, by 21 percentage points. As it is the case, through this presentation I would like to highlight the characteristics of borrowing by the Greek households.

Aim of this study is to identify and record the different effects of lending to households in the country and explore the factors that shape the conditions of household borrowing.

In conclusion we can say that the level of education, marital status, age of the head of each household and the degree of urbanization affect the likelihood of getting a loan at a higher level than the other determinants.

Keywords: borrowing, households, financial crisis, ordered-logit model

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. Ταυτότητα των ελληνικών νοικοκυριών	7
1.1. Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (Ε.Ο.Π.).....	7
1.2. Βαθμός Αστικότητας	9
1.3. Διοικητική περιφέρεια έδρας νοικοκυριού	10
1.4. Ακαδημαϊκό επίπεδο νοικοκυριού	13
1.5. Απασχόληση υπεύθυνου νοικοκυριού	15
1.6. Μηνιαίο συνολικό εισόδημα νοικοκυριού	20
1.7. Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών	22
1.7.1. Κίνδυνος Φτώχειας	22
1.7.2. Δείκτες Συνθηκών Διαβίωσης.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. Σχέση δανεισμού και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των νοικοκυριών	27
2.1. Προφίλ των Νοικοκυριών με Δανεισμό	29
2.2. Δανειακή Επιβάρυνση, Ηλικία Αρχηγού του Νοικοκυριού και Εξαρτώμενα Μέλη	43
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. Οικονομετρικό μοντέλο	47
3.1 Θεωρητικό μέρος Order logit.....	47
3.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων υποδείγματος.....	48
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. Συμπεράσματα	52
Παράρτημα	59
1.1. Έρευνα	59
1.2. Μεθοδολογία.....	61
1.3. Ανάλυση αποτελεσμάτων.....	62
1.4 Συμπεράσματα.....	85
Βιβλιογραφία.....	88

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στις σύγχρονες ανεπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες η επέκταση του δανεισμού του ιδιωτικού τομέα αποτελεί σημαντικό προάγγελο των επόμενων κρίσεων του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση που βιώσαμε τα τελευταία πέντε χρόνια αλλά και η πρωτοφανής εθνική δημοσιονομική και χρηματοπιστωτική κρίση που βιώνουμε σήμερα στη χώρα μας έχουν ακολουθήσει ύστερα από επέκταση του δανεισμού του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα.

Η πίστωση στον ιδιωτικό τομέα διαχωρίζεται σε οικιακή και επιχειρηματική. Η μεταβαλλόμενη σύνθεση της ιδιωτικής πίστωσης στις τελευταίες δύο δεκαετίες έχει δώσει αφορμή για ακαδημαϊκό και πολιτικό ενδιαφέρον όσον αφορά τις διαφορετικές επιδράσεις του οικιακού και επιχειρηματικού δανεισμού στην οικονομία.

Οι γρήγορες επεκτάσεις οικιακής πίστωσης παράγουν τις ευπάθειες που μπορούν να επιδεινώσουν μια χρηματοπιστωτική κρίση. Οι επεκτάσεις επιχειρηματικής πίστωσης μπορούν να έχουν τα ίδια αποτελέσματα αλλά η επιδείνωση μετριάζεται από τη σχετική αύξηση των κερδών των επιχειρήσεων (Büyükkarakacak and Valevb, 2008).

Στην παρούσα εργασία θα μας απασχολήσει ο ιδιωτικός δανεισμός και πιο συγκεκριμένα ο δανεισμός των ελληνικών νοικοκυριών.

Κατά την διετία, 2006-2007, τα τραπεζικά δάνεια προς τα νοικοκυριά συνέχισαν να αυξάνονται με πολύ υψηλό αν και επιβραδυνόμενο ρυθμό (κατά μέσον όρο 23,6%) και διευρύνθηκε περαιτέρω η διείσδυση των τραπεζών στον τομέα αυτό της οικονομίας. Παράλληλα, η διετία αυτή χαρακτηρίζεται από σημαντική τάση αύξησης των τραπεζικών επιτοκίων από τα ιστορικά χαμηλά και σχετικώς σταθερά επίπεδα στα οποία είχαν διαμορφωθεί κατά την αμέσως προηγούμενη περίοδο.

Ο δανεισμός θεωρείται γενικά ως ένα χρήσιμο οικονομικό φαινόμενο που μπορεί να στηρίξει την οικονομική ανάπτυξη και να συμβάλλει στην ευημερία των νοικοκυριών. Με το δανεισμό οι επιχειρήσεις μπορούν να χρηματοδοτήσουν τις επενδύσεις τους και να καλύψουν βραχυπρόθεσμα τυχόν ανοίγματα στις ταμιακές ροές τους. Αντίστοιχα, για τα νοικοκυριά ο δανεισμός αποτελεί το κύριο μέσο χρηματοδότησης μεγάλων

αγορών, όπως για παράδειγμα η αγορά κατοικίας, αυτοκινήτου ή οικιακού εξοπλισμού, ενώ παράλληλα μικρές καθημερινές αγορές συχνά πληρώνονται με πιστωτικές κάρτες.

Όμως, η απόφαση για δανεισμό απαιτεί μεγάλη προσοχή καθώς δεν είναι γενικά εύκολο για τα νοικοκυριά να αναγνωρίσουν και να ελέγξουν όλους τους σημαντικούς παράγοντες και κινδύνους που μπορούν να επηρεάσουν την χρηματοοικονομική τους κατάσταση και να προβούν σε ένα επαρκή σχεδιασμό εξυπηρέτησης των δανείων τους. Έτσι, οι εξελίξεις που προαναφέρθηκαν ενίσχυσαν τις ανησυχίες σχετικά με το ενδεχόμενο τα νοικοκυριά να έχουν δανειστεί υπερβολικά, δηλαδή τη δυνατότητά τους να εξυπηρετούν κανονικά τα δάνειά τους και, κατά συνέπεια, το ύψος του πιστωτικού κινδύνου που έχουν αναλάβει οι τράπεζες.

Σημειώνεται πάντως ότι ως ποσοστό του ΑΕΠ η συνολική δανειακή επιβάρυνση των νοικοκυριών, παρά τη σημαντική αύξησή της κατά την πιο περίοδο 2006-2007, παραμένει στην Ελλάδα σε χαμηλότερο επίπεδο από ό,τι κατά μέσον όρο στη ζώνη του ευρώ (2007: Ελλάδα: 45,3% περιλαμβανομένων των δανείων που έχουν τιτλοποιηθεί ή 41,0% χωρίς τα τιτλοποιημένα δάνεια, ζώνη ευρώ: 54,3% χωρίς τα τιτλοποιημένα δάνεια). Ωστόσο, τα συνολικά μεγέθη παρέχουν μόνο μια γενική εικόνα αλλά δεν επαρκούν για να αξιολογηθεί η χρηματοοικονομική κατάσταση των επιμέρους νοικοκυριών και δεν μπορούν να αποκαλύψουν πώς κατανέμεται η χρηματοοικονομική πίεση και ποιες ομάδες νοικοκυριών αντιμετωπίζουν προβλήματα στην κανονική εξυπηρέτηση των δανειακών τους υποχρεώσεων. Είναι πράγματι δυνατό η συνολική δανειακή επιβάρυνση των νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ να αυξάνει χωρίς κατ' ανάγκη να επιδεινώνεται η δανειακή επιβάρυνση των επιμέρους νοικοκυριών στο βαθμό που διευρύνεται η διείσδυση των τραπεζών στην οικονομία, αυξάνει η πρόσβαση των νοικοκυριών στο τραπεζικό δανεισμό και τα νέα δάνεια αναλαμβάνονται σε μεγάλο βαθμό από νέους πελάτες-νοικοκυριά. Για το σκοπό αυτό απαιτούνται αναλυτικά στοιχεία σε επίπεδο νοικοκυριού. Προκειμένου επομένως να διερευνηθεί ο βαθμός χρέωσης των ελληνικών νοικοκυριών σε σχέση με τα κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά τους διεξήχθη έρευνα επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας από την Τράπεζα της Ελλάδος.

Σκοπός λοιπόν της παρούσας μελέτης είναι να εντοπίσει και να καταγράψει τις διαφορετικές επιδράσεις του δανεισμού στα νοικοκυριά της χώρας και να διερευνήσει τους παράγοντες εκείνους που διαμορφώνουν τις συνθήκες δανεισμού των νοικοκυριών.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε τέσσερα τμήματα στα οποία περιέχονται τα εξής: στο πρώτο μέρος παρουσιάζεται η ταυτότητα των ελληνικών νοικοκυριών με βάση το βαθμό αστικότητας, την διοικητική περιφέρεια της έδρας των νοικοκυριών, το ακαδημαϊκό επίπεδο, την απασχόληση και το μηνιαίο συνολικό εισόδημα του νοικοκυριού.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται μια εκτενής ανάλυση του προφίλ των Νοικοκυριών που έχουν κάποιο δάνειο σύμφωνα με το βαθμό αστικότητας του τόπου διαμονής του νοικοκυριού, την οικογενειακή του κατάσταση, το φύλο και η εθνικότητά του, το είδος της κατοικίας διαμονής του, το μορφωτικό επίπεδο του αρχηγού του νοικοκυριού, την οικονομική δραστηριότητα, το επάγγελμα και τον κλάδο απασχόλησης, τη θέση του στην εργασία, το είδος της εργασιακής σχέσης, τη μορφή της επιχείρησης στην οποία εργάζεται και την ασφάλεια υγείας που του παρέχει η εργασία του. Επίσης γίνεται ανάλυση της δανειακής επιβάρυνσης σε σχέση με την ηλικία του αρχηγού του νοικοκυριού και των εξαρτώμενων μελών του.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται το οικονομετρικό μοντέλο Order-logit προκειμένου να εκτιμηθεί η πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο.

Στο τέταρτο και τελευταίο μέρος βρίσκεται η σύνοψη και τα συμπεράσματα της παρούσης εργασίας.

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τα μέλη που απαρτίζουν την τριμελή επιτροπή και ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου **κ. Σ. Ζωγραφάκη** για την πολύτιμη βοήθεια και στήριξη κατά την διάρκεια της μεταπτυχιακής μου διπλωματικής εργασίας.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου για την υποστήριξη που παρείχαν κατά την διάρκεια παρακολούθησης του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

1.1 Έρευνες Οικογενειακών Προϋπολογισμών (Ε.Ο.Π.)

Οι ΕΟΠ διενεργούνται και δημοσιεύονται σε ομαδοποιημένη μορφή από την ΕΣΥΕ. Η πρώτη ΕΟΠ πραγματοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα Απρίλιος 1957 - Μάρτιος 1958 στις αστικές περιοχές της χώρας, ενώ η δεύτερη στο διάστημα Μάιος 1963 - Απρίλιος 1964 στις αγροτικές και ημιαστικές περιοχές. Όλες οι επόμενες ΕΟΠ κάλυψαν δειγματοληπτικά το σύνολο του πληθυσμού της χώρας και πραγματοποιήθηκαν στις περιόδους: Ιανουάριος 1974 - Δεκέμβριος 1974, Νοέμβριος 1981 - Οκτώβριος 1982, Νοέμβριος 1987 - Οκτώβριος 1988, Οκτώβριος 1993 - Σεπτέμβριος 1994 και Οκτώβριος 1998 - Σεπτέμβριος 1999. Η πλέον πρόσφατη έρευνα υλοποιήθηκε στην περίοδο Φεβρουάριος 2004 - Ιανουάριος 2005 και τα ομαδοποιημένα αποτελέσματά της δημοσιοποιήθηκαν πρόσφατα. Κάθε αναφορά στη συνέχεια της μελέτης στις ΕΟΠ θα αφορά τις έξι τελευταίες έρευνες, 1974, 1981/82, 1987/88, 1993/94, 1998/99 και 2004/05, οι οποίες γενικά ακολούθησαν την ίδια μεθοδολογία και κάλυψαν δειγματοληπτικά όλα τα νοικοκυριά της χώρας ανεξάρτητα από το μέγεθος ή άλλα χαρακτηριστικά τους.

Ο κύριος σκοπός των ΕΟΠ είναι η αναθεώρηση από την ΕΣΥΕ του Δείκτη Τιμών Καταναλωτή με τον υπολογισμό νέων συντελεστών στάθμισης των διαφόρων κατηγοριών καταναλωτικής δαπάνης. Ωστόσο, το στατιστικό υλικό των ερευνών αυτών μπορεί να αξιοποιηθεί επίσης για τη μέτρηση και διερεύνηση των οικονομικών ανισοτήτων, την ανάλυση των διαχρονικών μεταβολών του επιπέδου διαβίωσης και των διαφόρων χαρακτηριστικών των νοικοκυριών, την εκτίμηση της συνολικής ιδιωτικής κατανάλωσης κ.λπ. Οι έρευνες αυτές συλλέγουν πληροφορίες σχετικά με τις καταναλωτικές δαπάνες (πραγματικές και τεκμαρτές), τα εισοδήματα, τις ανέσεις κατοικίας, τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και των μελών τους. Καλύπτουν το σύνολο του πληθυσμού της χώρας με εξαίρεση τις κάθε είδους συλλογικές συμβιώσεις (όπως οικοτροφεία, νοσοκομεία, φυλακές), τα νοικοκυριά που είχαν περισσότερους από τρεις οικότροφους και τα

νοικοκυριά με μέλη ξένους υπηκόους που υπηρετούν σε ξένες διπλωματικές αποστολές.

Η συλλογή των πληροφοριών γίνεται με τη μέθοδο της προσωπικής συνέντευξης, κατά την οποία υπάλληλοι ή συνεργάτες της ΕΣΥΕ, για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων επισκέπτονται τα επιλεγόμενα νοικοκυριά επί 7 συνεχείς ημέρες (από την ΕΟΠ 1993/94 και για όλες τις επόμενες, επί 14 ημέρες). Για την επιλογή του δείγματος εφαρμόζεται η μέθοδος της πολυσταδιακής στρωματοποιημένης δειγματοληψίας, με ενιαίο γενικό κλάσμα δειγματοληψίας 2/1000 (για την ΕΟΠ 1974 ήταν 3/1000) και μονάδα έρευνας και ανάλυσης το νοικοκυριό. Με βάση το σχέδιο δειγματοληψίας που υιοθετείται, η τελική μονάδα δειγματοληψίας είναι η κατοικία. Έτσι, ερευνώνται όλα τα νοικοκυριά που κατά το χρόνο της έρευνας μένουν στις κατοικίες που έχουν επιλεγεί.¹ Η επιλογή των κατοικιών στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη και στις πρωτεύουσες των νομών όπου έχει προηγηθεί κατάρτιση καταλόγων κατοικιών γίνεται από την ΕΣΥΕ με βάση το διάστημα δειγματοληψίας και με τη βοήθεια ειδικού πίνακα επιλογής. Στις υπόλοιπες περιοχές η επιλογή των κατοικιών γίνεται από την ερευνήτρια κατά την πρώτη ημέρα της έρευνας.² Για τη στρωματοποίηση του δείγματος χρησιμοποιούνται συνήθως οι γεωγραφικές περιφέρειες της χώρας (ΥΠΑ), ο βαθμός αστικότητας και ο δήμος ή η κοινότητα ή το οικοδομικό τετράγωνο. Το δείγμα ισοκατανέμεται μέσα στο έτος, με τρόπο ώστε να επιλέγονται 4 ισοδύναμα και ανεξάρτητα μεταξύ τους δείγματα, που αντιστοιχούν στα 4 τρίμηνα της κάθε έρευνας.

Μονάδα έρευνας και ανάλυσης των ΕΟΠ αποτελεί το νοικοκυριό. Μέλη νοικοκυριού είναι τα άτομα, συγγενικά ή μη, τα οποία το αποτελούν, δηλαδή διαμένουν στην κατοικία και τρώνε κυρίως εκεί. Για τους σκοπούς της έρευνας, ένα από τα μέλη κάθε νοικοκυριού το οποίο αναγνωρίζεται από τα υπόλοιπα μέλη ως εκείνο που έχει την

¹ Αν η κατοικία που έχει επιλεγεί είναι κενή, δευτερεύουσα ή εξοχική, εγκαταλείπεται. Αν σε μια κατοικία μένει νοικοκυριό με το οποίο η επικοινωνία της ερευνήτριας δεν είναι δυνατή λόγω προσωρινής απουσίας, άρνησης συνεργασίας, κ.λπ., η ερευνήτρια αντικαθιστά την κατοικία με την αμέσως επόμενη.

² Η ερευνήτρια εντοπίζει αρχικά τη μονάδα επιφανείας και στη συνέχεια απαριθμεί όλες τις κατοικίες της μονάδας επιλέγοντας ταυτόχρονα ορισμένες από αυτές, με βάση το διάστημα δειγματοληψίας που έχει κάθε μονάδα και με τη βοήθεια ειδικού πίνακα επιλογής. Η εκτίμηση των διαστημάτων δειγματοληψίας γίνεται με βάση τον αριθμό των νοικοκυριών που έχει η κάθε μονάδα στην πλησιέστερη απογραφή πληθυσμού πριν από κάθε έρευνα, και με τρόπο ώστε η πιθανότητα επιλογής για κάθε νοικοκυριό να είναι ίση με το γενικό κλάσμα δειγματοληψίας.

ευθύνη για τη λήψη των κυριότερων αποφάσεων σχετικά με τη διαχείριση του νοικοκυριού γενικά, θεωρείται ως υπεύθυνος αυτού.

Για μία σειρά λόγων, οι ΕΟΠ αποτελούν τις πλέον κατάλληλες πηγές στατιστικών στοιχείων για τη μελέτη πολλών κοινωνικών φαινομένων όπως είναι η ανισότητα, η φτώχεια, ο κοινωνικός αποκλεισμός κ.ά. Είναι οι μόνες έρευνες νοικοκυριών οι οποίες συλλέγουν ταυτόχρονα πληροφορίες σχετικά με τις πραγματικές και τεκμαρτές καταναλωτικές δαπάνες (σε ανάλυση 900 περίπου διαφορετικών κωδικών / ειδών), τα εισοδήματα (σε ανάλυση 70 περίπου διαφορετικών πηγών προέλευσης), τις ανέσεις κατοικίας (είδος κατοικίας, τετραγωνικά, αριθμός δωματίων, έτος κατασκευής κ.ά.), τα διαρκή καταναλωτικά αγαθά (ύπαρξη ιδιωτικού αυτοκινήτου, οικιακών συσκευών, κ.λπ.) και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών και των μελών τους (επαγγελματική κατάσταση, δημογραφικά χαρακτηριστικά κ.λπ.).

Στην ενότητα παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας που συμμετείχε στην έρευνα ως προς τις μεταβλητές ταυτότητας, προκειμένου να αποτυπωθούν τα βασικά κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών.

Συγκεκριμένα, το σύνολο των νοικοκυριών αναλύεται ως προς τις ακόλουθες μεταβλητές ταυτότητας: τον βαθμό αστικότητας της περιοχής της έδρας των νοικοκυριών, τη διοικητική περιφέρεια της έδρας των νοικοκυριών, το είδος κατοικίας (ιδιοκτήτη ή μη, νοικιασμένη ή μη, επιπλωμένη ή μη), το ακαδημαϊκό επίπεδο του νοικοκυριού, την απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού και τις τάξεις μηνιαίου συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού.

1.2. Βαθμός Αστικότητας

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ως προς το βαθμό αστικότητας των δημοτικών/ κοινοτικών διαμερισμάτων στα οποία ανήκουν τα νοικοκυριά, και συγκεκριμένα σε τρεις κατηγορίες: αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές. Ως αστικές περιοχές ορίζονται τα δημοτικά διαμερίσματα, των οποίων ο πολυπληθέστερος οικισμός αποτελείται από 10.000 κατοίκους και πάνω, ως ημιαστικές περιοχές ορίζονται τα δημοτικά και κοινοτικά

διαμερίσματα, των οποίων ο πολυπληθέστερος οικισμός αποτελείται από 2.000 έως και 9.999 κατοίκους, και ως αγροτικές περιοχές ορίζονται τα κοινοτικά διαμερίσματα, των οποίων ο πολυπληθέστερος οικισμός αποτελείται 1.999 και κάτω.

Στον πίνακα που ακολουθεί αποδίδεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας που σε σχέση με το βαθμό αστικότητας. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό αποτελούν αστικές περιοχές (69,12%), ακολουθούν οι αγροτικές περιοχές με ποσοστό 18,58% και τέλος οι ημιαστικές περιοχές με ποσοστό 12,30%.

Πίνακας 1.1 Βαθμός Ανταπόκρισης στην έρευνα σε σχέση με την Αστικότητα (%)

	ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑ			ΣΥΝΟΛΟ
	ΑΣΤΙΚΗ	ΗΜΙΑΣΤΙΚΗ	ΑΓΡΟΤΙΚΗ	
Μη Δάνειο	59.78	11.21	16.83	87.82
Δάνειο	9.34	1.09	1.74	12.18
	69.12	12.30	18.58	100.00

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

1.3 Διοικητική περιφέρεια έδρας νοικοκυριού

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ως προς τις 13 διοικητικές περιφέρειες της χώρας στις οποίες ανήκουν τα νοικοκυριά. Στον πίνακα 1.2 που ακολουθεί αποδίδεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά διοικητική περιφέρεια το 2008.

Το 2008, από το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, στην Αττική διέμεναν 1.507.867 νοικοκυριά (37,0%), στην Κεντρική Μακεδονία διέμεναν 729.501 νοικοκυριά (17,9%), στη Θεσσαλία 256.662 νοικοκυριά (6,3%), στη Δυτική Ελλάδα 256.124 νοικοκυριά (6,3%) στην Κρήτη 218.607 νοικοκυριά (5,4%), στην Ανατολική Μακεδονία & Θράκη 217.324 νοικοκυριά (5,3%), στην Πελοπόννησο 208.974 νοικοκυριά (5,1%), στη Στερεά Ελλάδα 118.751 νοικοκυριά (4,6%), στην Ήπειρο 128.305 νοικοκυριά (3,2%), στη Δυτική Μακεδονία 102.060 νοικοκυριά (2,5%), το Νότιο Αιγαίο 99.436 νοικοκυριά

(2,4%), στα Ιόνια νησιά 80.714 νοικοκυριά (2,0%) και στο Βόρειο Αιγαίο 77.852 νοικοκυριά (1,9%). Είναι προφανές ότι η κατανομή σε διοικητικές περιφέρειες επηρεάζεται κυρίως από την ύπαρξη μεγαλοαστικών κέντρων, όπως το πολεοδομικό συγκρότημα Αθηνών-Πειραιώς στην Αττική, η Θεσσαλονίκη στη Κεντρική Μακεδονία, η Λάρισα στη Θεσσαλία και η Πάτρα στη Δυτική Ελλάδα.

Πίνακας 1.2: Κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά διοικητική περιφέρεια το έτος 2008

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	N	%
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	4.072.175	100,0%
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	217.324	5,3%
Κεντρική Μακεδονία	729.501	17,9%
Δυτική Μακεδονία	102.060	2,5%
Ήπειρος	128.305	3,2%
Θεσσαλία	256.662	6,3%
Ιόνια νησιά	80.714	2,0%
Δυτική Ελλάδα	256.124	6,3%
Στερεά Ελλάδα	188.751	4,6%
Αττική	1.507.867	37,0%
Πελοπόννησος	208.974	5,1%
Βόρειο Αιγαίο	77.852	1,9%
Νότιο Αιγαίο	99.436	2,4%
Κρήτη	218.607	5,4%

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Για τη διευκόλυνση της παρουσίασης του δανεισμού των 13 διοικητικών περιφερειών, υιοθετήθηκε η διάκριση που ακολουθούν τα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ προγράμματα, σύμφωνα με την οποία οι διοικητικές περιφέρειες της χώρας διακρίνονται στις τρεις ακόλουθες ομάδες:

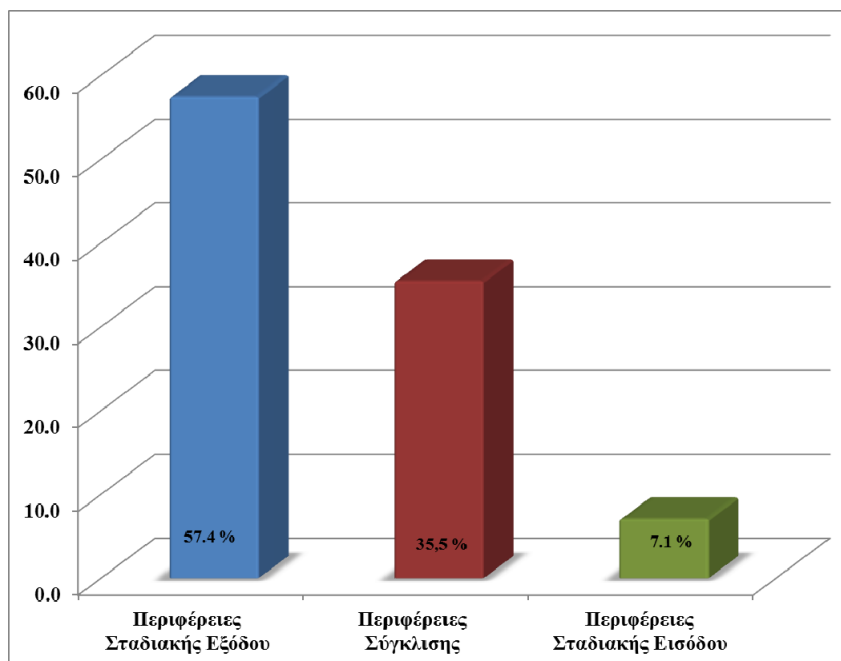
1) Περιφέρειες Σταδιακής εισόδου: Ανήκουν 2 διοικητικές περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας και του Νοτίου Αιγαίου,

2) Περιφέρειες Σύγκλισης: Ανήκουν 8 διοικητικές περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας, της Δυτικής Ελλάδας, των Ιονίων νήσων, του Βορείου Αιγαίου και της Κρήτης, και

3) Περιφέρειες Σταδιακής εξόδου: Ανήκουν 3 διοικητικές περιφέρειες, της Αττικής, της Κεντρικής και της Δυτικής Μακεδονίας.

Ομαδοποιώντας τις 13 διοικητικές περιφέρειες σε 3 ομάδες η κατανομή των νοικοκυριών κατά το 2008 ήταν η ακόλουθη: στην ομάδα περιφερειών Σταδιακής εξόδου διέμενε το 57,4% (2.339.428 νοικοκυριά), στην ομάδα περιφερειών Σύγκλισης διέμενε το 35,5% (1.444.561 νοικοκυριά) και στην ομάδα περιφερειών Σταδιακής εισόδου διέμενε το 7,1% (288.186 νοικοκυριά). Στο γράφημα 1.1 που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα διοικητικών περιφερειών το έτος 2008.

Γράφημα 1.1: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα διοικητικών περιφερειών το έτος 2008

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

1.4 Ακαδημαϊκό επίπεδο νοικοκυριού

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ως προς το ακαδημαϊκό επίπεδο των νοικοκυριών. Το ακαδημαϊκό επίπεδο του νοικοκυριού ορίστηκε ως η ανώτερη εκπαιδευτική βαθμίδα που έχει ολοκληρώσει ο υπεύθυνος του νοικοκυριού, ή ο/η σύζυγος/ σύντροφος (σχέση του 2ου μέλους ως προς τον υπεύθυνο του νοικοκυριού) στην περίπτωση που η δική του/της βαθμίδα είναι ανώτερη του υπευθύνου του νοικοκυριού, σύμφωνα με την κατάταξη της ΕΛΣΤΑΤ (11 κατηγορίες εκπαιδευτικών βαθμίδων).

Στον πίνακα 1.3 που ακολουθεί αποδίδεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ακαδημαϊκό επίπεδο το έτος 2008.

Πίνακας 1.3: Κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ακαδημαϊκό επίπεδο το 2008

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	N	%
Σύνολο νοικοκυριών	4.072.175	100,0%
Δεν πήγε σχολείο	73.275	1,8%
Δεν τελείωσε το Δημοτικό	346.576	8,5%
Απολυτήριο Δημοτικού	965.190	23,7%
Απολυτήριο Γυμνασίου	363.738	8,9%
Απολυτήριο Λυκείου/Εξατάξιου Γυμνασίου	780.691	19,2%
Πτυχίο ΤΕΛ, ΤΕΣ, Πολυκλαδικού Λυκείου	223.219	5,5%
Πτυχίο ΙΕΚ ή Ανώτερης Σχολής	209.774	5,2%
Πτυχίο ΤΕΙ, ΚΑΤΕΕ	287.807	7,1%
Πτυχίο ΑΕΙ, Ανώτατων Στρατιωτικών Σχολών	732.868	18,0%
Μεταπτυχιακό (MSc, MBA)	69.153	1,7%
Διδακτορικό (PhD.)	19.886	0,5%

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Το 2008, στο σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, η κατανομή του ακαδημαϊκού επιπέδου του νοικοκυριού, όπως ορίστηκε προηγουμένως και σύμφωνα με την αναλυτική κατάταξη της ΕΛ.ΣΤΑΤ, ήταν η ακόλουθη: Δεν πήγε σχολείο δήλωσαν 73.275

νοικοκυριά (1,8%), Δεν τελείωσε το Δημοτικό δήλωσαν 346.576 νοικοκυριά (8,5%), με Απολυτήριο Δημοτικού δήλωσαν 965.190 νοικοκυριά (23,7%), με Απολυτήριο Γυμνασίου δήλωσαν 363.738 νοικοκυριά (8,9%), με απολυτήριο Γενικού Λυκείου δήλωσαν 780.691 νοικοκυριά (19,2%), με πτυχίο ΤΕΛ-ΤΕΣ Πολυκλαδικού Λυκείου δήλωσαν 223.219 νοικοκυριά (5,5%), με πτυχίο ΙΕΚ ή Ανώτερης Σχολής δήλωσαν 209.774 νοικοκυριά (5,2%), με πτυχίο ΤΕΙ-ΚΑΤΕΕ δήλωσαν 287.807 νοικοκυριά (7,1%), με πτυχίο ΑΕΙ, Ανώτερων Στρατιωτικών Σχολών δήλωσαν 732.868 νοικοκυριά (18,0%), με Μεταπτυχιακό δήλωσαν 69.153 νοικοκυριά (1,7%), και με Διδακτορικό δήλωσαν 19.886 νοικοκυριά (0,5%).

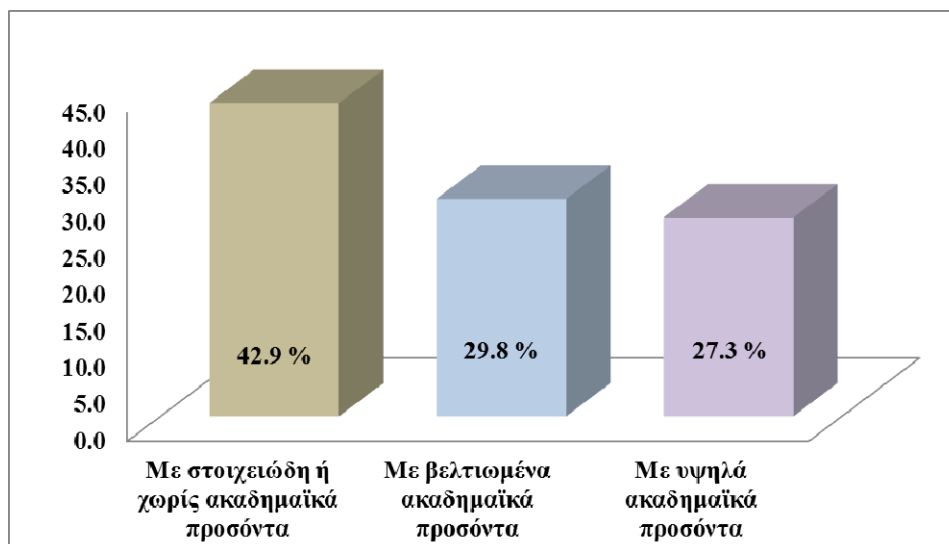
Για τις ανάγκες της παρουσίασης των κατανομών του δανεισμού κατασκευάστηκε και νέα μεταβλητή για το ακαδημαϊκό επίπεδο του νοικοκυριού με 3 κατηγορίες ακαδημαϊκών προσόντων, στις οποίες αντιστοιχίζονται οι 11 κατηγορίες εκπαιδευτικών βαθμίδων της ΕΛ.ΣΤΑΤ.:

- 1) Με στοιχειώδη ή χωρίς ακαδημαϊκά προσόντα: δεν πήγε σχολείο, δεν τελείωσε το Δημοτικό, απολυτήριο Δημοτικού και απολυτήριο Γυμνασίου,
- 2) Με βελτιωμένα ακαδημαϊκά προσόντα: απόφοιτος Λυκείου/ Εξατάξιου Γυμνασίου, Πτυχίο ΤΕΛ, ΤΕΣ, Πολυκλαδικού Λυκείου και Πτυχίο ΙΕΚ ή Ανώτερης Σχολής, και
- 3) Με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα: Πτυχίο ΤΕΙ, ΚΑΤΕΕ, Πτυχίο ΑΕΙ, Ανώτερων Στρατιωτικών Σχολών, με Μεταπτυχιακό (MSc, MBA) και με Διδακτορικό (PhD.).

Στο γράφημα 1.2 που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα ακαδημαϊκού επιπέδου το έτος 2008.

Ομαδοποιώντας τις 11 αυτές κατηγορίες σε ομάδες ακαδημαϊκών προσόντων η κατανομή των νοικοκυριών κατά το 2008 ήταν η ακόλουθη: με στοιχειώδη ή χωρίς ακαδημαϊκά προσόντα δήλωσε το 42,9% (1.748.779 νοικοκυριά), με βελτιωμένα ακαδημαϊκά προσόντα δήλωσε το 29,8% (1.213.684 νοικοκυριά) και με υψηλά ακαδημαϊκά προσόντα δήλωσε το 27,3% (1.109.713 νοικοκυριά).

Γράφημα 1.2: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα ακαδημαϊκού επιπέδου το έτος 2008

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

1.5 Απασχόληση υπεύθυνου νοικοκυριού

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ως προς την κύρια τρέχουσα απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού. Για τις ανάγκες της παρουσίασης των κατά νομών κατασκευάστηκε συνθετική μεταβλητή, 9 κατηγοριών απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού, λαμβάνοντας υπόψη το επάγγελμα, τον κλάδο, τη θέση στην εργασία και τη μορφή/τομέα (Δημόσιος-Ιδιωτικός).

Στον πίνακα 1.5 που ακολουθεί αποδίδεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού το έτος 2008.

Το 2008, και στο σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, η κατανομή των νοικοκυριών με βάση την απασχόληση του υπευθύνου, ήταν η ακόλουθη: Μισθωτός (στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα) του Δημοσίου δήλωσαν 404.339 νοικοκυριά (9,9%), Μισθωτός (στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα) του Ιδιωτικού δήλωσαν 370.242 νοικοκυριά

(9,1%), Μισθωτός εξειδικευμένος τεχνίτης-εργάτης (συμπεριλαμβάνονται γεωργοί, κτηνοτρόφοι και αλιείς) δήλωσαν 368.643 νοικοκυριά (9,1%), Μισθωτός ανειδίκευτος εργάτης δήλωσαν 190.667 νοικοκυριά (4,7%), Αυτοαπασχολούμενος (με μισθωτούς) δήλωσαν 183.505 νοικοκυριά (4,5%), Αυτοαπασχολούμενος (χωρίς μισθωτούς) δήλωσαν 596.449 νοικοκυριά (14,6%), Συνταξιούχος δήλωσαν 1.327.514 νοικοκυριά (32,6%), Άνεργος δήλωσαν 119.329 νοικοκυριά (2,9%) και Μη οικονομικά ενεργός (εισοδηματίας, μαθητής/φοιτητής, στρατιώτης, νοικοκυρά, ανίκανος για εργασία και λοιπές περιπτώσεις) δήλωσε 511.487 νοικοκυριά (12,6%).

Πίνακας 1.4: Κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού το 2008

Απασχόληση του Υπεύθυνου του Νοικοκυριού	N	%
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ	4.072.175	100,0%
Μισθωτός στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα του Δημοσίου	404.339	9,9%
Μισθωτός στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα του Ιδιωτικού	370.242	9,1%
Μισθωτός ειδικευμένος τεχνίτης, εργάτης, γεωργός, κτηνοτρόφος κλπ.	368.643	9,1%
Μισθωτός ανειδίκευτος εργάτης	190.667	4,7%
Αυτοαπασχολούμενος με μισθωτούς	183.505	4,5%
Αυτοαπασχολούμενος χωρίς μισθωτούς	596.449	14,6%
Συνταξιούχος	1.327.514	32,6%
Άνεργος	119.329	2,9%
Μη οικονομικά ενεργός	511.487	12,6%

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Για τις ανάγκες της παρουσίασης των κατανομών του δανεισμού κατασκευάστηκε και νέα μεταβλητή για την απασχόληση του υπεύθυνου του νοικοκυριού ομαδοποιώντας τις παραπάνω 9 κατηγορίες στις ακόλουθες 4:

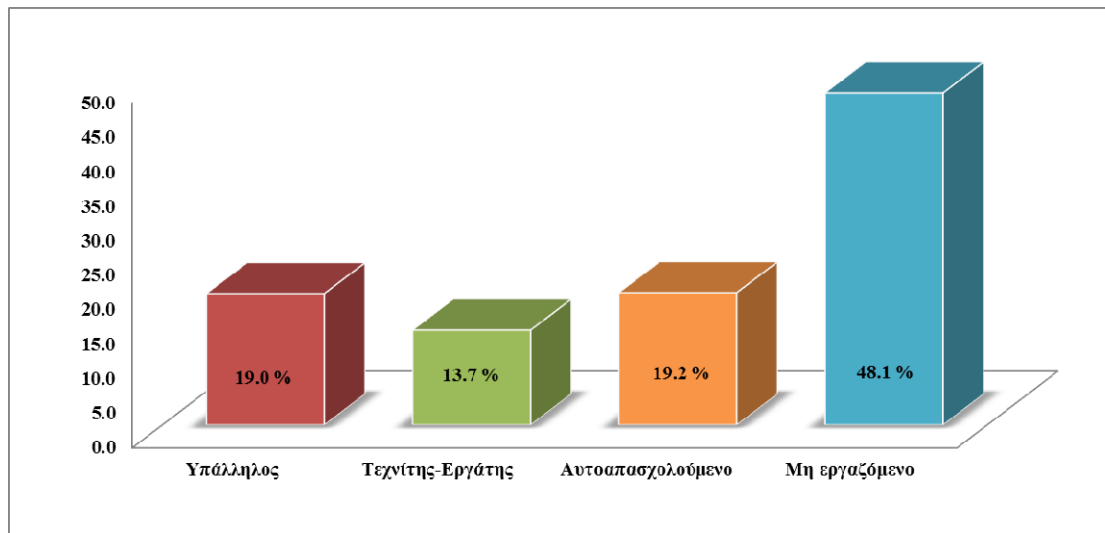
- 1) Υπάλληλος: περιλαμβάνει μισθωτούς στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα,
- 2) Τεχνίτης-Εργάτης: περιλαμβάνει μισθωτούς ειδικευμένους τεχνίτες, εργάτες, γεωργούς, κτηνοτρόφους, αλιείς κλπ., καθώς και μισθωτούς ανειδίκευτους εργάτες

3) Αυτοαπασχολούμενος: περιλαμβάνει αυτοαπασχολούμενος με μισθωτούς και χωρίς μισθωτούς, και

4) Μη εργαζόμενος: περιλαμβάνει συνταξιούχους, ανέργους και μη οικονομικά ενεργούς (εισοδηματίας, μαθητής/φοιτητής, στρατιώτης, νοικοκυρά, ανίκανος για εργασία και λοιπές περιπτώσεις).

Στο γράφημα 1.3 που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα απασχόλησης του υπευθύνου του νοικοκυριού το έτος 2008.

Γράφημα 1.3: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού το 2008

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ομαδοποιώντας τις 9 αυτές κατηγορίες σε 4 συνθετικές ομάδες απασχόλησης η κατανομή των νοικοκυριών κατά το 2008 ήταν η ακόλουθη: με υπεύθυνο που απασχολείται ως Υπάλληλος δήλωσε το 19,0% (774.582 νοικοκυριά), με υπεύθυνο που απασχολείται ως Τεχνίτης-Εργάτης δήλωσε το 13,7% (559.310 νοικοκυριά), με υπεύθυνο Αυτοαπασχολούμενο δήλωσε το 19,2% (779.953 νοικοκυριά), ενώ με υπεύθυνο Μη εργαζόμενο δήλωσε το 48,1% (1.958.330 νοικοκυριά).

Επιπλέον, κατασκευάστηκε μεταβλητή για τον τομέα απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού ομαδοποιώντας τις παραπάνω 9 κατηγορίες στις ακόλουθες 3:

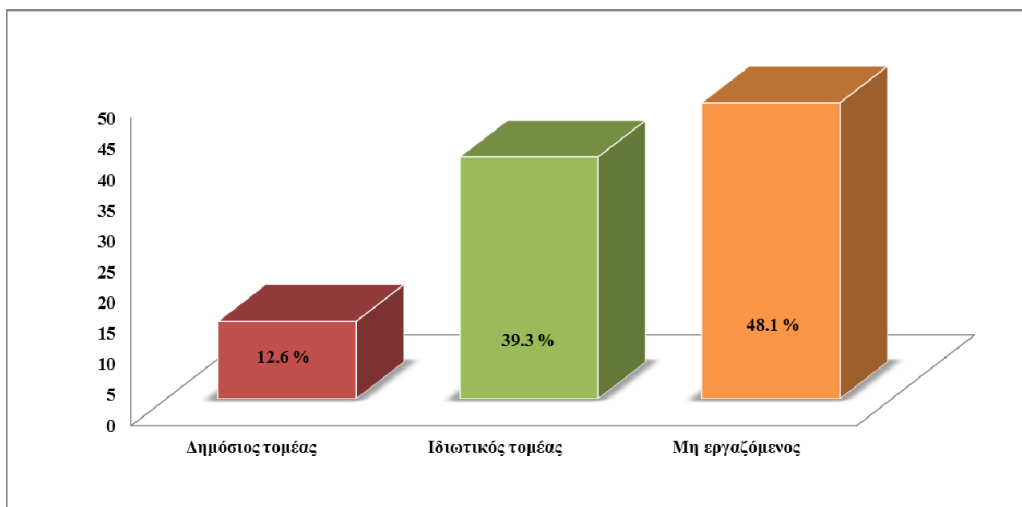
1) Δημόσιος τομέας: Μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι όλων των κλάδων δραστηριοτήτων του Δημοσίου τομέα,

2) Ιδιωτικός τομέας: Μισθωτοί και αυτοαπασχολούμενοι όλων των κλάδων δραστηριοτήτων του Ιδιωτικού τομέα,

3) Μη εργαζόμενοι: περιλαμβάνει συνταξιούχους, ανέργους και μη οικονομικά ενεργούς (εισοδηματίας, μαθητής/φοιτητής, στρατιώτης, νοικοκυρά, ανίκανος για εργασία και λοιπές περιπτώσεις).

Στο γράφημα 1.4 που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα απασχόλησης του υπευθύνου του νοικοκυριού το 2008.

Γράφημα 1.4: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά τομέα απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού το έτος 2008

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ως προς τον τομέα απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού, η κατανομή των νοικοκυριών κατά το 2008 ήταν η ακόλουθη: με υπεύθυνο που απασχολείται στο Δημόσιο τομέα δήλωσε το 12,6% (514.836 νοικοκυριά) ενώ με υπεύθυνο που απασχολείται στον Ιδιωτικό τομέα δήλωσε το 39,3% (1.599.009 νοικοκυριά).

Τέλος, κατασκευάστηκε μεταβλητή για το είδος απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού ομαδοποιώντας τις παραπάνω 9 κατηγορίες στις ακόλουθες 3:

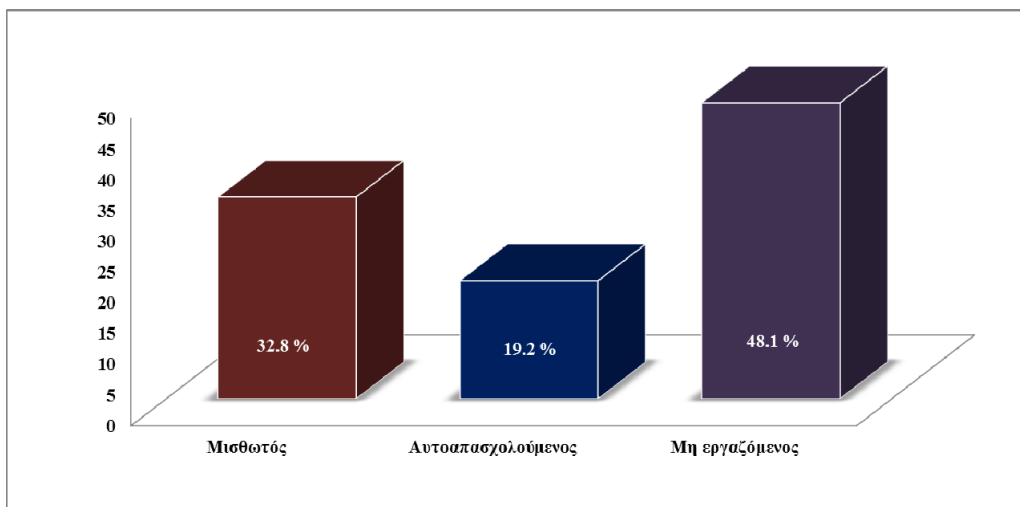
1) Μισθωτός: Μισθωτοί όλων των κλάδων δραστηριοτήτων του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα,

2) Αυτοαπασχολούμενος: Αυτοαπασχολούμενοι όλων των κλάδων δραστηριοτήτων του Δημοσίου και του Ιδιωτικού τομέα,

3) Μη εργαζόμενος: περιλαμβάνει συνταξιούχους, ανέργους και μη οικονομικά ενεργούς (εισοδηματίας, μαθητής/φοιτητής, στρατιώτης, νοικοκυρά, ανίκανος για εργασία και λοιπές περιπτώσεις).

Στο γράφημα 1.5 που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά είδος απασχόλησης του υπευθύνου του νοικοκυριού το 2008.

Γράφημα 1.5: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά είδος απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού το έτος 2008

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ως προς το είδος απασχόλησης του υπεύθυνου του νοικοκυριού, η κατανομή των νοικοκυριών κατά το 2008 ήταν η ακόλουθη: με υπεύθυνο που απασχολείται ως Μισθωτός δήλωσε το 32,8% (1.333.892 νοικοκυριά) ενώ με υπεύθυνο που δηλώνει Αυτοαπασχολούμενος δήλωσε το 19,2% (779.953 νοικοκυριά).

1.6. Μηνιαίο συνολικό εισόδημα νοικοκυριού

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ως προς το μηνιαίο συνολικό εισόδημά τους, το οποίο έχει ταξινομηθεί σε 8 τάξεις εισοδήματος.

Στον πίνακα 1.6 που ακολουθεί αποδίδεται η κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά τάξη μηνιαίου συνολικού εισοδήματος το 2008.

Πίνακας 1.5: Κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά τάξη μηνιαίου συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού το έτος 2008

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ	N	%
<i>Σύνολο νοικοκυριών</i>	4.072.175	100,0%
μέχρι 750€	734.596	18,0%
751-1.100€	714.971	17,6%
1.101-1.450€	635.464	15,6%
1.451-1.800€	496.758	12,2%
1.801-2.200€	389.589	9,6%
2.201-2.800€	425.948	10,5%
2.801-3.500€	246.798	6,1%
3.501€ και άνω	428.051	10,5%

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

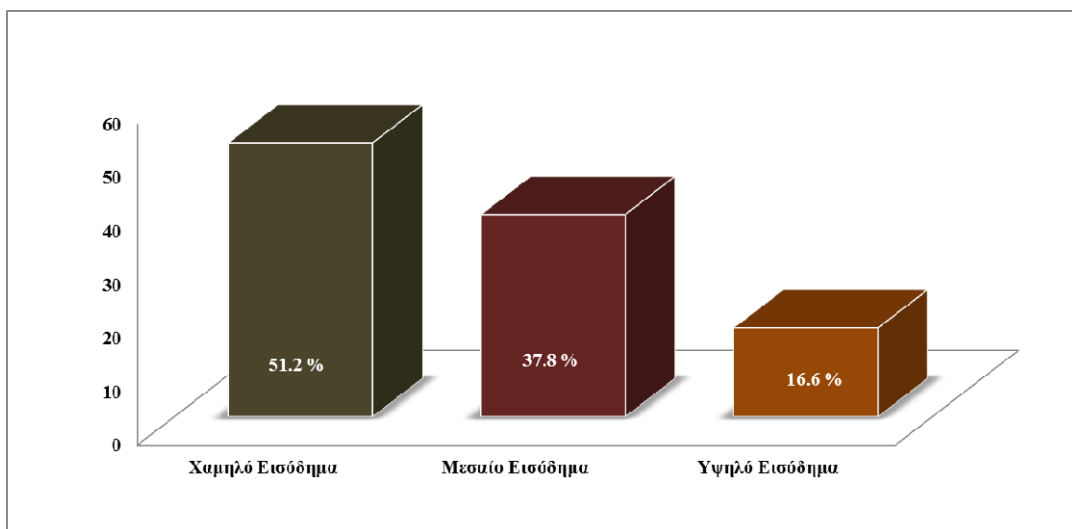
Το 2008, από το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, μηνιαίο εισόδημα μέχρι 750€ δήλωσαν 734.596 νοικοκυριά (18,0%), από 751-1.100€ δήλωσαν 714.971 νοικοκυριά (17,6%), από 1.001-1.450€ δήλωσαν 635.464 νοικοκυριά (15,6%), από 1.451-1.800€ δήλωσαν 496.758 νοικοκυριά (12,2%), από 1.801-2.200€ δήλωσαν 389.589 νοικοκυριά (9,6%), από 2.201-2.800€ δήλωσαν 425.948 νοικοκυριά (10,5%), από 2.801-3.500€ δήλωσαν 246.798 νοικοκυριά (6,1%) και από 3.501€ και πάνω δήλωσαν 428.051 νοικοκυριά (10,5%).

Για τις ανάγκες της παρουσίασης των δαπανών κατασκευάστηκε και νέα μεταβλητή για το εισόδημα του νοικοκυριού ομαδοποιώντας τις παραπάνω 8 τάξεις στις ακόλουθες 3 ομάδες:

- 1) Χαμηλό εισόδημα: μέχρι 1.450€,
- 2) Μεσαίο εισόδημα: από 1.451-2.800€, και
- 3) Υψηλό εισόδημα: από 2.801€ και άνω.

Στο γράφημα που ακολουθεί αποτυπώνεται η ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα μηνιαίου συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού το 2008.

Γράφημα 1.6: Ποσοστιαία κατανομή του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας ανά ομάδα μηνιαίου συνολικού εισοδήματος του νοικοκυριού το έτος 2008

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ομαδοποιώντας τις 8 εισοδηματικές τάξεις σε 3 ομάδες εισοδήματος η κατανομή των νοικοκυριών κατά το 2008 ήταν η ακόλουθη: στην ομάδα χαμηλού εισοδήματος ανήκει το 51,2% (2.085.031 νοικοκυριά), στην ομάδα μεσαίου εισοδήματος ανήκει το 37,8% (1.312.295 νοικοκυριά) και στην ομάδα υψηλού εισοδήματος ανήκει το 16,6% (674.849 νοικοκυριά).

1.7. Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών

1.7.1. Κίνδυνος Φτώχειας

Στο κατώφλι της φτώχειας οδηγείται μέρα με τη μέρα όλο και μεγαλύτερος αριθμός συμπολιτών μας, καθώς με βάση τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, ο αριθμός των νοικοκυριών που ζουν με ελάχιστα χρήματα, με βάση τα εισοδήματα του 2010, ανήλθε στο 21,4% του πληθυσμού. Η Ελλάδα βρίσκεται πλέον στην 2η θέση στην Ευρώπη μετά τη Βουλγαρία (ποσοστό 22,4%), ενώ η παιδική φτώχεια ανέρχεται στο 23,7%.

Δηλαδή, τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας εκτιμώνται σε 901.194 και τα μέλη τους σε 2.341.400.

Σύμφωνα με την σχετική έρευνα της ΕΛΣΤΑΤ, το κατώφλι της φτώχειας ανέρχεται στο ποσό των 6.591 ευρώ ετησίως ανά άτομο και σε 13.842 ευρώ για νοικοκυριά με δύο ενήλικες και δύο εξαρτώμενα παιδιά ηλικίας κάτω των 14 ετών. Ενώ, το μέσο ετήσιο ατομικό ισοδύναμο εισόδημα ανέρχεται σε 12.637,08 ευρώ και το μέσο ετήσιο διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών της χώρας σε 21.590,07 ευρώ.

Σύμφωνα με την ίδια έρευνα:

- Ο κίνδυνος φτώχειας για παιδιά ηλικίας 0-17 ετών (παιδική φτώχεια) ανέρχεται σε 23,7% και είναι υψηλότερος κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες από το αντίστοιχο ποσοστό του συνολικού πληθυσμού.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών υπολογίζεται σε 23.6% και είναι αυξημένος κατά 2,3 ποσοστιαίες μονάδες σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά.
- Ο πληθυσμός σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικό αποκλεισμό, ανέρχεται σε 3.403.000 άτομα.
- Ο πληθυσμός που διαβιεί σε νοικοκυριά που δεν εργάζεται κανένα μέλος ή εργάζεται λιγότερο από 3 μήνες συνολικά το έτος, ανέρχεται σε 837.300 άτομα, ενώ στο προηγούμενο έτος ανερχόταν σε 544.800 άτομα.

- Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις βοηθούν αρκετά τα φτωχά νοικοκυριά, και ειδικότερα:
- Τα κοινωνικά επιδόματα συμβάλουν στη μείωση του ποσοστού της φτώχειας κατά 3,4 ποσοστιαίες μονάδες
- Οι συντάξεις συμβάλουν στη μείωση του ποσοστού της φτώχειας κατά 20,1 ποσοστιαίες μονάδες.
- Το σύνολο των κοινωνικών μεταβιβάσεων μειώνει το ποσοστό της φτώχειας κατά 23,5 ποσοστιαίες μονάδες
- Οι κοινωνικές μεταβιβάσεις (συμπεριλαμβανομένων των συντάξεων) αποτελούν το 30,9% του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών της χώρας.
- Οι συντάξεις αποτελούν ένα αξιόλογο μερίδιο του διαθέσιμου εισοδήματος, αφού αναλογούν στο 27,1% αυτού.
- Τα κοινωνικά επιδόματα αποτελούν το 3,8% του διαθέσιμου εισοδήματος.
- Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας είναι υψηλότερο στις γυναίκες σε σχέση με τους άνδρες (21,9% και 20,9%, αντίστοιχα).
- Τα μονοπρόσωπα νοικοκυριά με θήλυ μέλος απειλούνται από τη φτώχεια σε ποσοστό 25,8%, ενώ τα αντίστοιχα με άρρεν μέλος σε ποσοστό 24,3%.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 65 ετών, υπολογίζεται σε ποσοστό 23,6%, ενώ για άτομα ηλικίας έως 17 ετών σε ποσοστό 23,7 %.
- Ο κίνδυνος φτώχειας για άτομα ηλικίας άνω των 75 ετών υπολογίζεται σε ποσοστό 27,5%, ενώ για άτομα ηλικίας κάτω των 75 ετών σε ποσοστό 20,8%.
- Ο κίνδυνος φτώχειας των νοικοκυριών με έναν γονέα και, τουλάχιστον, ένα εξαρτώμενο παιδί ανέρχεται σε 43,2%, ενώ ο αντίστοιχος δείκτης για τα νοικοκυριά με δύο γονείς και ένα εξαρτώμενο παιδί ανέρχεται σε 17,7%.

- Φυσικά, οι εργαζόμενοι κινδυνεύουν λιγότερο από τους ανέργους και τους οικονομικά μη ενεργούς (συνταξιούχους, νοικοκυρές κ.λπ.). Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας στους εργαζόμενους ανέρχεται σε 11,9%, στους λοιπούς μη οικονομικά ενεργούς σε 30% και στους ανέργους σε 44%.
- Ο σχετικός κίνδυνος φτώχειας για τους εργαζομένους με πλήρη απασχόληση ανέρχεται σε 10,4%, ενώ για τους εργαζομένους με μερική απασχόληση ανέρχεται σε 21,4%.
- Τα νοικοκυριά που διαμένουν σε ιδιόκτητη κατοικία απειλούνται από φτώχεια κατά 20,3%, ενώ αυτά που διαμένουν σε ενοικιασμένη κατοικία κατά 25,9%.
- Ο σχετικός κίνδυνος φτώχειας ηλικιωμένων 75 ετών και άνω, κατά ιδιοκτησιακό καθεστώς της κατοικίας τους, ανέρχεται για τους ιδιοκτήτες σε 27,9%, ενώ για τους ενοικιαστές σε 24,3%.

1.7.2. Δείκτες Συνθηκών Διαβίωσης

Από την Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛΣΤΑΤ) ανακοινώθηκαν οι δείκτες συνθηκών διαβίωσης του πληθυσμού της Χώρας που προκύπτουν από τα στοιχεία της δειγματοληπτικής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών, έτους 2011 (European Union - Statistics on Income and Living Conditions), με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το έτος 2010.

Τα αποτελέσματα της έρευνας έτους 2012, με περίοδο αναφοράς εισοδήματος το έτος 2011, θα ανακοινωθούν το Σεπτέμβριο του 2013.

Βασικές Διαπιστώσεις

Από τη μελέτη των δεικτών για τις συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού της Χώρας προκύπτει ότι η στέρηση βασικών αγαθών και υπηρεσιών (δυσκολία ικανοποίησης βασικών αναγκών, ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης, επιβάρυνση από τις δαπάνες στέγασης, αδυναμία αποπληρωμής δανείων ή αγορών με δόσεις, δυσκολίες στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, δυσκολία αντιμετώπισης των συνήθων αναγκών,

ποιότητα ζωής) δεν αφορά μόνο το φτωχό πληθυσμό αλλά και μέρος του μη φτωχού πληθυσμού.

Αποτελέσματα

Ο πληθυσμός που αντιμετωπίζει οικονομικές δυσκολίες σε, τουλάχιστον, τέσσερις από τις εννέα (9), συνολικά, διαστάσεις της υλικής στέρησης αποτελείται κυρίως από:

- Παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ετών (16,4%)
- Πληθυσμό ηλικίας 65 ετών και άνω (13,1%)-Γυναίκες ηλικίας 65 ετών και άνω (14,7%)- Άνδρες ηλικίας 65 ετών και άνω (11,0%)
- Πληθυσμό 18 έως 64 ετών (15,4%)
- Παιδιά ηλικίας 18 έως 24 ετών που έχουν ολοκληρώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση (35,2%)
- Πληθυσμό ηλικίας 18 έως 59 ετών που έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση (6,5%)

Ο μέσος όρος αγαθών και υπηρεσιών που στερείται το σύνολο των νοικοκυριών, από τις εννέα, συνολικά, διαστάσεις της υλικής στέρησης, εκτιμάται σε 3,8.

Τα νοικοκυριά που αντιμετωπίζουν ελλείψεις βασικών ανέσεων στην κύρια κατοικία κατατάσσονται, κατά καθεστώς ιδιοκτησίας, ως εξής:

- ιδιόκτητη χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη κλπ.) (3,8%)
- ιδιόκτητη με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη κλπ.) (6,6%)
- ενοικιασμένη (9,7%)
- ενοικιασμένη με ενοίκιο μικρότερο από την τιμή της αγοράς (13,7%)

Το ποσοστό του πληθυσμού που διαβιεί σε κατοικία με στενότητα χώρου ανέρχεται σε 25,9% για το σύνολο του πληθυσμού, ενώ είναι 23,2% για το μη φτωχό πληθυσμό και 35,8% για το φτωχό πληθυσμό.

Τα νοικοκυριά που επιβαρύνονται από το κόστος στέγασης ανέρχονται σε 24,3% για το σύνολο του πληθυσμού, σε 9,4% για το μη φτωχό πληθυσμό και 79,0% για το φτωχό πληθυσμό.

Το 42,7% του φτωχού πληθυσμού δηλώνει ότι στερείται διατροφής που περιλαμβάνει κάθε δεύτερη ημέρα κοτόπουλο, κρέας, ψάρι ή λαχανικά ίσης θρεπτικής αξίας, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό του μη φτωχού πληθυσμού εκτιμάται σε 0,3%

Το 69,5% του φτωχού πληθυσμού και το 24,9% του μη φτωχού έχει οικονομική δυσκολία να αντιμετωπίσει έκτακτες, αλλά αναγκαίες δαπάνες αξίας, περίπου, 600 ευρώ.

Περιβαλλοντικά προβλήματα από παρακείμενη βιομηχανία ή κυκλοφορία αυτοκινήτων αντιμετωπίζει το 25,6% του συνολικού πληθυσμού, ενώ ποσοστό 20,3% του ίδιου πληθυσμού αναφέρει ως πρόβλημα τους βανδαλισμούς και την εγκληματικότητα στην περιοχή του.

Το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που δηλώνει οικονομική αδυναμία να έχει ικανοποιητική θέρμανση ανέρχεται σε 18,7%, ενώ είναι 38,9% για το φτωχό πληθυσμό 13,7% για το μη φτωχό πληθυσμό.

Το 30,0% του μη φτωχού πληθυσμού δηλώνει ότι επιβαρύνεται πάρα πολύ από τις συνολικές δαπάνες στέγασης, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το φτωχό πληθυσμό εκτιμάται σε 55,7% .

Το 38,8% του πληθυσμού που έχει λάβει καταναλωτικό δάνειο, δηλώνει ότι δυσκολεύεται πάρα πολύ στην αποπληρωμή αυτού ή των δόσεων για αγορά αγαθών και υπηρεσιών.

Το 41,4% του φτωχού πληθυσμού δηλώνει δυσκολία στην πληρωμή πάγιων λογαριασμών, όπως αυτών του ηλεκτρικού ρεύματος, του νερού, του φυσικού αερίου κλπ.

Το 48,9% του φτωχού πληθυσμού αναφέρει μεγάλη δυσκολία στην αντιμετώπιση των συνήθων αναγκών του με το συνολικό μηνιαίο ή εβδομαδιαίο εισόδημά του.

Το μέσο ελάχιστο καθαρό μηνιαίο εισόδημα για την αντιμετώπιση των αναγκών των νοικοκυριών της Χώρας, κατά δήλωσή τους, ανέρχεται σε 2.235 ευρώ. Τα φτωχά νοικοκυριά χρειάζονται 1.808 ευρώ, ενώ τα μη φτωχά νοικοκυριά 2.350 ευρώ.

Το 17,1% του φτωχού πληθυσμού, το 6,0% του μη φτωχού πληθυσμού και το 8,3% του συνολικού πληθυσμού δεν διέθεταν ένα, τουλάχιστον, ΙΧ επιβατηγό αυτοκίνητο, ενώ το 17,9% των φτωχών νοικοκυριών, το 6,4% των μη φτωχών και το 8,9% του συνόλου των νοικοκυριών δεν διέθεταν προσωπικό ηλεκτρονικό υπολογιστή, αν και τα χρειάζονταν, λόγω έλλειψης οικονομικής δυνατότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΣΧΕΣΗ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ

Σύμφωνα με την μελέτη των Συμιγιάννη και Τζαμουράνη (2007) ο βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής του νοικοκυριού, η σύνθεσή του, η ηλικία του «αρχηγού» του νοικοκυριού, ο αριθμός των εργαζομένων μελών καθώς και το εισόδημα και η περιουσία του νοικοκυριού σχετίζονται με την πιθανότητα σύναψης δανείου. Πιο συγκεκριμένα, η πιθανότητα αυτή είναι μεγαλύτερη για τα νοικοκυριά που διαμένουν στην Αθήνα ή την Θεσσαλονίκη, για τα πολυμελή νοικοκυριά με σχετικά υψηλό εισόδημα, για όσα έχουν «αρχηγό» ηλικίας κάτω των 66 ετών και εργαζόμενο στον δημόσιο τομέα, καθώς και για νοικοκυριά με περισσότερα του ενός μέλη. Σύμφωνα με την ίδια μελέτη, το ύψος του δανεισμού εξαρτάται από το εισόδημα και την καθαρή περιουσία του νοικοκυριού. Με άλλα λόγια, τα ανώτερα εισοδήματα συμμετέχουν στον δανεισμό περισσότερο από όσο συμμετέχουν στον πληθυσμό των νοικοκυριών.

Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι μόνο το 12.18% (495.807 νοικοκυριά) οφείλουν κάποιο δάνειο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών που οφείλουν δάνειο κατανέμεται στις δύο μεγαλύτερες περιφέρειες: στην περιφέρεια Αττικής με ποσοστό 4,82% και στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 2,12% (Πίνακας 2.1). Αυτό δείχνει ότι τα νοικοκυριά που διαμένουν στην Αθήνα και τη

Θεσσαλονίκη έχουν μεγαλύτερο ποσοστό δανείων σε σχέση με τα νοικοκυριά που διαμένουν στις υπόλοιπες αστικές περιοχές.

Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν και από τα στοιχεία της έρευνας, σχετικά με την κατανομή των νοικοκυριών που έχουν κάποιο δάνειο στις αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές της χώρας, με τη διαφορά ότι στην περίπτωση αυτή υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ αγροτικών και ημιαστικών περιοχών, καθώς τα νοικοκυριά που διαμένουν στις ημιαστικές περιοχές έχουν σημαντικά μικρότερα ποσοστά νοικοκυριών (1,09%) που οφείλουν κάποιο δάνειο σε σχέση με τα νοικοκυριά που διαμένουν στις αγροτικές περιοχές (1,75%) (Πίνακας 2.2). Αυτό φαίνεται να υποδηλώνει ότι αυξήθηκε η διείσδυση των τραπεζών στις αγροτικές περιοχές και έφθασε το επίπεδο των ημιαστικών περιοχών.

Πίνακας 2.1: Ποσοστό των νοικοκυριών που οφείλουν δάνειο ανά Περιφέρεια

	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ													ΣΥΝΟΛΟ
	Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	Κεντρική Μακεδονία	Δυτική Μακεδονία	Θεσσαλία	Ήπειρο	Ιόνια νησιά	Δυτική Ελλάδα	Στερεά Ελλάδα	Πελοπόννησο	Αττική	Βόρειο Αιγαίο	Νότιο Αιγαίο	Κρήτη	
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	43084	86483	7620	18515	20681	3665	34667	16936	25334	196110	11802	8418	22491	495806
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ (%)	1.06	2.12	0.19	0.45	0.51	0.09	0.85	0.42	0.62	4.82	0.29	0.21	0.55	12.18
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ (%)	8.69	17.44	1.54	3.73	4.17	0.74	6.99	3.42	5.11	39.55	2.38	1.70	4.54	100.00
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	217324	729501	102060	256661	128305	80714	256124	188751	208973	1507867	77852	99435	218607	4072174

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Πίνακας 2.2: Ποσοστό των νοικοκυριών που οφείλουν δάνειο σε σχέση με την αστικότητα

	ΒΑΘΜΟΣ ΑΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ			ΣΥΝΟΛΟ
	Αστικές περιοχές	Ημιαστικές	Αγροτικές	
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	380372	44516	70919	495807
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ (%)	9.34	1.09	1.74	12.18
ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	2814839	500924	756412	4072175
ΠΟΣΟΣΤΟ ΕΠΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ (%)	76.72	8.98	14.30	100.00

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

2.1. Προφίλ των Νοικοκυριών με Δανεισμό

Προκειμένου να διερευνηθεί η σχέση του δανεισμού με τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών κατασκευάστηκε πίνακας (Πίνακας 2.3) με μεταβλητές που ενδεχομένως επηρεάζουν την πιθανότητα το νοικοκυριό να έχει κάποιο δάνειο. Οι μεταβλητές που εξετάστηκαν ήταν οι εξής: ο βαθμός αστικότητας του τόπου διαμονής του νοικοκυριού, η οικογενειακή του κατάσταση, το φύλο και η εθνικότητά του, το είδος της κατοικίας διαμονής του, το μορφωτικό επίπεδο του αρχηγού του νοικοκυριού, την οικονομική δραστηριότητα, το επάγγελμα και τον κλάδο απασχόλησης, τη θέση του στην εργασία, το είδος της εργασιακής σχέσης, τη μορφή της επιχείρησης στην οποία εργάζεται και την ασφάλεια υγείας που του παρέχει η εργασία του.

Πίνακας 2.3: Κοινωνικοοικονομικά Χαρακτηριστικά και Δανειοληπτική Συμπεριφορά Νοικοκυριών

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
Περιφέρεια	495806		12.18%	4072176
– Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	43084	8.69%	1.06 %	217324
– Κεντρική Μακεδονία	86483	17.44%	2.12 %	729501
– Δυτική Μακεδονία	7620	1.54%	0.19 %	102060
– Θεσσαλία	18515	3.73%	0.45 %	256661
– Ήπειρο	20681	4.17%	0.51 %	128305
– Ιόνια νησιά	3665	0.74%	0.09 %	80714
– Δυτική Ελλάδα	34667	6.99%	0.85 %	256124
– Στερεά Ελλάδα	16936	3.42%	0.42 %	188751
– Πελοπόννησο	25334	5.11%	0.62 %	208973
– Αττική	196110	39.55%	4.82 %	1507867
– Βόρειο Αιγαίο	11802	2.38%	0.29 %	77852
– Νότιο Αιγαίο	8418	1.70%	0.21 %	99435
– Κρήτη	22491	4.54%	0.55 %	218607
Αστικότητα	495806		12.18%	4072176
– Αστικές Περιοχές	380372	76.72%	9.34 %	2814839
– Ημιαστικές	44516	8.98%	1.09 %	500924
– Αγροτικές	70919	14.30%	1.74 %	756412
Φύλο	495806		12.18%	4072176
– Άρρεν	405336	81.75%	9.95%	3044427
– Θήλυ	90472	18.25%	2.22 %	1027749
Εθνικότητα	495806		12.18%	4072176
Έλληνας	7996	1.61%	0.20%	251830
Αλλοδαπός	487812	98.39%	11.98%	3820346
Η κατοικία είναι:	495806		12.18%	4072176
– Ιδιόκτητη χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.)	44881	9.05%	1.10 %	2524107
– Ιδιόκτητη με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνεια, υποθήκη,	442995	89.35%	10.88%	457339

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
κλπ.				
– Παραχωρημένη από τον εργοδότη δωρεάν	0	0.00%	0%	2522
– Ενοικιασμένη	2141	0.43%	0.05 %	254723
– Ενοικιασμένη από τον εργοδότη με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς	5791	1.17%	0.14 %	811138
– Ενοικιασμένη από την οικογένεια η από αλλού με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς	0	0.00%	0 %	7404
– Χωρίς απάντηση	0	0.00%	0 %	14943
Οικία Ενοικιασμένη				
– Επιπλωμένη	0		0 %	55654
– Μη Επιπλωμένη	5791		0.14 %	777831
Οικογενειακή Κατάσταση	495806		12.18%	4072176
Άγαμος/η	21036	4.24 %	0.52%	475256
Έγγαμος/η	429902	86.71%	10.56%	2745248
Χήρος/α	20977	4.23%	0.52%	618536
Διαζευγμένος/η	16318	3.29%	0.40%	143094
Σε διάσταση	5527	1.11%	0.14%	34527
Άγαμος/η με συμβίωση	993	0.20%	0.02%	47682
Χήρος/α με συμβίωση	0	0.00%	0%	1478
Διαζευγμένος/η με συμβίωση	1053	0.21%	0.03%	6354
Εκπαιδευτική Βαθμίδα	494323		12.65%	3909161
Δεν πήγε σχολείο	2758	0.56%	0.07%	86588
Δεν τελείωσε το δημοτικό	18464	3.74%	0.47%	392458
Απολυτήριο δημοτικού	82004	16.59%	2.10%	1074357
Απολυτήριο γυμνασίου	50364	10.19%	1.29%	405256
Απολυτήριο λυκείου/εξαταξίου γυμνασίου	124441	25.1%	3.18%	793356
Πτυχίο ΤΕΛ, ΤΕΣ, πολυκλαδικό λυκείου	38684	7.83%	0.99%	209938

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
Πτυχίου ΙΕΚ ή Ανώτερης σχολής	28897	5.85%	0.74%	183647
Πτυχίο ΤΕΙ, ΚΑΤΕΕ	37962	7.68%	0.97%	197220
Πτυχίο ΑΕΙ, Ανώτατες Στρατιωτικές Σχολές	93694	18.95%	2.40%	506447
Μεταπτυχιακό	12061	2.44%	0.31%	45718
Διδακτορικό	4994	1.01%	0.13%	14176
Εκπαίδευση	1483			164590
Δημόσια	1483	100%	0,90%	163077
Ιδιωτική	0	0	0	1513
Οικονομική Δραστηριότητα	495807		12.18%	4072176
Εργαζόμενος/η	374953	75.62%	9.21%	2104215
Εργαζόμενος-Απουσιάζει προσωριν	1203	0.24%	0.03%	9630
Άνεργος/η	14044	2.83%	0.34%	119329
Συνταξιούχος	79346	16.00%	1.95%	1327513
<u>Μη οικονομικά Ενεργοί</u>				
Εισοδηματίας	0	0.00%	0%	17176
Μαθητής/Σπουδαστής	0	0.00%	0%	137225
Στρατιώτης	0	0.00%	0%	2539
Νοικοκυρά	19777	3.99%	0.49%	288349
Ανίκανος για εργασία/λοιπές περιπτ..	6484	1.31	0.16%	66199
Επάγγελμα	390200		12.18	2233174
✓ Ένοπλες δυνάμεις	11029	2.83%	0.49%	31838
✓ Νομοθετικό σώμα - ανώτερα διοικητικά στελέχη – διευθύνοντες	31724	8.13%	1.42%	157576
✓ Ελεύθεροι επαγγελματίες και επιστήμονες	93199	23.88%	4.17%	425817
✓ Τεχνικοί βοηθοί και συναφή επαγγέλματα (αστυνομικοί, πυροσβέστες, ναυτικοί, νοσοκόμοι, πτυχιούχοι, κλπ.)	27309	7.00%	1.22%	110665

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
✓ Υπάλληλοι	60005	15.38%	2.69%	254182
✓ Εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα η λαϊκές	29518	7.56%	1.32%	281698
✓ Ειδικευμένοι γεωργοί, κτηνοτρόφοι και αλιείς.	32334	8.29%	1.45%	195683
✓ Ειδικευμένοι τεχνίτες και συναφή επαγγέλματα.	45217	11.59%	2.02%	383087
✓ Χειριστές μηχανημάτων και συναρμολογητές αυτών.	38283	9.81%	1.71%	177764
✓ Ανειδίκευτοι εργάτες	21164	5.42%	0.95%	205097
✓ Νέος άνεργος	418	0.11%	0.02%	9767
Κλάδος	390200			2233174
✓ Γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία	34006	8.72	1.52%	203926
✓ Ορυχεία, λατομεία	0	0.00%	0%	5115
✓ Μεταποιητικές βιομηχανίες	3614	0.93%	0.16%	5172
✓ Παραγωγή και διανομή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου ατμού και κλιματισμού	36101	9.25%	1.62%	239656
✓ Παροχή νερού, επεξεργασία λυμάτων, διαχείριση αποβλήτων και δραστηριότητες εξυγίανσης	4638	1.19%	0.21%	29371
✓ Κατασκευές κτιρίων, δρόμων, γεφυρών κλπ. Επίβλεψη κατασκευής έργων πολιτικού μηχανικού	33087	8.48%	1.48%	313054
✓ Χονδρικό - λιανικό εμπόριο, επισκευές μεταφορικών μέσων	45361	11.63%	2.03%	386149
✓ Μεταφορά, αποθήκευση, ταχυδρομικές και	11950	3.06%	0.54%	120763

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
ταχυμεταφορικές δραστηριότητες				
✓ Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης	37581	9.63%	1.68%	188708
✓ Ενημέρωση και επικοινωνία	20752	5.32%	0.93%	67346
✓ Δραστηριότητες χρηματοπιστωτικών οργανισμών, leasing, ασφάλειες, συνταξιοδοτικά ταμεία	24085	6.17%	1.08%	79506
✓ Δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία, εκμισθώσεις	67574	17.32%	3.03%	242296
✓ Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες, επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη, κτηνιατρικές δραστηριότητες	27489	7.04%	1.23%	128188
✓ Δραστηριότητες ενοικίασης και εκμισθώσεις οχημάτων ειδών αναψυχής και αθλητικών ειδών, ενοικίαση βιντεοκασετών , cd, dvd,	21710	5.56%	0.97%	78903
✓ Δημόσια διοίκηση και άμυνα, υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	18987	4.87%	0.85%	108500
✓ Εκπαίδευση	1540	0.39%	0.07%	25447
✓ Υγεία και κοινωνική μέριμνα	1307	0.33%	0.06%	1307
✓ Δημιουργικές δραστηριότητες, τέχνες και διασκέδαση, βιβλιοθήκες, αρχαιοφυλακεία, μουσεία και λοιπές πολιτιστικές	418	0.11%	0.02%	9767

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
δραστηριότητες				
Είδος Εργασίας_1^ηΚατηγορία	495808		12.18%	4072175
✓ χειρωνακτική εργασία, εκτός από τη γεωργία	102244	20.62%	2.51%	774374
✓ μη-χειρωνακτική εργασία, εκτός από τη γεωργία	170680	34.42%	4.19%	730308
✓ αυτοαπασχολούμενος και αγρότης ή εργάτης γης	133172	26.86%	3.27%	806425
✓ άνεργος	8349	1.68%	0.21%	73322
✓ αποσύρθηκε (συνταξιούχος)	69525	14.02%	1.71%	1251558
✓ άλλοι άνεργοι (φοιτητές, φαντάροι κλπ)	11838	2.39%	0.29%	436188
Θέση στην Εργασία	389783		17.53%	2223408
✓ Μισθωτός	254163	65.21%	11.43%	1421614
✓ Αυτοαπασχολούμενος με μισθωτούς	34498	8.85%	1.55%	184132
✓ Αυτοαπασχολούμενος χωρίς μισθωτούς	99673	25.57%	4.48%	608351
✓ Βοηθός στην οικογενειακή επιχείρηση χωρίς αμοιβή	1449	0.37%	0.07%	7693
✓ Μαθητευόμενος με αμοιβή	0	0%	0%	1618
Είδος Εργασιακής Σχέσης	376157		17.79%	2113846
Μόνιμη ή αορίστου χρόνου	366166	97.34%	17.32%	1954365
Σύμβαση ορισμένου χρόνου	9991	2.66%	0.47%	159481
Μορφή Επιχείρησης	376157		17.79%	2113846
Δημόσιος τομέας	105030	27.92%	4.97%	379150
Οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης	16770	4.46%	0.79%	65261
Δημόσιες επιχειρήσεις	14199	3.77%	0.67%	70426
Ιδιωτικός τομέας	240158	63.85%	11.36%	1599009
Μερική ή Πλήρη Ασχολία	376157		17.79%	2113846
✓ Πλήρης απασχόληση	369169	98.14%	17.46%	2017621
✓ Μερική απασχόληση	6988	1.86%	0.33%	96225

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
Ασφάλεια Υγείας	495808		12.18%	4072176
✓ Ανασφάλιστος	7131	1.44%	0.18%	95444
✓ Υποχρεωτική ασφάλεια υγείας	427437	86.21%	10.50%	3725501
✓ Μη υποχρεωτική ασφάλεια υγείας	912	0.18%	0.02%	16250
✓ Υποχρεωτική και μη υποχρεωτική ασφάλεια υγείας	60326	12.17%	1.48%	234978
Απασχολούμενα Μέλη	489624		12.11%	4041895
✓ Μόνο ο αρχηγός της οικογένειας (ο σύζυγος) εργάζεται, κανένα άλλο μέλος δεν εργάζεται.	1467	0.30%	0.04%	3928
✓ Είτε ο σύζυγος ή η σύζυγος εργάζεται και τουλάχιστον ένα άλλο μέλος εργάζονται	0	0.00%	0.00%	3088
✓ Είτε ο σύζυγος ή η σύζυγος εργάζεται και κανένα άλλο μέλος	5193	1.06%	0.13%	38040
✓ Ούτε σύζυγος, ούτε η σύζυγος εργάζεται αλλά τουλάχιστον ένα άλλο μέλος εργάζεται	0	0.00%	0.00%	17904
✓ κανένα μέλος του νοικοκυριού εργάζεται	482964	98.64%	11.95%	3978935

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, τα νοικοκυριά που διαμένουν στις Περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας και έχουν κάποιο δάνειο, είναι σημαντικά περισσότερα, 4,82% και 2,12% αντίστοιχα, συγκρινόμενα με το πλήθος των νοικοκυριών της χώρας. Παρόμοια αποτελέσματα παρουσιάζονται και στην κατανομή του ποσοστού των νοικοκυριών στις διάφορες περιφέρειες συγκρινόμενα με το πλήθος των νοικοκυριών της χώρας που έχει κάποιο δάνειο. Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο εμφανίζεται στην περιφέρεια Αττικής (39,55%), ακολούθως στην Κεντρική Μακεδονία με ποσοστό 17,44%, ακολούθως στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη με ποσοστό 8,69% και στη Δυτική Ελλάδα με ποσοστό 6,99%. Το αυξημένο

ποσοστό των νοικοκυριών που διαμένουν στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη που έχει κάποιο δάνειο πιθανότητα να οφείλεται στο ότι εκεί έχει συσσωρευτεί το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας, με αποτέλεσμα να εμφανίζεται και μεγάλο ποσοστό δανεισμού στις περιφέρειες Αττικής και Κεντρικής Μακεδονίας.

Η ίδια εικόνα φαίνεται και στην παρουσίαση των αποτελεσμάτων σχετικά με το βαθμό αστικότητας του τόπου κατοικία του νοικοκυριού όπου το ποσοστό των νοικοκυριών με κάποιου είδους δάνειο να είναι 9,34% σε αστικές περιοχές συγκρινόμενα με το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας και 76,72% σε σχέση με το πλήθος των νοικοκυριών με δάνειο. Ενώ θα περίμενε κανείς μεγαλύτερο ποσοστό νοικοκυριών με κάποιο δάνειο να έχουμε σε ημιαστικές περιοχές παρατηρούμε ότι το ποσοστό των νοικοκυριών είναι μεγαλύτερο στις αγροτικές περιοχές (14,3% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο).

Τα παραπάνω αποτελέσματα συνηγορούν στο γεγονός ότι παρατηρείται μια αύξηση του ποσοστού των νοικοκυριών με κάποιο δάνειο τόσο στις αγροτικές περιοχές όσο και στις περιφέρειες με μεγάλο ποσοστό αγροτικών νοικοκυριών. Αυτό πιθανότατα να οφείλεται στο γεγονός της αύξησης των αγροτικών δανείων εξαιτίας της διείσδυσης των τραπεζών στις αγροτικές περιοχές φτάνοντας περίπου στο επίπεδο των υπόλοιπων αστικών και ημιαστικών περιοχών.

Η πιθανότητα ένα νοικοκυριό να έχει κάποιου είδους δάνειο φαίνεται να επηρεάζεται και από τη το φύλο του αρχηγού της οικογένειας. Με βάση λοιπόν τα αποτελέσματα της έρευνας μεγαλύτερο ποσοστό δανείων έχουν τα νοικοκυριά όπου αρχηγός είναι άντρας (81,75% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο) ενώ σε ποσοστό 18,25% των νοικοκυριών με δάνειο αρχηγός είναι γυναίκα. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες είναι πιο επιφυλακτικές στο να μπουν σε μια διαδικασία δανεισμού σε αντίθεση με τους άντρες.

Η Εθνικότητα των αρχηγών κάθε νοικοκυριού παίζει και αυτή με τη σειρά της καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την ύπαρξη κάποιου είδους δανείου. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται ότι μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο υπάρχει σε νοικοκυριά όπου αρχηγός είναι αλλοδαπός, σε ποσοστό 98,39% έναντι ποσοστού 1,61% όπου αρχηγός είναι Έλληνας.

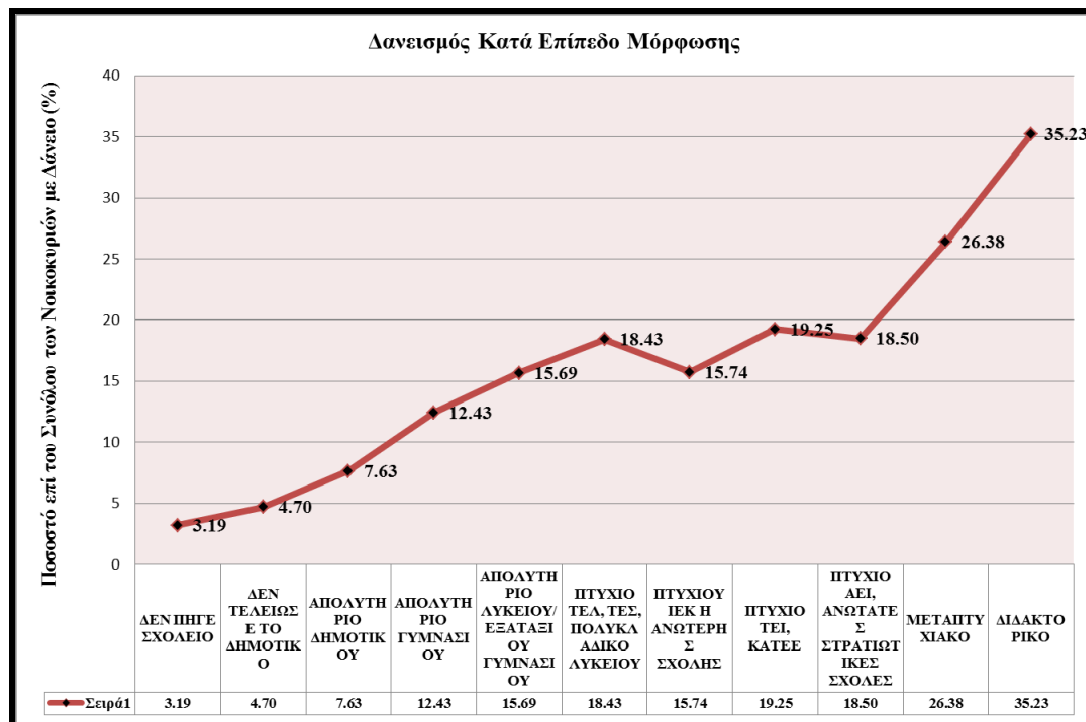
Μια άλλη παράμετρος που καθορίζει την ύπαρξη ή όχι κάποιου δανείου στα νοικοκυριά είναι το είδος της κατοικίας. Εάν δηλαδή είναι ιδιόκτητη χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.), εάν είναι ιδιόκτητη με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνεια, υποθήκη, κλπ, εάν είναι παραχωρημένη από τον εργοδότη δωρεάν, εάν είναι ενοικιασμένη, εάν είναι ενοικιασμένη από τον εργοδότη με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς, εάν είναι ενοικιασμένη από την οικογένεια ή από αλλού με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς. Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της έρευνας το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με κάποιο δάνειο, παρατηρήθηκε στις περιπτώσεις εκείνες όπου τα νοικοκυριά αποτελούσαν ιδιόκτητη κατοικία με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνεια, υποθήκη κλπ) σε ποσοστό 89,35% επί του συνολικού πλήθους των νοικοκυριών με δάνειο. Ακολούθως σε ποσοστό 9,05%, 1,17% και 0,43% είχαμε τα νοικοκυριά όπου η κατοικία αποτελούσε ιδιόκτητη χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.), ενοικιασμένη από τον εργοδότη με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς και ενοικιασμένη, αντίστοιχα. Από τα παραπάνω αποτελέσματα της σχέσης του είδους της κατοικίας σε σχέση με τα νοικοκυριά που οφείλουν κάποιο δάνειο, συμπεραίνουμε ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ των οικονομικών υποχρεώσεων μιας κατοικίας σε σχέση και της πιθανότητας το συγκεκριμένο νοικοκυριό να οφείλει κάποιου είδους δάνειο, δεδομένου ότι αυξανόμενων των οικονομικών υποχρεώσεων ενός νοικοκυριού αυξάνεται και η πιθανότητα το νοικοκυριό να έχει κάποιο δάνειο.

Η οικογενειακή κατάσταση του αρχηγού του νοικοκυριού φαίνεται να διαφοροποιεί τα αποτελέσματα όσον αφορά τα ποσοστά των νοικοκυριών με δάνειο. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο, έχουν αρχηγό ο οποίος είναι έγγαμος, καλύπτοντας ένα ποσοστό 10,56% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας. Σε σχέση με το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας που οφείλουν κάποιο δάνειο το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών έχει όπως προαναφέρθηκε αρχηγό έγγαμο/η σε ποσοστό 86,71%, ακολούθως με ίδιο ποσοστό 4,23% και 4,24% χήρος/α και άγαμος/η αντίστοιχα, με ποσοστό δανεισμού 3,29% παρουσιάζουν τα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους είναι διαζευγμένος και 1,11% που είναι σε διάσταση. Το αυξημένο ποσοστό των δανείων στις κατηγορίες των νοικοκυριών όπου ο αρχηγός είναι έγγαμος οφείλεται στις αυξημένες οικογενειακές

υποχρεώσεις. Αυτό επαληθεύεται και από το μικρό ποσοστό που καλύπτουν τα νοικοκυριά στα οποία ο αρχηγός τους είναι άγαμος/η με συμβίωση, χήρος/α με συμβίωση και διαζευγμένος/η με συμβίωση.

Το μορφωτικό επίπεδο του αρχηγού του νοικοκυριού φαίνεται να ασκεί θετική επίδραση στην πιθανότητα τα νοικοκυριά να έχουν κάποιο δάνειο. Στο παρακάτω γράφημα αποτυπώνεται το ποσοστό των νοικοκυριών που παρουσιάζουν κάποιο δάνειο σε σχέση με το ποσοστό του δανεισμού στην εκάστοτε εκπαιδευτική βαθμίδα. Παρατηρούμε ότι μεγαλύτερο ποσοστό δανεισμού έχουμε στα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός έχει πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε σχέση με τα αυτά όπου ο αρχηγός δεν έχει πάει καν σχολείο. Αυξανόμενου λοιπόν του μορφωτικού επιπέδου του αρχηγού ενός νοικοκυριού αυξάνεται και το ποσοστό των νοικοκυριών με κάποιου είδους δάνειο. Ενδεχομένως αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το μορφωτικό επίπεδο προσδιορίζει σε κάποιο βαθμό και το εισόδημα του νοικοκυριού, αλλά και την ικανότητα των δανειοληπτών να αναλύουν τις διαθέσιμες πληροφορίες, πράγμα που περιορίζει το κόστος εισόδου τους στην αγορά δανείων. Π.χ. τα νοικοκυριά με αρχηγό πτυχιούχο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης εμφανίζουν σχεδόν τριπλάσιο ποσοστό δανεισμού σε σχέση με τα νοικοκυριά των οποίων ο αρχηγός δεν τελείωσε το δημοτικό σχολείο. Σε παρόμοια αποτελέσματα κατέληξε και ο Margi S., 2002, σε έρευνά του σχετικά με τους προσδιοριστικούς παράγοντες των ιταλικών νοικοκυριών που έχουν κάποιου είδους δάνειο.

Γράφημα 2.1: Ποσοστό Δανεισμού Κατά επίπεδο Μόρφωσης

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Η οικονομική δραστηριότητα του αρχηγού ενός νοικοκυριού επηρεάζει το οικογενειακό εισόδημα και πιθανότητα να επηρεάζει και τη δανειοληπτική συμπεριφορά του νοικοκυριού. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρούμε όπως είναι φυσικό το 9,21% των νοικοκυριών της χώρας που έχουν δάνειο να ανήκει στην κατηγορία όπου ο αρχηγός τους εργάζεται. Το υπόλοιπο 1,95%, 0,34 και 0,03 από το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, τα οποία είναι οικονομικά ενεργά, και έχουν δάνειο ανήκουν στις κατηγορίες συνταξιούχοι, άνεργοι και εργαζόμενοι που απουσιάζουν, αντίστοιχα. Συγκρίνοντας τώρα τα ποσοστά της κατανομής των δανείων στα νοικοκυριά που έχουν δάνειο και όχι στο συνολικό πλήθος των νοικοκυριών της χώρας, παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό καταλαμβάνει η κατηγορία των εργαζομένων με ποσοστό 75,62% και των συνταξιούχων. Οι συνταξιούχοι με ποσοστό δανεισμού 16% αποτελεί το αμέσως μεγαλύτερο ποσοστό δανεισμού των νοικοκυριών.

Ακολούθως εξετάστηκε η κατανομή του ποσοστού του δανεισμού σε οικονομικά ενεργά νοικοκυριά σε σχέση με το επάγγελμα και τον κλάδο απασχόλησης του

αρχηγού του εκάστοτε νοικοκυριού, τη θέση του στην εργασία, το είδος της εργασιακής του σχέσης, τη μορφή της επιχείρησης στην οποία εργάζεται και την ασφάλεια υγείας που του παρέχει η εργασία του. Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο καλύπτεται από μισθωτούς υπαλλήλους σε ποσοστό 65,21% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας που έχει κάποιο δάνειο. Ακολουθώντας τα νοικοκυριά με αρχηγούς αυτοαπασχολούμενους χωρίς μισθωτούς σε ποσοστό 25,57% και σε ποσοστό 8,85% με αρχηγούς αυτοαπασχολούμενους με μισθωτούς. Μόνο η κατηγορία των μαθητευόμενων χωρίς αμοιβή δεν έχει κάποιο ποσοστό δανεισμού. Το αυξημένο ποσοστό των νοικοκυριών με μισθωτούς αρχηγούς οφείλεται στη σιγουριά που εκπέμπει η μισθωτή εργασία σε κάποιο εργαζόμενο σε σχέση με το ελεύθερο επάγγελμα.

Η μεταβλητή του είδους της εργασιακής σχέσης σε σχέση με το δανεισμό των νοικοκυριών, έχει θετική συσχέτιση, δηλαδή οι αρχηγοί με μόνιμη ή αορίστου χρόνου εργασιακή σχέση έχουν μεγαλύτερο ποσοστό (97,34% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο) δανεισμού σε σχέση με τους αρχηγούς όπου η εργασιακή τους σχέση είναι με σύμβαση ορισμένου χρόνου (2,66% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο). Το μεγαλύτερο ποσοστό που καλύπτει η κατηγορία των μόνιμων εργαζομένων σε διάφορες θέσεις μπορεί να οφείλεται εν μέρει στη σιγουριά που μπορεί να εκπέμπει η μόνιμη εργασία, με αποτέλεσμα να παίρνουν και πιο εύκολα δάνεια παντός είδους. Κάτι αντίστοιχο φαίνεται και από τα αποτελέσματα του ποσοστού των νοικοκυριών με δάνειο συγκρινόμενο με την μερική ή πλήρη απασχόληση. Όπως είναι αναμενόμενο μεγαλύτερο ποσοστό δανείων καλύπτουν τα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός έχει πλήρη απασχόληση (98,14% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο) έναντι της κατηγορίας με μερική απασχόληση (1,86% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο).

Η μορφή της επιχείρησης που εργάζεται ο αρχηγός του εκάστοτε νοικοκυριού δεν παίζει και αυτή με τη σειρά της σημαντικό ρόλο στην κατανομή του ποσοστού των δανείων σε αυτά. Από τα αποτελέσματα τα φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων, στο επίπεδο της χώρας καλύπτεται από νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους δουλεύει στον ιδιωτικό τομέα (68,85%). Ακολουθώντας σε ποσοστό 27,92% τα νοικοκυριά

που ο αρχηγός τους εργάζεται στο δημόσιο τομέα. Το μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών όπου ο αρχηγός τους εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα έναντι αυτών που εργάζεται στο δημόσιο τομέα μπορεί να οφείλεται και στο αυξημένο εισόδημα που μπορεί να έχει ο ιδιωτικός υπάλληλος.

Η ασφάλεια υγείας που τους παρέχει η εκάστοτε επιχείρηση εργασίας φαίνεται να παίζει κι αυτή με τη σειρά της κάποιο ρόλο στο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο. Παρατηρείται αυξημένο ποσοστό στα νοικοκυριά με υποχρεωτική ασφάλεια υγείας (86,21% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο) έναντι του ποσοστού των ανασφάλιστων αρχηγών των νοικοκυριών (1,44% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο).

Το επάγγελμα ειδικότερα και ο κλάδος απασχόλησης γενικότερα καθορίζουν με τη σειρά τους την κατανομή των δανείων των νοικοκυριών. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται μεγάλο ποσοστό δανεισμού στα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους δουλεύει ως ελεύθερος επαγγελματίας (23,88%) και ως υπάλληλοι (15,38%). Χαμηλότερα ποσοστά δανεισμού έχουν τα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους εργάζεται ως ανειδίκευτος εργάτης (5,42%), εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα ή λαϊκές (7,56%). Παρατηρείται λοιπόν μια θετική συσχέτιση σε σχέση με το είδος του επαγγέλματος του εκάστοτε αρχηγού του νοικοκυριού και του ποσοστού δανεισμού. Όσο καλύτερη επαγγελματική θέση έχει ο αρχηγός τόσο μεγαλύτερο ποσοστό δανεισμού παρατηρείται στα νοικοκυριά.

Τέλος ο κλάδος απασχόλησης φαίνεται να κατηγοριοποιεί τα ποσοστά δανεισμού των νοικοκυριών ως εξής: μεγαλύτερα ποσοστά δανεισμού παρατηρούνται στα νοικοκυριά όπου ο κλάδος απασχόλησης του αρχηγού έχει να κάνει με δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία, εκμισθώσεις (17,32%), χονδρικό - λιανικό εμπόριο, επισκευές μεταφορικών μέσων (11,63%), δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης (9,63%), παραγωγή και διανομή (9,25%) και γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία (8,72%). Από αυτά τα αποτελέσματα ερχόμαστε να επαληθεύσουμε την αυξημένη κατανομή των δανείων σε νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους είναι ελεύθερος επαγγελματίας, όπως είδαμε παραπάνω (23,88%), είτε αυτός είναι έμπορας, είτε γεωργός, είτε κτηνοτρόφος κ.ο.κ.

Όσον αφορά το είδος της απασχόλησης σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων κατανέμονται στα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους δραστηριοποιείται με μη-χειρωνακτική εργασία, εκτός από τη γεωργία σε ποσοστό 34,42% και είναι αυτοαπασχολούμενος, αγρότης ή εργάτης γης σε ποσοστό 29,06%. Επίσης η συμβολή όλων των μελών των νοικοκυριών στην εργασία και κατ'επέκταση στην οικονομική συμβολή τους στην οικογένεια παίζει καθοριστικό ρόλο στην δανειοληπτική συμπεριφορά τους. Από τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνεται ξεκάθαρα ότι τα νοικοκυριά που δεν εργάζεται κανένα από τα μέλη τους είναι πιο ευάλωτα στη λήψη κάποιου δανείου (98,64% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο) έναντι του ποσοστού 1,06% των νοικοκυριών που δουλεύει είτε ο σύζυγος ή η σύζυγος χωρίς κάποιο άλλο μέλος να εργάζεται. Είναι λοιπόν σημαντική η μεταβλητή της εργασίας και κατ'επέκταση του εισοδήματος στη δανειοληπτική συμπεριφορά των νοικοκυριών.

2.2. Δανειακή Επιβάρυνση, Ηλικία Αρχηγού του Νοικοκυριού και Εξαρτώμενα Μέλη

Στον παρακάτω πίνακα 2.4 παρουσιάζεται η κατανομή των υπόχρεων νοικοκυριών σε σχέση με την ηλικία του αρχηγού του εκάστοτε νοικοκυριού, τον αριθμό και την ηλικία των εξαρτώμενων μελών κάθε νοικοκυριού.

Πίνακας 2.4: Ηλικία Αρχηγού, Εξαρτώμενα Μέλη και δανειοληπτική συμπεριφορά Νοικοκυριών

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩ Ν ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΜΕ ΟΡΙΟ ΗΛΙΚΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΑ 16 ΕΤΗ	495806		12.18%	4072174
✓ ένα άτομο, ηλικίας 65 ετών και άνω	2967	0.60%	0.07%	371089
✓ ένα άτομο, ηλικίας 30 έως 64 ετών	20381	4.11%	0.50%	260819
✓ ένα άτομο, κάτω των 30 ετών	1168	0.24%	0.03%	187557
✓ ένα άτομο με παιδιά ηλικίας έως 16 ετών (αποκλειστικό)	2993	0.60%	0.07%	18416

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩ Ν ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
✓ ζευγάρι χωρίς παιδιά, ηλικιωμένα μέλη 65 ετών και άνω	10157	2.05%	0.25%	459527
✓ ζευγάρι χωρίς παιδιά, ηλικιωμένα μέλη κάτω των 65 ετών	52817	10.65%	1.30%	366683
✓ ζευγάρι με ένα παιδί	52703	10.63%	1.29%	234605
✓ ζευγάρι με δύο παιδιά	111469	22.48%	2.74%	536063
✓ ζευγάρι με τρία ή περισσότερα παιδιά	10824	2.18%	0.27%	39676
✓ Ένας γονέας ή ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί 16 ετών ή μεγαλύτερο.	189363	38.19%	4.65%	1230737
✓ Άλλα νοικοκυριά που σχετίζονται με όλα τα μέλη	38805	7.83%	0.95%	323281
✓ Άλλα νοικοκυριά με ένα ή περισσότερα μέλη, χωρίς να σχετίζονται	2159	0.44%	0.05%	43721
ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΜΕ ΟΡΙΟ ΗΛΙΚΙΑΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΑ 18 ΕΤΗ	495806		12.18%	4072174
✓ ένα άτομο, ηλικίας 65 ετών και άνω	2967	0.60%	0.07%	371089
✓ ένα άτομο, ηλικίας 30 έως 64 ετών	20381	4.11%	0.50%	260819
✓ ένα άτομο, κάτω των 30 ετών	1168	0.24%	0.03%	187557
✓ ένα άτομο με παιδιά ηλικίας έως 18 ετών (αποκλειστικό)	7306	1.47%	0.18%	37745
✓ ζευγάρι χωρίς παιδιά, ηλικιωμένα μέλη 65 ετών και άνω	10157	2.05%	0.25%	459527
✓ ζευγάρι χωρίς παιδιά, ηλικιωμένα μέλη κάτω των 65 ετών	52817	10.65%	1.30%	366683
✓ ζευγάρι με ένα παιδί	58640	11.83%	1.44%	263278

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩ Ν ΜΕ ΔΑΝΕΙΟ	% ΕΠΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΛΟΥ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΧΩΡΑΣ
✓ ζευγάρι με δύο παιδιά	134912	27.21%	3.31%	633401
✓ ζευγάρι με τρία ή περισσότερα παιδιά	15934	3.21%	0.39%	51880
✓ Ένας γονέας ή ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί 18 ετών ή μεγαλύτερο.	151062	30.47%	3.71%	1076731
✓ Άλλα νοικοκυριά που σχετίζονται με όλα τα μέλη	38303	7.73%	0.94%	319743
✓ Άλλα νοικοκυριά με ένα ή περισσότερα μέλη, χωρίς να σχετίζονται	2159	0.44%	0.05%	43721
ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ 1^H ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	495807		12.18%	4072174
✓ ένα άτομο ή ζευγάρι ηλικίας 65 ετών και άνω	13124	2.65%	0.32%	830616
✓ άλλα νοικοκυριά με ένα άτομο ή ζευγάρι χωρίς παιδιά	74366	15.00%	1.83%	815059
✓ ζευγάρι ή άγαμο γονέα, με παιδιά ηλικίας έως 16 ετών	177989	35.90%	4.37%	828760
✓ άλλοι	230328	46.46%	5.66%	1597739
ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΜΕΝΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ 2^H ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ	495808		12.18%	4072175
✓ έναν ενήλικα	24516	4.94%	0.60%	819465
✓ δύο ενήλικες	79909	16.12%	1.96%	1118638
✓ περισσότερο από 2 ενήλικες	101087	20.39%	2.48%	766966
✓ έναν ενήλικα με εξαρτώμενα παιδιά	10058	2.03%	0.25%	53432
✓ δύο ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	233485	47.09%	5.73%	1103858
✓ περισσότερο από 2 ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά	46753	9.43%	1.15%	209816

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι η κατανομή των δανείων στα νοικοκυριά εξαρτάται τόσο από την ηλικία του αρχηγού αλλά και από τον αριθμό και την ηλικία των εξαρτώμενων μελών του εκάστοτε νοικοκυριού. Από τα συνολικά αποτελέσματα βγαίνει το συμπέρασμα ότι μεγαλύτερα ποσοστά δανείων παρατηρούνται στα νοικοκυριά όπου υπάρχουν δύο ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (47.09% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο).

Αναλυτικότερα όσον αφορά στα νοικοκυριά τα οποία το όριο ηλικίας των εξαρτώμενων παιδιών ορίστηκαν τα 16 έτη, το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων κατανέμεται στα νοικοκυριά όπου υπάρχει ένας γονέας ή ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί 16 ετών ή μεγαλύτερο σε ποσοστό 38,19%. Ακολούθως σε ποσοστό 22,48% τα ζευγάρια με δύο παιδιά ηλικίας έως 16 ετών και ακολουθούν τα νοικοκυριά όπου υπάρχει ζευγάρι χωρίς παιδιά αλλά με εξαρτώμενα ηλικιωμένα μέλη κάτω των 65 ετών σε ποσοστό 10,65% και τέλος σε ποσοστό 10,63% τα ζευγάρια με ένα παιδί ηλικίας έως 16 ετών. Το ίδιο αποτέλεσμα εξάγεται και από τα ομαδοποιημένα νοικοκυριά (Κατηγορία 1^η του Πίνακα) όπου μεγαλύτερο ποσοστό των δανείων καλύπτεται από νοικοκυριά με άγαμο γονέα ή ζευγάρι, με παιδιά ηλικίας έως 16 ετών (35,90%).

Παρόμοια αποτελέσματα είχαμε και στην κατηγορία των νοικοκυριών στα οποία το όριο ηλικίας των εξαρτώμενων παιδιών ορίστηκαν τα 18 έτη. Το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων κατανέμεται στα νοικοκυριά όπου υπάρχει ένας γονέας ή ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί από 18 ετών και άνω σε ποσοστό 30,47%. Ακολούθως σε ποσοστό 27,21% τα ζευγάρια με δύο παιδιά ηλικίας έως 18 ετών και ακολουθούν τα νοικοκυριά όπου υπάρχει ζευγάρι χωρίς παιδιά αλλά με εξαρτώμενα ηλικιωμένα μέλη κάτω των 65 ετών σε ποσοστό 10,65% και τέλος σε ποσοστό 11,83% τα ζευγάρια με ένα παιδί ηλικίας έως 18 ετών. Η αύξηση του ποσοστού των νοικοκυριών που έχουν κάποιο δάνειο σε ορισμένες κατηγορίες νοικοκυριών είναι αναμενόμενη εφόσον αυξήθηκε το όριο ηλικίας των εξαρτωμένων παιδιών.

Απομονώνοντας τις τρεις κατηγορίες νοικοκυριών με ένα άτομο μπορεί να εξαχθεί ένα γενικότερο συμπέρασμα όσον αφορά τις ηλικίες εκείνες που λαμβάνουν πιο εύκολα δάνειο έναντι αυτών που δεν λαμβάνουν. (Πίνακας 2.5)

Πίνακας 2.5: Κατανομή Δανείων σε σχέση με τις Ηλικίες

ΗΛΙΚΙΑ 65 ΕΤΩΝ ΚΑΙ ΆΝΩ	ΗΛΙΚΙΑ ΜΕΤΑΞΥ 30 - 64 ΕΤΩΝ	ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΤΩ ΤΩΝ 30 ΕΤΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
2967	20381	1168	24516
12.10%	83.13%	4.76%	100%

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Από τον παραπάνω πίνακα θα λέγαμε ότι η κατηγορία ηλικιών που λαμβάνει πιο εύκολα δάνειο είναι αυτή των μεσαίων ηλικιακών κλιμακίων (30-64 ετών).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙΚΟΝΟΜΕΤΡΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

3.1 Θεωρητικό μέρος Order logit

Για την ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε το οικονομετρικό μοντέλο Order Logit. Το συγκεκριμένο οικονομετρικό μοντέλο στην στατιστική ανάλυση χρησιμοποιείται ως ένα μοντέλο παλινδρόμησης για τακτικές εξαρτημένες μεταβλητές. Μπορεί να θεωρηθεί ως μια επέκταση του μοντέλου λογιστικής παλινδρόμησης για διχοτομημένες εξαρτημένες μεταβλητές, επιτρέποντας για περισσότερες από δύο κατηγορίες απαντήσεων.

Το μοντέλο αυτό ισχύει μόνο σε δεδομένα που πληρούν την υπόθεση των αναλογικών / συμμετρικών πιθανοτήτων, ότι δηλαδή η σχέση μεταξύ δύο οποιονδήποτε ζευγαριών αποτελεσμάτων είναι στατιστικά η ίδια. Αυτό σημαίνει πως οι συντελεστές συσχέτισης οι οποίοι περιγράφουν τη σχέση μεταξύ για παράδειγμα των χαμηλότερων και όλων των υψηλότερων κατηγοριών της μεταβλητής απόκρισης είναι οι ίδιοι με τους συντελεστές συσχέτισης που περιγράφουν τη σχέση μεταξύ της αμέσως επόμενης χαμηλότερης κατηγορίας και όλων των υψηλότερων κατηγοριών κτλ. Επειδή η σχέση μεταξύ όλων των ομάδων των ζευγαριών είναι η ίδια, υπάρχει μόνο ένα ζεύγος συντελεστών συσχέτισης.

Το μοντέλο δεν μπορεί να εκτιμηθεί με συνέπεια χρησιμοποιώντας μόνο τη μέθοδο κοινών ελαχίστων τετραγώνων, υπολογίζεται συνήθως με την μέθοδο της μέγιστης πιθανοφάνειας.

Το συγκεκριμένο μοντέλο μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε κατηγορίες πολλαπλών διατακτικών απαντήσεων που περιλαμβάνουν αξιολογήσεις ομολόγων, έρευνες κοινής γνώμης με απαντήσεις να κυμαίνονται από <<συμφωνώ απόλυτα>> έως <<διαφωνώ>>, τα επίπεδα των κρατικών δαπανών για κυβερνητικά προγράμματα (υψηλά, μέσα, χαμηλά), επίπεδα ασφαλιστικής κάλυψης που επιλέγει ο καθένας (καμία, ολική, μερική ή πλήρης), επίσης την κατάσταση της απασχόλησης (δεν απασχολούνται, μερική ή πλήρη απασχόληση).

Στο υπολογιστικό κομμάτι ας υποθέσουμε πως η βασική διαδικασία για να χαρακτηρισθεί είναι: $y^* = \chi' \beta + \varepsilon$,

Όπου y είναι οι ακριβής αλλά απαρατήρητη εξαρτημένη μεταβλητή, χ είναι το διάνυσμα των ανεξάρτητων μεταβλητών και β είναι το διάνυσμα των συντελεστών παλινδρόμησης που θέλουμε να εκτιμήσουμε. Μια περαιτέρω υπόθεση που μπορεί να γίνει καθώς δεν μπορούμε να παρατηρήσουμε την y^* μπορούμε αντί για αυτή να παρατηρήσουμε τις παρακάτω κατηγορίες απόκρισης:

$$Y = \begin{cases} 0 & \text{εάν } y^* \leq \mu_1 \\ 1 & \text{εάν } \mu_1 < y^* \leq \mu_2 \\ N & \text{εάν } \mu_N < y^* \end{cases}$$

Τότε η συγκεκριμένη τεχνική Logit θα χρησιμοποιήσει τις παρατηρήσεις σχετικά με y , που είναι μια μορφή δεδομένων τύπου censored data, για να χωρέσει το διάνυσμα παραμέτρων.

3.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων υποδείγματος

Στην συγκεκριμένη εργασία χρησιμοποιήθηκαν δεδομένα από τις έρευνες εργατικού δυναμικού (Ε.Ε.Δ) για το έτος 2008. Στη συνέχεια τρέξαμε ένα υπόδειγμα order logit συνολικά για ολόκληρη την χώρα για το έτος 2008. Οι προσδιοριστικοί παράγοντες που χρησιμοποιήθηκαν στα συνολικά υποδείγματα είναι: αστικότητα, ένταση

απασχόλησης, τρόπος ασφάλισης, υπηκοότητα, φτώχεια, ένταση εργασίας στο νοικοκυριό, φύλο, ασφαλιστικά ταμεία, περιφέρεια, οικογενειακή κατάσταση και επάγγελμα αρχηγού.

Οι παραπάνω προσδιοριστικοί παράγοντες σύμφωνα με την Διεθνή όσο και με την Ελληνική βιβλιογραφία έχει αποδειχθεί πως επηρεάζουν την πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο είτε αρνητικά είτε θετικά.

Για κάθε ένα από τους παραπάνω προσδιοριστικούς παράγοντες δημιουργήθηκαν ψευδομεταβλητές διχοτομικές (που λαμβάνουν δηλαδή τιμές 0 και 1) με σκοπό να εισαχθούν στο υπόδειγμα μας και διατηρήσαμε από κάθε προσδιοριστικό παράγοντα μια μεταβλητή εκτός υποδείγματος ως ομάδα αναφοράς ώστε να μπορεί να γίνει σύγκριση.

Πίνακας 3.1 Εκτίμηση της πιθανότητας να έχει κάποιος δάνειο: συγκεντρωτικά αποτελέσματα τα υποδείγματος τύπου Order-logit

	Πιθανότητα σε σχέση με την ομάδα αναφοράς, $\text{Exp}(b_k)$	Συμβολή στην πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο ή όχι
Αστικότητα		
Αστικές	1,580	Θετική η πιθανότητα, να έχει κάποιος δάνειο που ζει σε αστικές περιοχές και σχετικά μικρότερη πιθανότητα αλλά μεγάλη παράλληλα για κάποιον που ζει σε αγροτικές περιοχές.
Ημιαστικές	Ομάδα αναφοράς	
Αγροτικές	1,234	
Ένταση απασχόλησης		
Μερική απασχόληση	Ομάδα αναφοράς	Η πιθανότητα κάποιος που έχει πλήρη απασχόληση να έχει δάνειο είναι αρκετά μεγάλη.
Πλήρης απασχόληση	2,31	
Τρόπος ασφάλισης		
Άμεσα ασφαλισμένος	1,15	Η πιθανότητα να έχει δάνειο ο ανασφάλιστος είναι μειωμένη σε σχέση με κάποιον που είναι άμεσα ασφαλισμένος.
Έμμεσα ασφαλισμένος	Ομάδα αναφοράς	
Ανασφάλιστος	0,981	
Υπηκοότητα		

	Πιθανότητα σε σχέση με την ομάδα αναφοράς, $\text{Exp}(b_k)$	Συμβολή στην πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο ή όχι
Έλληνας	4,881	Μεγαλύτερη πιθανότητα να έχει δάνειο Έλληνας σε σχέση με την πιθανότητα να έχει δάνειο κάποιος μετανάστης.
Μετανάστης	Ομάδα αναφοράς	
Φτώχεια		
Φτωχός	0,502	Μικρότερη πιθανότητα να έχει κάποιου είδους δάνειο ο φτωχός σε σχέση με κάποιο μη φτωχό.
Μη φτωχός	Ομάδα αναφοράς	
Ένταση εργασίας στο νοικοκυριό		
Εργαζόμενη Σύζυγος	1,753	Μεγαλύτερη πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο όταν εργάζεται η γυναίκα του
Μη εργαζόμενη σύζυγος	Ομάδα αναφοράς	
Φύλο		
Άντρας	1,154	Μεγαλύτερη πιθανότητα υπάρχει ο άντρας να έχει κάποιου είδους δάνειο έναντι της γυναίκας.
Γυναίκα	Ομάδα αναφοράς	
Ασφαλιστικά Ταμεία		
ΙΚΑ	0,582	Μικρότερη Πιθανότητα υπάρχει να έχει δάνειο κάποιος που ανήκει στο ΙΚΑ, ΟΑΕΕ και ΟΓΑ σε σχέση με τα υπόλοιπα ασφαλιστικά ταμεία.
Δημοσίου	Ομάδα αναφοράς	
ΟΓΑ	0,638	
Λοιπά Ταμεία	1,109	
ΟΑΕΕ	0,584	
Περιφέρεια		
Αττική	Ομάδα αναφοράς	Όσο αφορά τον τόπο διαμονής μεγαλύτερη πιθανότητα έχει κάποιος να έχει δάνειο που ζει στην Βόρεια και Κεντρική Ελλάδα έναντι αυτού που ζει στην Νότια
Βόρεια Ελλάδα	1,022	
Κεντρική Ελλάδα	1,087	
Νότια Ελλάδα	0,868	
Οικογενειακή Κατάσταση		
Άγαμος	Ομάδα αναφοράς	Ο έγγαμος έχει μεγαλύτερη πιθανότητα να έχει δάνειο σε σχέση με κάποιον που είναι άγαμος
Έγγαμος	1,786	
Επάγγελμα αρχηγού		
Γεωργός	Ομάδα αναφοράς	Η πιθανότητα να έχει δάνειο ο γεωργός είναι μειωμένη σε σχέση με κάποιον που δεν είναι γεωργός.
Όχι γεωργός	1,748	

Πηγή: Επεξεργασμένα στοιχεία ΕΟΠ 2008, ΕΛ.ΣΤΑΤ

Ο παραπάνω πίνακας αναφέρεται στο έρευνα του 2008 για τα νοικοκυριά, μια χρονιά κατά την οποία η οικονομική κρίση δεν είχε ακόμα εμφανισθεί στην Ελλάδα.

Τρέξαμε το υπόδειγμα μας όσον αφορά την αστικότητα και πιο συγκεκριμένα το γεγονός εάν μια περιοχή είναι αστική ημιαστική ή αγροτική κατά πόσο συμβάλλει στην πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο. Ως ομάδα αναφοράς χρησιμοποιήθηκαν οι ημιαστικές περιοχές και τα συμπεράσματα που μπορούν να εξαχθούν είναι τα εξής: στις αστικές περιοχές η πιθανότητα κάποιος να έχει δάνειο είναι θετική και πιο συγκεκριμένα (1,580) ενώ στις αγροτικές περιοχές είναι πιο μικρή και είναι 1,234 έναντι των ημιαστικών.

Ένας άλλος προσδιοριστικός παράγοντας είναι η ένταση απασχόλησης όσον αφορά την πιθανότητα που προσπαθούμε να εξάγουμε από το υπόδειγμα μας και αφορά το να έχει κάποιος δάνειο. Στην περίπτωση μας παρατηρούμε πως η πιθανότητα κάποιος που δουλεύει πλήρη απασχόληση είναι μεγαλύτερη (2,31) να έχει κάποιο δάνειο σε σχέση με κάποιον που δουλεύει μερική απασχόληση (Ομάδα αναφοράς).

Στη συνέχεια αναλύουμε τον τρόπο ασφάλισης και θέτουμε ως ομάδα αναφοράς τους έμμεσα ασφαλισμένους. Τα αποτελέσματα τα οποία το υπόδειγμα μας έδωσε μπορούμε να πούμε πως ανταποκρίνονται με βεβαιότητα στην πραγματικότητα καθώς ένας άμεσα ασφαλισμένος έχει μεγαλύτερη πιθανότητα (1,15) να έχει κάποιο δάνειο σε σχέση με έναν ανασφάλιστο (0,981).

Η υπηκοότητα είναι ο επόμενος προσδιοριστικός παράγοντας. Παρατηρούμε πως η πιθανότητα κάποιος που είναι Έλληνας είναι μεγαλύτερη (4,881) να έχει κάποιο δάνειο σε σχέση με κάποιον που είναι μετανάστης (Ομάδα αναφοράς).

Τα αποτελέσματα του μοντέλου σε σχέση με τη φτώχεια βλέπουμε ότι ένας φτωχός έχει μικρότερη πιθανότητα (0,502) να έχει κάποιο δάνειο σε σχέση με κάποιο μη φτωχό (Ομάδα αναφοράς).

Συνεχίζοντας συνεχίσουμε την ανάλυση των επόμενων προσδιοριστικών παραγόντων παρατηρούμε ότι η πιθανότητα κάποιος να έχει δάνειο είναι μεγαλύτερη όταν η γυναίκα εργάζεται (1,753) έναντι της γυναίκας που δεν εργάζεται. Μεγαλύτερη

πιθανότητα υπάρχει επίσης ο άνδρας να έχει κάποιο δάνειο έναντι της γυναίκας. (1,154).

Ένας άλλος προσδιοριστικός παράγοντας που χρησιμοποιήσαμε στο υπόδειγμα μας είναι τα ασφαλιστικά ταμεία. Μικρότερη Πιθανότητα υπάρχει να έχει δάνειο κάποιος που ανήκει στο ΙΚΑ (0,582), ΟΑΕΕ (0,584) και ΟΓΑ (0,638) σε σχέση με τα λοιπά ασφαλιστικά ταμεία (1,109). Μεγαλύτερη πιθανότητα υπάρχει να έχει κάποιος δάνειο ο οποίος έχει ασφάλεια Δημοσίου (ομάδα αναφοράς) σε σχέση με όλα τα άλλα ασφαλιστικά ταμεία

Στο κομμάτι με τις περιφέρειες για την ανάλυση τους προχωρήσαμε στην τοποθέτηση της Αττικής ως ομάδα αναφοράς. Όσον αφορά την Βόρεια και την Κεντρική Ελλάδα παρατηρούμε ότι η πιθανότητα να έχει κάποιος δάνειο είναι μικρή, (1,022) και (1,087) αντίστοιχα, σε σχέση με την Αττική, αλλά μεγαλύτερη πιθανότητα σε σχέση με τη Νότια Ελλάδα (0,868).

Στη συνέχεια αναλύουμε την οικογενειακή κατάσταση και θέτουμε ως ομάδα αναφοράς τους άγαμους. Τα αποτελέσματα τα οποία το υπόδειγμα μας έδωσε μπορούμε να πούμε πως ανταποκρίνονται με βεβαιότητα στην πραγματικότητα καθώς ένας άγαμος έχει μικρότερη πιθανότητα να έχει κάποιου είδους δάνειο σε σχέση με έναν έγγαμο (1,786).

Ο τελευταίος προσδιοριστικός παράγοντας που χρησιμοποιήσαμε είναι το επάγγελμα του αρχηγού της οικογένειας.. Μεγαλύτερη πιθανότητα υπάρχει να έχει κάποιος δάνειο όταν ο αρχηγός της οικογένειας δεν είναι γεωργός στο επάγγελμα (1,748).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα τα αποτελέσματα συνοψίζονται παρακάτω:

1. Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται ότι μόνο το 12.18% (495.807 νοικοκυριά) οφείλουν κάποιο δάνειο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών που οφείλουν δάνειο κατανέμεται στις δύο μεγαλύτερες περιφέρειες: στην

περιφέρεια Αττικής με ποσοστό 4,82% και στην περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας με ποσοστό 2,12%.

2. Παρόμοια αποτελέσματα προκύπτουν και από τα στοιχεία της έρευνας, σχετικά με την κατανομή των νοικοκυριών που έχουν κάποιο δάνειο στις αστικές, ημιαστικές και αγροτικές περιοχές της χώρας, με τη διαφορά ότι στην περίπτωση αυτή υπάρχει διαφοροποίηση μεταξύ αγροτικών και ημιαστικών περιοχών, καθώς τα νοικοκυριά που διαμένουν στις ημιαστικές περιοχές έχουν σημαντικά μικρότερα ποσοστά νοικοκυριών (1,09%) που οφείλουν κάποιο δάνειο σε σχέση με τα νοικοκυριά που διαμένουν στις αγροτικές περιοχές (1,75%)
3. Η πιθανότητα ένα νοικοκυριό να έχει κάποιου είδους δάνειο φαίνεται να επηρεάζεται και από το φύλο του αρχηγού της οικογένειας. Με βάση λοιπόν τα αποτελέσματα της έρευνας μεγαλύτερο ποσοστό δανείων έχουν τα νοικοκυριά όπου αρχηγός είναι άντρας (81,75% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο) ενώ σε ποσοστό 18,25% των νοικοκυριών με δάνειο αρχηγός είναι γυναίκα. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες είναι πιο επιφυλακτικές στο να μπουν σε μια διαδικασία δανεισμού σε αντίθεση με τους άντρες.
4. Η Εθνικότητα των αρχηγών κάθε νοικοκυριού παίζει και αυτή με τη σειρά της καθοριστικό ρόλο όσον αφορά την ύπαρξη κάποιου είδους δανείου. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται ότι μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο υπάρχει σε νοικοκυριά όπου αρχηγός είναι αλλοδαπός, σε ποσοστό 98,39% έναντι ποσοστού 1,61% όπου αρχηγός είναι Έλληνας.
5. Μια άλλη παράμετρος που καθορίζει την ύπαρξη ή όχι κάποιου δανείου στα νοικοκυριά είναι το είδος της κατοικίας. Εάν δηλαδή είναι ιδιόκτητη χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.), εάν είναι ιδιόκτητη με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνεια, υποθήκη, κλπ, εάν είναι παραχωρημένη από τον εργοδότη δωρεάν, εάν είναι ενοικιασμένη, εάν είναι ενοικιασμένη από τον εργοδότη με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς, εάν είναι ενοικιασμένη από την οικογένεια ή από αλλού με ενοίκιο χαμηλότερο από την

τιμή της αγοράς. Σύμφωνα λοιπόν με τα αποτελέσματα της έρευνας το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με κάποιο δάνειο, παρατηρήθηκε στις περιπτώσεις εκείνες όπου τα νοικοκυριά αποτελούσαν ιδιόκτητη κατοικία με οικονομικές υποχρεώσεις (δάνεια, υποθήκη κλπ) σε ποσοστό 89,35% επί του συνολικού πλήθος των νοικοκυριών με δάνειο. Ακολούθως σε ποσοστό 9,05%, 1,17% και 0,43% είχαμε τα νοικοκυριά όπου η κατοικία αποτελούσε ιδιόκτητη χωρίς οικονομικές υποχρεώσεις (δάνειο, υποθήκη, κλπ.), ενοικιασμένη από τον εργοδότη με ενοίκιο χαμηλότερο από την τιμή της αγοράς και ενοικιασμένη, αντίστοιχα. Από τα παραπάνω αποτελέσματα της σχέσης του είδους της κατοικίας σε σχέση με τα νοικοκυριά που οφείλουν κάποιο δάνειο, συμπεραίνουμε ότι υπάρχει θετική σχέση μεταξύ των οικονομικών υποχρεώσεων μιας κατοικίας σε σχέση και της πιθανότητας το συγκεκριμένο νοικοκυριό να οφείλει κάποιου είδους δάνειο, δεδομένου ότι αυξανόμενων των οικονομικών υποχρεώσεων ενός νοικοκυριού αυξάνεται και η πιθανότητα το νοικοκυριό να έχει κάποιο δάνειο.

6. Η οικογενειακή κατάσταση του αρχηγού του νοικοκυριού φαίνεται να διαφοροποιεί τα αποτελέσματα όσον αφορά τα ποσοστά των νοικοκυριών με δάνειο. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο, έχουν αρχηγό ο οποίος είναι έγγαμος, καλύπτοντας ένα ποσοστό 10,56% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας. Σε σχέση με το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας που οφείλουν κάποιο δάνειο το μεγαλύτερο ποσοστό αυτών έχει όπως προαναφέρθηκε αρχηγό έγγαμο/η σε ποσοστό 86,71%, ακολούθως με ίδιο ποσοστό 4,23% και 4,24% χήρος/α και άγαμος/η αντίστοιχα, με ποσοστό δανεισμού 3,29% παρουσιάζουν τα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους είναι διαζευγμένος και 1,11% που είναι σε διάσταση. Το αυξημένο ποσοστό των δανείων στις κατηγορίες των νοικοκυριών όπου ο αρχηγός είναι έγγαμος οφείλεται στις αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις. Αυτό επαληθεύεται και από το μικρό ποσοστό που καλύπτουν τα νοικοκυριά στα οποία ο αρχηγός τους είναι άγαμος/η με συμβίωση, χήρος/α με συμβίωση και διαζευγμένος/η με συμβίωση.

7. Το μορφωτικό επίπεδο του αρχηγού του νοικοκυριού φαίνεται να ασκεί θετική επίδραση στην πιθανότητα τα νοικοκυριά να έχουν κάποιο δάνειο. Στο παρακάτω γράφημα αποτυπώνεται το ποσοστό των νοικοκυριών που παρουσιάζουν κάποιο δάνειο σε σχέση με το ποσοστό του δανεισμού στην εκάστοτε εκπαιδευτική βαθμίδα. Παρατηρούμε ότι μεγαλύτερο ποσοστό δανεισμού έχουμε στα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός έχει πανεπιστημιακή εκπαίδευση σε σχέση με τα αυτά όπου ο αρχηγός δεν έχει πάει καν σχολείο. Αυξανόμενου λοιπόν του μορφωτικού επιπέδου του αρχηγού ενός νοικοκυριού αυξάνεται και το ποσοστό των νοικοκυριών με κάποιου είδους δάνειο.
8. Η οικονομική δραστηριότητα του αρχηγού ενός νοικοκυριού επηρεάζει το οικογενειακό εισόδημα και πιθανότητα να επηρεάζει και τη δανειοληπτική συμπεριφορά του νοικοκυριού. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρούμε όπως είναι φυσικό το 9,21% των νοικοκυριών της χώρας που έχουν δάνειο να ανήκει στην κατηγορία όπου ο αρχηγός τους εργάζεται. Το υπόλοιπο 1,95%, 0,34 και 0,03 από το σύνολο των νοικοκυριών της χώρας, τα οποία είναι οικονομικά ενεργά, και έχουν δάνειο ανήκουν στις κατηγορίες συνταξιούχοι, άνεργοι και εργαζόμενοι που απουσιάζουν, αντίστοιχα.
9. Ακολούθως εξετάστηκε η κατανομή του ποσοστού του δανεισμού σε οικονομικά ενεργά νοικοκυριά σε σχέση με το επάγγελμα και τον κλάδο απασχόλησης του αρχηγού του εκάστοτε νοικοκυριού, τη θέση του στην εργασία, το είδος της εργασιακής του σχέσης, τη μορφή της επιχείρησης στην οποία εργάζεται και την ασφάλεια υγείας που του παρέχει η εργασία του. Από τα αποτελέσματα της έρευνας διαπιστώθηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο καλύπτεται από μισθωτούς υπαλλήλους σε ποσοστό 65,21% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας που έχει κάποιο δάνειο. Ακολούθως τα νοικοκυριά με αρχηγούς αυτοαπασχολούμενους χωρίς μισθωτούς σε ποσοστό 25,57% και σε ποσοστό 8,85% με αρχηγούς αυτοαπασχολούμενους με μισθωτούς. Μόνο η κατηγορία των μαθητευόμενων χωρίς αμοιβή δεν έχει κάποιο ποσοστό δανεισμού. Το αυξημένο ποσοστό των νοικοκυριών με μισθωτούς αρχηγούς οφείλεται στη σιγουριά που εκπέμπει η μισθωτή εργασία σε κάποιο εργαζόμενο σε σχέση με το ελεύθερο επάγγελμα.

10. Η μεταβλητή του είδους της εργασιακής σχέσης σε σχέση με το δανεισμό των νοικοκυριών, έχει θετική συσχέτιση, δηλαδή οι αρχηγοί με μόνιμη ή αορίστου χρόνου εργασιακή σχέση έχουν μεγαλύτερο ποσοστό (97.34% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο) δανεισμού σε σχέση με τους αρχηγούς όπου η εργασιακή τους σχέση είναι με σύμβαση ορισμένου χρόνου (2.66% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο). Το μεγαλύτερο ποσοστό που καλύπτει η κατηγορία των μόνιμων εργαζομένων σε διάφορες θέσεις μπορεί να οφείλεται εν μέρει στη σιγουριά που μπορεί να εκπέμπει η μόνιμη εργασία, με αποτέλεσμα να παίρνουν και πιο εύκολα δάνεια παντός είδους. Κάτι αντίστοιχο φαίνεται και από τα αποτελέσματα του ποσοστού των νοικοκυριών με δάνειο συγκρινόμενο με την μερική ή πλήρη απασχόληση. Όπως είναι αναμενόμενο μεγαλύτερο ποσοστό δανείων καλύπτουν τα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός έχει πλήρη απασχόληση (98,14% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο) έναντι της κατηγορίας με μερική απασχόληση (1,86% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο).
11. Η μορφή της επιχείρησης που εργάζεται ο αρχηγός του εκάστοτε νοικοκυριού δεν παίζει και αυτή με τη σειρά της σημαντικό ρόλο στην κατανομή του ποσοστού των δανείων σε αυτά. Από τα αποτελέσματα τα φαίνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων, στο επίπεδο της χώρας καλύπτεται από νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους δουλεύει στον ιδιωτικό τομέα (68,85%). Ακολούθως σε ποσοστό 27,92% τα νοικοκυριά που ο αρχηγός τους εργάζεται στο δημόσιο τομέα. Το μεγάλο ποσοστό των νοικοκυριών όπου ο αρχηγός τους εργάζεται στον ιδιωτικό τομέα έναντι αυτών που εργάζεται στο δημόσιο τομέα μπορεί να οφείλεται και στο αυξημένο εισόδημα που μπορεί να έχει ο ιδιωτικός υπάλληλος.
12. Η ασφάλεια υγείας που τους παρέχει η εκάστοτε επιχείρηση εργασίας φαίνεται να παίζει κι αυτή με τη σειρά της κάποιο ρόλο στο ποσοστό των νοικοκυριών με δάνειο. Παρατηρείται αυξημένο ποσοστό στα νοικοκυριά με υποχρεωτική ασφάλεια υγείας (86,21% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο) έναντι του ποσοστού των ανασφάλιστων αρχηγών των νοικοκυριών (1,44% επί του συνόλου των νοικοκυριών της χώρας με δάνειο).

13. Το επάγγελμα ειδικότερα και ο κλάδος απασχόλησης γενικότερα καθορίζουν με τη σειρά τους την κατανομή των δανείων των νοικοκυριών. Από τα αποτελέσματα της έρευνας παρατηρείται μεγάλο ποσοστό δανεισμού στα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους δουλεύει ως ελεύθερος επαγγελματίας (23,88%) και ως υπάλληλοι (15,38%). Χαμηλότερα ποσοστά δανεισμού έχουν τα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους εργάζεται ως ανειδίκευτος εργάτης (5,42%), εργαζόμενοι στην παροχή υπηρεσιών και πωλητές σε καταστήματα ή λαϊκές (7,56%). Παρατηρείται λοιπόν μια θετική συσχέτιση σε σχέση με το είδος του επαγγέλματος του εκάστοτε αρχηγού του νοικοκυριού και του ποσοστού δανεισμού. Όσο καλύτερη επαγγελματική θέση έχει ο αρχηγός τόσο μεγαλύτερο ποσοστό δανεισμού παρατηρείται στα νοικοκυριά.
14. Ο κλάδος απασχόλησης φαίνεται να κατηγοριοποιεί τα ποσοστά δανεισμού των νοικοκυριών ως εξής: μεγαλύτερα ποσοστά δανεισμού παρατηρούνται στα νοικοκυριά όπου ο κλάδος απασχόλησης του αρχηγού έχει να κάνει με δραστηριότητες σχετικές με ακίνητη περιουσία, εκμισθώσεις (17,32%), χονδρικό - λιανικό εμπόριο, επισκευές μεταφορικών μέσων (11,63%), δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος και υπηρεσιών εστίασης (9,63%), παραγωγή και διανομή (9,25%) και γεωργία, κτηνοτροφία, θήρα, δασοκομία, αλιεία (8,72%). Από αυτά τα αποτελέσματα ερχόμαστε να επαληθεύσουμε την αυξημένη κατανομή των δανείων σε νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους είναι ελεύθερος επαγγελματίας, όπως είδαμε παραπάνω (23,88%), είτε αυτός είναι έμπορας, είτε γεωργός, είτε κτηνοτρόφος κ.ο.κ.
15. Όσον αφορά το είδος της απασχόλησης σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων κατανέμονται στα νοικοκυριά όπου ο αρχηγός τους δραστηριοποιείται με μη-χειρωνακτική εργασία, εκτός από τη γεωργία σε ποσοστό 34,42% και είναι αυτοαπασχολούμενος, αγρότης ή εργάτης γης σε ποσοστό 29,06%. Επίσης η συμβολή όλων των μελών των νοικοκυριών στην εργασία και κατ'επέκταση στην οικονομική συμβολή τους στην οικογένεια παίζει καθοριστικό ρόλο στην δανειοληπτική συμπεριφορά τους. Από τα παραπάνω αποτελέσματα φαίνεται ξεκάθαρα ότι τα νοικοκυριά που δεν εργάζεται κανένα από τα μέλη τους είναι πιο ευάλωτα στη λήψη κάποιου

δανείου (98,64% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο) έναντι του ποσοστού 1,06% των νοικοκυριών που δουλεύει είτε ο σύζυγος ή η σύζυγος χωρίς κάποιο άλλο μέλος να εργάζεται. Είναι λοιπόν σημαντική η μεταβλητή της εργασίας και κατ'επέκταση του εισοδήματος στη δανειοληπτική συμπεριφορά των νοικοκυριών.

16. Η κατανομή των δανείων στα νοικοκυριά εξαρτάται τόσο από την ηλικία του αρχηγού αλλά και από τον αριθμό και την ηλικία των εξαρτώμενων μελών του εκάστοτε νοικοκυριού. Από τα συνολικά αποτελέσματα βγαίνει το συμπέρασμα ότι μεγαλύτερα ποσοστά δανείων παρατηρούνται στα νοικοκυριά όπου υπάρχουν δύο ενήλικες με εξαρτώμενα παιδιά (47.09% επί του συνόλου των νοικοκυριών με δάνειο). Όσον αφορά στα νοικοκυριά τα οποία το όριο ηλικίας των εξαρτώμενων παιδιών ορίστηκαν τα 16 έτη, το μεγαλύτερο ποσοστό δανείων κατανέμεται στα νοικοκυριά όπου υπάρχει ένας γονέας ή ζευγάρι με τουλάχιστον ένα παιδί 16 ετών ή μεγαλύτερο σε ποσοστό 38,19%. Ακολούθως σε ποσοστό 22,48% τα ζευγάρια με δύο παιδιά ηλικίας έως 16 ετών και ακολουθούν τα νοικοκυριά όπου υπάρχει ζευγάρι χωρίς παιδιά αλλά με εξαρτώμενα ηλικιωμένα μέλη κάτω των 65 ετών σε ποσοστό 10,65% και τέλος σε ποσοστό 10,63% τα ζευγάρια με ένα παιδί ηλικίας έως 16 ετών.
17. Παρόμοια αποτελέσματα είχαμε και στην κατηγορία των νοικοκυριών στα οποία το όριο ηλικίας των εξαρτώμενων παιδιών ορίστηκαν τα 18 έτη.
18. Σύμφωνα με το οικονομετρικό Μοντέλο Order-logit εξήχθηκαν τα παρακάτω συμπεράσματα:
 - I. Θετική η πιθανότητα, να έχει κάποιος δάνειο που ζει σε αστικές περιοχές και σχετικά μικρότερη πιθανότητα αλλά μεγάλη παράλληλα για κάποιον που ζει σε αγροτικές περιοχές.
 - II. Η πιθανότητα κάποιος που έχει πλήρη απασχόληση να έχει δάνειο είναι αρκετά μεγάλη.
 - III. Η πιθανότητα να έχει δάνειο ο ανασφάλιστος είναι μειωμένη σε σχέση με κάποιον που είναι άμεσα ασφαλισμένος.

- IV. Μεγαλύτερη πιθανότητα να έχει δάνειο Έλληνας σε σχέση με την πιθανότητα να έχει δάνειο κάποιος μετανάστης.
- V. Μικρότερη πιθανότητα να έχει κάποιου είδους δάνειο ο φτωχός σε σχέση με κάποιο μη φτωχό.
- VI. Μεγαλύτερη πιθανότητα να κάποιος να έχει δάνειο όταν η γυναίκα εργάζεται, είναι έγγαμος και δεν είναι γεωργός στο επάγγελμα, σε σχέση με κάποιο του οποίου η γυναίκα δεν εργάζεται, είναι άγαμος και είναι γεωργός.
- VII. Όσον αφορά τον τόπο διαμονής μεγαλύτερη πιθανότητα έχει κάποιος να έχει δάνειο ο οποίος ζει στη Βόρεια και Κεντρική Ελλάδα έναντι αυτού που ζει στη Νότια Ελλάδα.
- VIII. Μεγαλύτερη πιθανότητα υπάρχει ο άντρας να έχει κάποιου είδους δάνειο έναντι της γυναίκας.
- IX. Μικρότερη Πιθανότητα υπάρχει να έχει δάνειο κάποιος που ανήκει στο ΙΚΑ, ΟΑΕΕ και ΟΓΑ σε σχέση με τα υπόλοιπα ασφαλιστικά ταμεία.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΔΑΝΕΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΠΙΕΣΗΣ ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΡΕΥΝΑ)

1.1. Έρευνα

Η μελέτη που διεξήχθη από την Τράπεζα της Ελλάδος επικεντρώνεται στη διερεύνηση των κοινωνικοοικονομικών παραγόντων που προσδιορίζουν τόσο το ύψος και τα χαρακτηριστικά του δανεισμού των ελληνικών νοικοκυριών όσο και τη χρηματοοικονομική πίεση που ασκείται σε αυτά. Για το σκοπό αυτό αξιοποιεί τα πρωτογενή δεδομένα της τρίτης κατά σειρά έρευνας νοικοκυριών που διενήργησε η Τράπεζα της Ελλάδος (το τελευταίο τρίμηνο του 2007).

Οι οικονομετρικές εκτιμήσεις της παραπάνω έρευνας έδειξαν ότι ο βαθμός αστικότητας, η σύνθεση του νοικοκυριού, ο αριθμός των εργαζόμενων μελών, το

εισόδημα και ο πλούτος του νοικοκυριού παίζουν σημαντικό ρόλο στον καθορισμό της πιθανότητας ένα νοικοκυριό να έχει δάνειο. Συγκεκριμένα, η πιθανότητα αυτή είναι υψηλότερη για τα νοικοκυριά που διαμένουν στις δύο μεγαλύτερες πόλεις της Ελλάδος, για ζευγάρια με δύο ή περισσότερα παιδιά, για νοικοκυριά με αρχηγό ενδιάμεσης ηλικιακής ομάδας, υψηλότερου μορφωτικού επιπέδου και εργαζόμενο στο δημόσιο τομέα. Επίσης, η πιθανότητα δανεισμού αυξάνεται με την άνοδο του εισοδήματος, της περιουσίας και του αριθμού των εργαζόμενων μελών του νοικοκυριού. Από την άλλη πλευρά, η χρηματοοικονομική πίεση στα υπόχρεα νοικοκυριά, η οποία προέρχεται κυρίως από τα μη στεγαστικά δάνεια, τείνει να μειώνεται όταν αυξάνεται το εισόδημα και η καθαρή περιουσία των νοικοκυριών.

Τέλος, η έρευνα της Τράπεζας της Ελλάδος εκτιμά ότι η βελτίωση στην πληροφόρηση που έχουν στη διάθεσή τους τα πιστωτικά ιδρύματα είναι αναγκαία αλλά όχι ικανή συνθήκη για την καλύτερη διαχείριση των πιστωτικών κινδύνων. Θα πρέπει επιπρόσθετα οι τράπεζες να ακολουθούν συνετή και προνοητική πιστοδοτική πολιτική, δηλαδή να εφαρμόζουν τα κατάλληλα κριτήρια στις χορηγήσεις τους και να τιμολογούν με επάρκεια τους πιστωτικούς κινδύνους. Παράλληλα, τα νοικοκυριά θα πρέπει να σταθμίζουν προσεκτικά τις χρηματοοικονομικές τους ανάγκες και δυνατότητες λαμβάνοντας υπόψη και τις άλλες υποχρεώσεις τους και να ζητούν από τις τράπεζες να τους παρέχουν, όπως άλλωστε οφείλουν, αναλυτικές εξηγήσεις για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των δανείων και τους κινδύνους που αυτά ενσωματώνουν.

Στο διάστημα αφότου διεξήχθη η εξεταζόμενη στη έρευνα, τα χαρακτηριστικά του δανεισμού των νοικοκυριών έχουν φυσικά επηρεαστεί από την εν εξελίξει χρηματοοικονομική κρίση. Θεωρείται ωστόσο ότι τα γενικά συμπεράσματα για τη δανειοληπτική συμπεριφορά των νοικοκυριών εξακολουθούν να ισχύουν, αν και η χρηματοοικονομική πίεση σε αυτά είχε κατά πάσα πιθανότητα αυξηθεί ιδίως το πρώτο εξάμηνο του 2008, λόγω της αύξησης των επιτοκίων την περίοδο αυτή. Από το Μάρτιο του 2009 όμως παρατηρείται σημαντική μείωση των επιτοκίων, η οποία συμβάλλει ουσιαστικά στην ελάφρυνση των νοικοκυριών.

1.2. Μεθοδολογία

Η παραπάνω έρευνα διενεργήθηκε το τελευταίο τρίμηνο του 2007 και, όπως οι δύο προηγούμενες έρευνες της Τράπεζας της Ελλάδος, κάλυψε 6.000 νοικοκυριά από αστικές και ημιαστικές περιοχές της Ελλάδος. Η δειγματοληψία ήταν τυχαία και στρωματοποιημένη κατά γεωγραφικό διαμέρισμα, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος ως προς τον ερευνώμενο πληθυσμό.

Στην παραπάνω έρευνα χρησιμοποιήθηκε ουσιαστικά το ερωτηματολόγιο της έρευνας του 2005 με προσθήκη ερωτημάτων, ούτως ώστε να δοθεί η δυνατότητα μεγαλύτερης ανάλυσης των πηγών εισοδήματος των νοικοκυριών και των περιουσιακών τους στοιχείων. Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο κάλυπτε όλες τις κατηγορίες δανεισμού των νοικοκυριών και για κάθε είδος δανείου κατέγραφε τη διάρκεια, το αρχικό ποσό και το οφειλόμενο υπόλοιπο του δανείου καθώς και το ύψος της τελευταίας δόσης που καταβλήθηκε, ενώ ζητούσε και πληροφορίες για το εισόδημα και την περιουσία των νοικοκυριών. Επίσης, περιείχε ερωτήσεις σχετικά με την προσωπική αντίληψη των ερωτηθέντων ως προς το βαθμό ευκολίας αποπληρωμής των δανείων τους σε συνδυασμό με την κάλυψη άλλων συνήθων πάγιων εξόδων τους, καθώς και με ερωτήσεις που διερευνούσαν την ευκολία πρόσβασής τους στον τραπεζικό δανεισμό.

Από την έρευνα ελήφθησαν ολοκληρωμένες απαντήσεις - δηλ. από όλα τα ενήλικα μέλη - από 3.135 νοικοκυριά, επομένως ο μέσος βαθμός ανταπόκρισης διαμορφώθηκε στο 52,3%, όσο περίπου και στην έρευνα του 2005 (52%).

Όπως και κατά τις προηγούμενες δύο έρευνες της Τράπεζας της Ελλάδος, ο βαθμός ανταπόκρισης των αρχικά επιλεγμένων νοικοκυριών στην έρευνα κυμαίνεται σημαντικά από τη μια γεωγραφική περιοχή στην άλλη (βλ. Πίνακα 1.1), με το εύρος της διασποράς, δηλαδή της διαφοράς μεταξύ του μεγαλύτερου και του μικρότερου βαθμού ανταπόκρισης, να είναι λίγο μεγαλύτερο το 2007 (17,4 εκατοστιαίες μονάδες) από ότι το 2005 (14,7 εκατοστιαίες μονάδες). Γενικά πάντως ο βαθμός ανταπόκρισης των ερωτηθέντων τείνει να μειώνεται καθώς αυξάνει ο βαθμός αστικότητας της γεωγραφικής περιοχής: είναι σχετικά περιορισμένος στην Αθήνα και υψηλός στις ημιαστικές περιοχές, όπως και στις προηγούμενες έρευνες (βλ. Πίνακα 1.2). Σε κάθε περίπτωση όμως, η διαφοροποίηση του βαθμού ανταπόκρισης ανά γεωγραφική

περιοχή έχει επιπτώσεις στην αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και για το λόγο αυτό τα στοιχεία της έρευνας σταθμίστηκαν έτσι ώστε να αποτυπώνουν τη διάρθρωση του πληθυσμού κατά περιφέρεια και βαθμό αστικότητας της περιοχής διαμονής των νοικοκυριών. Επίσης, προσαρμόστηκε και η κατανομή του μεγέθους των νοικοκυριών του δείγματος ώστε να είναι ανάλογη με την αντίστοιχη κατανομή στον πληθυσμό, όπως αυτή προκύπτει από τα στοιχεία της απογραφής του πληθυσμού το 2001.

Πίνακας 1.1: Βαθμός ανταπόκρισης νοικοκυριών κατά γεωγραφική περιοχή (ποσοστά % νοικοκυριών)

	2007	2005	2002
Αττική	51,4	46,8	32,9
Στερεά Ελλάδα και Εύβοια	43,9	58,6	33,7
Πελοπόννησος	57,4	61,4	51,4
Δυτική Ελλάδα	49,5	56,9	39,9
Ήπειρος	61,3	48,4	40,4
Θεσσαλία	47,9	52,9	49,4
Δυτική Μακεδονία	53,2	61,5	78,4
Κεντρική Μακεδονία	55,7	58,2	40,1
Ανατ. Μακεδονία και Θράκη	61,2	60,8	52,2
Κρήτη	44,6	51,3	42,5
Σύνολο	52,3	52,0	38,4
Σύνολο νοικοκυριών που ανταποκρίθηκαν στην έρευνα	3.135	3.120	2.303

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Πίνακας 1.2: Ανταπόκριση νοικοκυριών και βαθμός αστικότητας (ποσοστά % νοικοκυριών)

	2007	2005	2002
Αθήνα	52,0	44,8	31,3
Θεσσαλονίκη	53,9	54,3	38,7
Λοιπές αστικές περιοχές	49,2	55,4	44,3
Ημιαστικές περιοχές	56,8	62,8	48,6
Σύνολο	52,3	52,0	38,4

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

1.3. Ανάλυση αποτελεσμάτων

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1.3, το 51,4 % των νοικοκυριών δήλωσε ότι οφείλει κάποιο δάνειο. Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο από ότι το 2005 (46,9%) και επομένως είναι κατ' αρχή συμβατό με τον υψηλό ρυθμό με τον οποίο, όπως προαναφέρθηκε, αυξήθηκε η

τραπεζική χρηματοδότηση των νοικοκυριών κατά τη διετία 2006-2007. Αυτό όμως δεν σημαίνει κατ' ανάγκη ότι η συμπεριφορά των νοικοκυριών που δεν απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι παρόμοια με τη συμπεριφορά αυτών που απάντησαν, ότι δηλαδή δεν επηρεάζεται η αντιπροσωπευτικότητα του δείγματος και ότι επομένως τα αποτελέσματα της έρευνας είναι αμερόληπτα και αντανακλούν επακριβώς τα χαρακτηριστικά του συνόλου του πληθυσμού. Ωστόσο από τη σύγκριση των στοιχείων της έρευνας με εκείνα που οι τράπεζες υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος προκύπτουν τα ακόλουθα: Το μέσο υπόλοιπο των στεγαστικών δανείων ανά νοικοκυριό, όπως αυτό καταγράφεται από τις έρευνες του 2007 και του 2005, αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 10,1%, ενώ το μέσο υπόλοιπο των δανείων αυτών ανά λογαριασμό, όπως αυτό υπολογίζεται από τα στοιχεία των τραπεζών, αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 10,3% την ίδια περίοδο. Εξάλλου, το μέσο υπόλοιπο των δανείων των νοικοκυριών μέσω πιστωτικών καρτών όπως προκύπτει από τις δειγματοληπτικές έρευνες, αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 3,8% στην διετία 2006-2007, ενώ το υπόλοιπο των δανείων μέσω πιστωτικών καρτών, όπως καταγράφεται από τις τράπεζες, αυξήθηκε στην ίδια περίοδο με μέσο ετήσιο ρυθμό 4,3%. Επομένως, οι μέσοι ετήσιοι ρυθμοί ανόδου των δύο αυτών κατηγοριών δανείων, όπως υπολογίζονται από τα τραπεζικά στοιχεία και τα στοιχεία των ερευνών, δεν διαφέρουν ουσιωδώς μεταξύ τους. Αυτό συνηγορεί υπέρ της άποψης ότι η δανειοληπτική συμπεριφορά των νοικοκυριών που δεν απάντησαν στο ερωτηματολόγιο είναι γενικά παρόμοια με αυτή των νοικοκυριών που έλαβαν μέρος στην έρευνα και συνεπώς ενισχύει την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας.

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Πίνακα 1.3, η σύνθεση των δανειακών υποχρεώσεων των νοικοκυριών κατά τις διάφορες κατηγορίες δανείων παρουσίασε ορισμένες σημαντικές διαφοροποιήσεις στην περίοδο μεταξύ των δύο ερευνών. Η πλέον διαδεδομένη κατηγορία δανεισμού συνεχίζει να είναι αυτή μέσω πιστωτικών καρτών, με το ποσοστό των νοικοκυριών που έχουν δάνειο μέσω πιστωτικών καρτών στο σύνολο των νοικοκυριών που δήλωσαν ότι έχουν κάποια δανειακή υποχρέωση να αυξάνεται σε 60,8% το 2007 από 54,4% το 2005. Η αυξημένη χρήση των πιστωτικών καρτών στις πληρωμές και η ευκολία προσφυγής σε αυτού του είδους τα δάνεια, μέσα στα όρια που θέτει η κάθε κάρτα, εξηγούν την ευρεία διάδοσή τους, παρά το γεγονός ότι τα επιτόκια που εφαρμόζουν οι τράπεζες στα εν λόγω δάνεια είναι τα υψηλότερα από όλες τις κατηγορίες δανείων. Το συνολικό υπόλοιπο της κατηγορίας αυτής των τραπεζικών δανείων προς τα νοικοκυριά, εκτιμώμενο με βάση τα στοιχεία της έρευνας, ανέρχεται σε 4 δισεκ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί στο 44%

του υπολοίπου των δανείων αυτών όπως καταγράφονται από τις τράπεζες, υπάρχει δηλαδή πολύ μεγάλη διαφορά μεταξύ των δύο αυτών ποσών. Ωστόσο, δεν μπορεί, με βάση τη διαθέσιμη πληροφόρηση, να διερευνηθεί κατά πόσον η σημαντική αυτή απόκλιση οφείλεται σε ανεπαρκή καταγραφή των σχετικών οφειλών των νοικοκυριών από την έρευνα, επειδή π.χ. τα νοικοκυριά εξέλαβαν ότι η οφειλή τους αφορούσε μόνο τη μηνιαία δόση που καταβάλλουν στις τράπεζες και όχι το συνολικό ποσό της οφειλής τους, ή αν το αποτέλεσμα αυτό αντανάκλα το ενδεχόμενο ο δανεισμός να είναι περισσότερο συγκεντρωμένος στα νοικοκυριά που αρνήθηκαν να λάβουν μέρος στην έρευνα.

Πίνακας 1.3: Νοικοκυριά με χρέος κατά κατηγορία δανείου

Κατηγορία δανείου	Ποσοστά νοικοκυριών (%)										Μέσο χρέος (σε ευρώ)				
	2007, 18+		2007, 25+		2005, 18+		2005, 25+		2002, 25+		2007, 18+	2007, 25+	2005, 18+	2005, 25+	2002, 25+
Χωρίς δανειακές υποχρεώσεις	48,6		47,6		53,1		52,3		51,6						
Με κάποιο δάνειο	51,4	100	52,4	100	46,9	100	47,7	100	48,4	100	29.979	30.006	19.665	19.637	15.532
Δάνεια σχετικά με την κατοικία - 'στεγαστικά'		40,1		40,5		37,3		38		37,2	51.354	51.014	42.366	41.701	29.557
- Για αγορά κατοικίας		32,3		32,8		28,4		28,7		27,5	55.069	54.677	48.789	48.156	33.187
- Για επισκευή κατοικίας		10,0		10,1		9,9		10,3		10,7	26.154	25.755	18.539	18.403	16.877
- Για αγορά οικοπέδου		0,6		0,4		0,9		1		1	27.508	29.525	28.224	27.401	7.430
Άλλα δάνεια		85,4		84,9		81,7		81,2		85,3	9.193	9.125	6.389	6.275	4.246
Άλλα τραπεζικά δάνεια πλην στεγαστικών		82,5		82,2		77,8		77,2		75,5	9.442	9.343	6.552	6.447	4.048
- Πιστωτικές κάρτες		60,8		60,1		54,4		54,1		53,1	3.284	3.296	3.047	3.039	1.701
- Για αγορά αυτοκινήτου		19,1		18,5		20,8		20,1		20,9	8.643	8.706	7.495	7.159	5.815
- Λοιπά τραπεζικά δάνεια (προσωπικά, καταναλωτικά κ.λ.π.)		31,7		31,5		28,9		28,9		29,4	10.462	10.358	6.552	6.570	2.979
Από καταστήματα λιανικής		9,0		8,8		9		8,9		16,3	1.350	1.386	1.256	1.254	1.294
Από άλλα νοικοκυριά		0,9		0,8		1,2		1,3		2,8	4.241	4.577	5.612	5.496	12.447

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Η δεύτερη πιο διαδεδομένη κατηγορία δανείων είναι τα δάνεια σχετικά με την κατοικία, με το 40,1% των υπόχρεων νοικοκυριών να δηλώνει το 2007 ότι έχει δάνειο αυτής της κατηγορίας, έναντι 37,3% το 2005. Η εξέλιξη αυτή είναι συμβατή με την ταχεία αύξηση των στεγαστικών δανείων, καθώς τα νέα στεγαστικά δάνεια αφορούν κατά κανόνα διαφορετικά νοικοκυριά. Ωστόσο, το ύψος των δανείων των σχετικών με την απόκτηση κατοικίας, όπως αυτό καταγράφηκε στην έρευνα του 2007, οδηγεί στην εκτίμηση ότι το συνολικό υπόλοιπο των δανείων αυτής της κατηγορίας ανερχόταν σε 41,3 δισεκ. ευρώ, ποσό που αντιστοιχεί περίπου στο 66% του υπολοίπου των στεγαστικών δανείων, όπως αυτό αναφέρεται από τις τράπεζες. Επομένως, η απόκλιση μεταξύ των δύο ποσών είναι και στην περίπτωση αυτή σημαντική, αλλά μικρότερη από ότι στα δάνεια μέσω πιστωτικών καρτών. Ενδεχομένως, η μικρότερη αυτή απόκλιση μεταξύ των δύο ποσών αντανακλά το γεγονός ότι, πέρα από την τακτική ενημέρωση των νοικοκυριών από τις τράπεζες για το υπόλοιπο της οφειλής τους, τα στεγαστικά δάνεια μεταβάλλονται λιγότερο διαχρονικά από ότι γενικά οι άλλες κατηγορίες δανείων. Όμως, όπως και στην περίπτωση των δανείων μέσω πιστωτικών καρτών, δεν μπορεί με βάση τη διαθέσιμη πληροφόρηση να διερευνηθεί κατά πόσον αυτή η απόκλιση μεταξύ του εκτιμώμενου μέσω της έρευνας συνολικά οφειλόμενου ποσού και του υπολοίπου των στεγαστικών δανείων όπως καταγράφεται από τις τράπεζες οφείλεται σε ανεπαρκή καταγραφή των στεγαστικών δανείων από την έρευνα ή αν αντανακλά το ενδεχόμενο ο δανεισμός να είναι περισσότερο συγκεντρωμένος στα νοικοκυριά που αρνήθηκαν να λάβουν μέρος στην έρευνα.

Η τρίτη πιο διαδεδομένη κατηγορία αφορά τα μη ενυπόθηκα τραπεζικά δάνεια (2007: 31,7%, 2005: 28,9%, κυρίως προσωπικά δάνεια και δάνεια έναντι δικαιολογητικών), ακολουθούμενα από τα δάνεια για αγορά αυτοκινήτου. Σημειώνεται ότι σε αντίθεση με τις άλλες βασικές κατηγορίες δανείων, το ποσοστό των νοικοκυριών με δάνεια για αγορά αυτοκινήτου καταγράφει μικρή κάμψη το 2007 (2007: 19,1%, 2005: 20,8%), αλλά όπως και το 2005, τα δάνεια αυτής της κατηγορίας είναι πιο συνηθισμένα στα μέλη των νοικοκυριών με ηλικία από 18 έως 25 ετών παρά στα λοιπά ενήλικα μέλη τους ("18 –25": 33% , 25+ :18,5%).

Το ύψος του δανεισμού κατά νοικοκυριό παρουσιάζεται αυξημένο σε όλες τις γεωγραφικές περιοχές, όπως άλλωστε θα αναμενόταν. Αλλά, όπως είχε διαπιστωθεί και στην έρευνα του 2005, υπάρχουν διαφορές μεταξύ των γεωγραφικών περιοχών όσον αφορά το ύψος του δανεισμού κατά νοικοκυριό αλλά και τα είδη των δανείων (βλ. Πίνακα 1.4). Παρατηρείται

ωστόσο ότι το ύψος του δανεισμού κατά νοικοκυριό ήταν το 2007 λιγότερο ομοιόμορφα κατανομημένο κατά περιοχή από ότι το 2005, με το μέσο υπόλοιπο των δανείων κατά νοικοκυριό να αυξάνει τη διετία 2006-2007 στην Αθήνα (25,7%) και τις ημιαστικές περιοχές

Πίνακας 1.4: Κατανομή υπόχρεων νοικοκυριών (25+) κατά κατηγορία δανείου και βαθμό αστικότητας (ποσοστά % νοικοκυριών)

Κατηγορία δανείων	ΑΘΗΝΑ			ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ			ΛΟΙΠΕΣ ΑΣΤΙΚΕΣ			ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ			ΣΥΝΟΛΟ		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Δάνεια σχετικά με την κατοικία - 'στεγαστικά'	40,9	36,1	35,2	38,4	42,6	34,9	39,5	39,7	41,8	42,1	38,5	37,2	40,5	38,0	37,2
Άλλα δάνεια	87,3	83,7	87,9	85,4	77,2	82,5	80,8	81,7	82,5	84,2	76,3	83,1	84,9	81,2	85,3
Άλλα τραπεζικά δάνεια πλην στεγαστικών	84,6	79,5	80,0	83,4	74,3	72,2	77,6	76,3	75,0	81,9	73,0	67,6	82,2	77,2	75,5
Πιστωτικές κάρτες	67,6	64,2	62,5	56,0	48,5	44,4	54,9	48,9	45,5	49,5	39,5	38,7	60,1	54,1	53,1
Για αγορά αυτοκινήτου	13,4	14,7	20,4	19,5	21,8	26,4	22,8	26,0	19,9	26,1	24,9	19,9	18,5	20,1	20,9
Λοιπά τραπεζικά δάνεια (προσωπικά, καταναλωτικά κ.λ.π.)	28,5	27,7	28,4	31,9	32,7	30,2	30,9	27,6	32,2	41,3	32,0	26,5	31,5	28,9	29,4
Από καταστήματα λιανικής	9,0	9,4	16,3	0,7	6,9	14,3	12,9	11,7	15,0	6,6	4,7	21,3	8,8	8,9	16,3
Από άλλα νοικοκυριά	0,4	1,5	2,7	1,3	1,9	4,0	0,5	0,9	2,1	2,3	1,7	3,6	0,8	1,3	2,8
Μέσο υπόλοιπο χρέους (σε ευρώ)	31.72 2	20.0 20	14.5 96	26.3 88	18.1 18	16.2 50	27.8 16	18.8 34	15.6 15	30.9 07	20.3 46	18.5 06	30.006	19.63 7	15.53 2

*Σημείωση: τα ποσοστά δεν αθροίζουν στο 100% γιατί ορισμένα νοικοκυριά οφείλουν δάνεια διαφόρων κατηγοριών (πχ στεγαστικό και καταναλωτικό).

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

(23,3%) με μέσο ετήσιο ρυθμό ταχύτερο από ότι στη Θεσσαλονίκη (20,6%) και στις λοιπές αστικές περιοχές (21,5%). Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι στις ημιαστικές περιοχές τα ποσοστά των υπόχρεων νοικοκυριών σε όλες τις κατηγορίες δανείων παρουσιάζονται το 2007 αυξημένα σε σύγκριση με το 2005 σε αντίθεση με τις άλλες περιοχές όπου τα ποσοστά αυτά καταγράφουν μείωση ή παραμένουν αμετάβλητα σε ορισμένες κατηγορίες δανείων.

Όπως προαναφέρθηκε, το ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών που οφείλουν στεγαστικό δάνειο αυξήθηκε το 2007 σε σύγκριση με το 2005. Σε σημαντικό βαθμό η εξέλιξη αυτή αντανακλά κυρίως την αύξηση των υπόχρεων νοικοκυριών στην Αθήνα, περιοχή δηλαδή που, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΣΥΕ, παρουσιάζει το μικρότερο ποσοστό ιδιοκατοίκησης από ότι οι άλλες περιοχές της χώρας και επομένως, δυνητικά τουλάχιστον, μεγαλύτερη ζήτηση για στεγαστικά δάνεια. Σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε και στο ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών που έχουν στεγαστικό δάνειο στις ημιαστικές περιοχές, ενώ στη Θεσσαλονίκη και τις λοιπές αστικές περιοχές τα ποσοστά αυτά μειώθηκαν ή παρέμειναν περίπου σταθερά.

Αύξηση παρατηρήθηκε και στα ποσοστά των νοικοκυριών που δήλωσαν ότι έχουν (και) άλλο δάνειο εκτός από στεγαστικό σε όλες τις περιοχές, με εξαίρεση τις "λοιπές αστικές", όπου σημειώθηκε μικρή κάμψη. Η ανωτέρω σημαντική αύξηση αφορά όλες τις κατηγορίες των άλλων εκτός των στεγαστικών δανείων, με μόνη σημαντική εξαίρεση τα δάνεια για αγορά αυτοκινήτου, όπου παρατηρείται μείωση σε όλες τις περιοχές πλην τις ημιαστικές. Ειδικότερα, σημαντική αύξηση παρατηρήθηκε σε όλες τις περιοχές στο ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών με δάνεια μέσω πιστωτικών καρτών. Στην Αθήνα πάνω από τα 2/3 των υπόχρεων νοικοκυριών δήλωσαν ότι έχουν οφειλές από πιστωτικές κάρτες, στη Θεσσαλονίκη το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 60%, στις "λοιπές αστικές" περιοχές στο 55% και στις ημιαστικές περιοχές πλησιάζει το 50%. Επίσης, το 1/3 περίπου των υπόχρεων νοικοκυριών έχει προσφύγει σε άλλα (εκτός στεγαστικών δανείων και πιστωτικών καρτών) τραπεζικά δάνεια, με μικρές γενικά αποκλίσεις κατά γεωγραφική περιοχή και αυξομειώσεις μεταξύ των δύο ερευνών. Σημαντική εξαίρεση και στην περίπτωση αυτή αποτελούν οι ημιαστικές περιοχές, όπου των ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών που δήλωσε ότι έχει αυτού του είδους τις οφειλές διαμορφώθηκε σε 41,3% το 2007 (2005: 32%).

Το ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών με δάνεια από καταστήματα λιανικής παρουσίασε αυξομειώσεις στις διάφορες περιοχές αλλά γενικά διαμορφώνεται σε σχετικά χαμηλό επίπεδο, κάτω από 10%. Δεν αποκλείεται ένα μέρος των δανείων των νοικοκυριών από

καταστήματα λιανικής, συγκεκριμένα αυτών που αφορούν αγορές με δόσεις που πληρώνονται με πιστωτικές κάρτες, να μην καταγράφεται σωστά από την έρευνα, καθώς ορισμένα νοικοκυριά είναι πολύ πιθανό να αντιλαμβάνονται τα ποσά αυτών των πιστώσεων ως δάνεια από τράπεζες και όχι από τα καταστήματα ή ενδεχομένως θεωρούν ότι δεν έχουν οφειλή στο βαθμό που μηνιαία εξοφλούν ολόκληρο το υπόλοιπο της πιστωτικής τους κάρτας. Τέλος, σε πολύ χαμηλό επίπεδο διαμορφώνονται τα ποσοστά των υπόχρεων νοικοκυριών (γενικά κάτω από 1%) με δάνεια από το φιλικό τους περιβάλλον και σε όλες τις περιοχές καταγράφεται τάση μείωσης των ποσοστών αυτών με εξαίρεση τις ημιαστικές περιοχές.

Σχέση δανεισμού με εισόδημα και περιουσία

Όπως είχε παρατηρηθεί και στις δύο προηγούμενες έρευνες, το ύψος του δανεισμού των νοικοκυριών σχετίζεται άμεσα με το εισόδημά τους, καθώς, όπως προκύπτει από τον Πίνακα 1.5, το μέσο χρέος κατά εισοδηματικό κλιμάκιο αυξάνεται γενικά με την άνοδο σε υψηλότερο εισοδηματικό κλιμάκιο. Επιπλέον, παρατηρείται ότι το ποσοστό των νοικοκυριών στο πρώτο εισοδηματικό κλιμάκιο, όπως αυτό προκύπτει από τις τρεις έρευνες, μειώνεται σταδιακά και περιορίζεται στο 2,9% το 2007 (από 8,3% το 2002), ενώ την ίδια τάση καταγράφει και το ποσοστό των νοικοκυριών στο δεύτερο εισοδηματικό κλιμάκιο (2007: 22,1%, 2002: 27,8%). Αντίθετα, αυξητική τάση παρατηρείται στα ποσοστά των δύο υψηλότερων εισοδηματικών κλιμακίων, ενώ αυτό του μεσαίου εισοδηματικού κλιμακίου (15.001-25.000 ευρώ) παραμένει σχεδόν σταθερό και στις τρεις έρευνες. Ανάλογες τάσεις καταγράφονται και στα μερίδια των νοικοκυριών σε κάθε εισοδηματικό κλιμάκιο στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών. Για παράδειγμα, το μερίδιο των νοικοκυριών στο χαμηλότερο εισοδηματικό κλιμάκιο στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών μειώνεται σε 1,9% το 2007 (από 3,5% το 2002), ενώ εκείνο του υψηλότερου εισοδηματικού κλιμακίου αυξάνεται σε 31,5% το 2007 (από 25,1% το 2002). Σε κάποιο βαθμό οι μεταβολές αυτές δικαιολογούνται από τη διαχρονική αύξηση του εισοδήματος των νοικοκυριών που έχει ως αποτέλεσμα την κατάταξη ορισμένων εξ αυτών σε υψηλότερο εισοδηματικό κλιμάκιο από ό,τι προηγουμένως. Όμως, οι μεταβολές που σημειώνονται στα ποσοστά αυτά είναι γενικά πολύ μεγαλύτερες από αυτές που θα δικαιολογούσε η αύξηση του εισοδήματος τους, ιδίως δε αυτές που καταγράφονται μεταξύ των δύο τελευταίων ερευνών του 2005 και του 2007. Φαίνεται επομένως ότι, στο πλαίσιο μιας πιο αποτελεσματικής διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου, ο ανταγωνισμός των τραπεζών για την προσέλκυση πελατείας επικεντρώνεται όλο

και περισσότερο στα νοικοκυριά που ανήκουν στα δύο υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, με αποτέλεσμα να αυξάνουν σημαντικά τα μερίδια τους στο σύνολο των νοικοκυριών (2007: 44,5%, 2005: 31,9%) και στο υπόλοιπο των δανείων (2007: 59,6%, 2005: 47,2%). Αντίθετα, η πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα των νοικοκυριών με χαμηλά εισοδήματα παραμένει σχετικά μικρή και σταδιακά περιορίζεται. Σε κάθε όμως περίπτωση, η μεγάλη άνοδος των τραπεζικών δανείων προς τα νοικοκυριά στην πενταετία 2003-2007 είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική δανειακή επιβάρυνσή τους, όπως αυτή μετρείται με το λόγο του ύψους των δανείων προς το εισόδημά τους. Η διάμεσος της δανειακής επιβάρυνσης για το σύνολο των νοικοκυριών αυξήθηκε σε 50,4% το 2007, από 33,5% το 2005 και 22,8% το 2002, αντανακλώντας κυρίως την εξέλιξη της δανειακής επιβάρυνσης από στεγαστικά δάνεια. Δηλαδή, οι δανειακές υποχρεώσεις των μισών νοικοκυριών του δείγματος αντιστοιχούσαν μέχρι και το μισό περίπου του ετήσιου εισοδήματός τους το 2007, από το 1/3 και το 1/4 περίπου του εισοδήματός τους το 2005 και το 2002 αντίστοιχα.

Ανάλογη με αυτή του εισοδήματος είναι και η σχέση του ύψους του δανεισμού με την περιουσία. Κατά μέσον όρο, το ύψος του δανείου των νοικοκυριών αυξάνεται ανάλογα με την περιουσία τους και στα νοικοκυριά που ευρίσκονται σε υψηλότερα κλιμάκια περιουσίας αντιστοιχεί γενικά μεγαλύτερο υπόλοιπο δανείων (βλ. Πίνακα 1.6). Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι, όπως και στις δύο προηγούμενες έρευνες, η συμβολή στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών στα ανώτερα περιουσιακά κλιμάκια είναι σημαντικά μεγαλύτερη από τη συμμετοχή τους στο δείγμα, υποδηλώνοντας ότι ο σχετικά μεγάλος δανεισμός είναι συγκεντρωμένος στα κλιμάκια αυτά. Πράγματι, η συμβολή των νοικοκυριών στα δύο ανώτερα περιουσιακά κλιμάκια στο συνολικό δανεισμό των νοικοκυριών διαμορφώνεται σε 83,5% το 2007 έναντι 65,3% το 2005. Αυτό αντανακλά κυρίως την κατανομή των στεγαστικών δανείων, καθώς η λήψη στεγαστικού δανείου ισοδυναμεί με την απόκτηση περιουσίας, με αποτέλεσμα να υπάρχει ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ του μέσου υπολοίπου των στεγαστικών δανείων και της περιουσίας. Αντίθετα, το μέσο υπόλοιπο των άλλων (πλην των στεγαστικών) δανείων σε κάθε εισοδηματικό κλιμάκιο δεν φαίνεται να έχει ισχυρή συσχέτιση με το ύψος της περιουσίας, υποδηλώνοντας ότι γενικά η προσφυγή των νοικοκυριών σε αυτού του είδους το δανεισμό δεν προϋποθέτει την ύπαρξη περιουσίας. Για το 50% των νοικοκυριών ο λόγος του υπολοίπου των δανείων προς την περιουσία τους, δηλ. η διάμεσος αυτού του λόγου, δεν ξεπερνά το 2007 το πολύ χαμηλό επίπεδο του 10,7%. Μόνο για τα νοικοκυριά στο πρώτο περιουσιακό κλιμάκιο η διάμεσος είναι σχετικά υψηλή

(81,8%) και υπάρχει ένας αριθμός νοικοκυριών για τα οποία το υπόλοιπο των δανείων τους υπερβαίνει την περιουσία τους και αυτό αφορά μη στεγαστικά δάνεια. Βεβαίως αυτό δεν σημαίνει κατ' ανάγκην ότι τα νοικοκυριά αυτά είναι ή θα αποδειχθούν στο μέλλον αφερέγγυα, καθώς είναι δυνατόν το ύψος του εισοδήματός τους να παρέχει επαρκή εχέγγυα για τη δυνατότητά τους να εξυπηρετούν κανονικά τα δάνεια τους.

Πίνακας 1.5: Κατανομή υπόχρεων νοικοκυριών κατά εισοδηματικό κλιμάκιο (25+)

α) Όλα τα δάνεια

Εισοδηματικά κλιμάκια	Κατανομή των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί (% νοικοκυριών)			Συμβολή στο συνολικό υπόλοιπο δανείων του δείγματος (% νοικοκυριών)			Μέσο υπόλοιπο (σε ευρώ)			Διάμεσος του υπολοίπου δανείων ως ποσοστό του εισοδήματος (%)		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Μέχρι 7.500	2,9	5,4	8,3	1,9	3,4	3,5	19.123	12.637	5.684	101,6	61,2	25,7
7.501-15.000	22,1	28,2	27,8	14,1	22,5	19,0	18.907	15.655	10.238	59,3	37,7	29,2
15.001-25.000	30,4	34,5	33,5	24,5	26,9	32,8	23.916	15.325	14.783	45,1	29,4	22,8
25.001-35.000	21,7	19,0	16,3	28,1	27,1	19,6	38.474	27.976	18.182	69,6	34,2	15,4
35.001+	22,8	12,9	14,1	31,5	20,1	25,1	41.151	30.597	25.898	33,9	28,1	11,0
Σύνολο*	1.418	1.215	1.063	100,0	100,0	100,0	30.006	19.637	15.532	50,4	33,5	22,8

β) Στεγαστικά δάνεια

Εισοδηματικά κλιμάκια	Κατανομή των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί (% νοικοκυριών)			Συμβολή στο συνολικό υπόλοιπο δανείων του δείγματος (% νοικοκυριών)			Μέσο υπόλοιπο (σε ευρώ)			Διάμεσος του υπολοίπου δανείων ως ποσοστό του εισοδήματος (%)		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Μέχρι 7.500	2,2	4,8	5,9	1,8	3,4	3,0	40.731	29.418	14.846	446,5	262,0	252,7
7.501-15.000	17,1	24,1	23,5	13,2	22,9	17,0	39.093	39.754	21.407	260,6	272,7	103,6
15.001-25.000	25,7	31,1	32,7	22,2	24,3	32,7	43.611	32.739	29.565	140,0	123,1	86,1
25.001-35.000	27,2	23,1	17,1	29,3	29,0	20,8	54.412	52.834	35.906	142,2	106,2	74,1
35.001+	27,9	16,9	20,8	33,6	20,4	26,6	60.831	50.671	37.666	80,1	61,2	38,3
Σύνολο*	637	422	409	100,0	100,0	100,0	51.014	41.701	29.557	135,1	127,8	79,6

γ) Άλλα δάνεια

Εισοδηματικά κλιμάκια	Κατανομή των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί (% νοικοκυριών)			Συμβολή στο συνολικό υπόλοιπο δανείων του δείγματος (% νοικοκυριών)			Μέσο υπόλοιπο (σε ευρώ)			Διάμεσος του υπολοίπου δανείων ως ποσοστό του εισοδήματος (%)		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Μέχρι 7.500	2,8	5,3	8,9	2,2	3,5	5,1	7.034	4.154	2.412	45,8	41,3	25,2
7.501-15.000	23,1	28,8	28,4	16,9	21,3	25,5	6.666	4.620	3.805	30,8	21,8	20,2
15.001-25.000	32,2	35,6	33,4	31,9	34,2	33,2	9.043	6.006	4.221	25,8	15,3	10,2
25.001-35.000	20,4	17,6	15,7	24,3	21,6	16,0	10.860	7.653	4.327	19,4	12,4	8,5
35.001+	21,5	12,7	13,6	24,8	19,5	20,3	10.535	9.584	6.342	14,9	10,3	5,1
Σύνολο*	1.096	998	889	100,0	100,0	100,0	9.125	6.275	4.246	21,5	17,0	11,2

Τα ποσά αναφέρονται στο σύνολο των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί και κατά περίπτωση αφορούν τον αριθμό των νοικοκυριών, το μέσο υπόλοιπο των δανείων τους και τη διάμεσο του λόγου του υπολοίπου των δανείων τους προς το εισόδημά τους

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Πίνακας 1.6: Κατανομή υπόχρεων νοικοκυριών κατά κλιμάκιο περιουσίας (25+) ⁽¹⁾

α) Όλα τα δάνεια

Κλιμάκια περιουσίας	Κατανομή των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί (% νοικοκυριών)			Συμβολή στο συνολικό υπόλοιπο δανείων του δείγματος (% νοικοκυριών)			Μέσο υπόλοιπο (σε ευρώ)			Διάμεσος του υπολοίπου δανείων ως ποσοστό της περιουσίας (%)		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Μέχρι 10.000	11,8	17,4	16,8	4,0	4,7	5,2	10.132	4.696	4.127	81,8	75,8	30,3
10.001-50.000	9,1	18,6	11,6	3,5	8,5	5,2	11.378	8.060	5.977	24,0	16,5	9,4
50.001-100.000	13,8	23,5	22,4	9,1	21,4	18,7	19.750	15.923	11.070	14,7	8,0	6,1
100.001-200.000	28,0	25,3	26,8	28,4	30,5	35,3	30.518	21.163	17.479	11,1	7,4	4,2
200.001+	37,4	15,3	22,4	55,1	34,8	35,6	44.224	39.899	21.078	5,3	5,0	1,4
Σύνολο*	1.419	1.131	978	100,0	100,0	100,0	30.007	19.637	15.532	10,7	10,7	5,1

β) Στεγαστικά δάνεια

Κλιμάκια περιουσίας	Κατανομή των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί (% νοικοκυριών)			Συμβολή στο συνολικό υπόλοιπο δανείων του δείγματος (% νοικοκυριών)			Μέσο υπόλοιπο (σε ευρώ)			Διάμεσος του υπολοίπου δανείων ως ποσοστό της περιουσίας (%)		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Μέχρι 10.000	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.001-50.000	3,9	12,1	6,2	2,0	4,2	2,7	25.691	13.198	12.579	44,1	23,7	29,9
50.001-100.000	13,0	27,5	26,4	8,0	21,5	18,1	31.340	29.752	19.484	28,1	33,6	22,5
100.001-200.000	33,6	33,1	35,2	29,8	33,4	40,8	45.348	38.700	32.877	23,9	19,9	19,0
200.001+	48,1	26,7	31,5	58,1	40,8	38,2	61.724	58.442	34.418	11,2	11,4	5,7
Σύνολο*	639	363	328	100,0	100,0	100,0	51.015	41.701	29.557	18,2	19,9	13,2

γ) Άλλα δάνεια

Κλιμάκια περιουσίας	Κατανομή των νοικοκυριών που έχουν δανειστεί (% νοικοκυριών)			Συμβολή στο συνολικό υπόλοιπο δανείων του δείγματος (% νοικοκυριών)			Μέσο υπόλοιπο (σε ευρώ)			Διάμεσος του υπολοίπου δανείων ως ποσοστό της περιουσίας (%)		
	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002	2007	2005	2002
Μέχρι 10.000	14,8	20,6	19,8	10,3	15,5	18,1	6.364	4.669	4.049	78,7	74,4	23,8
10.001-50.000	10,0	19,7	12,8	8,3	18,8	11,5	7.515	5.909	3.971	17,9	12,1	7,4
50.001-100.000	13,7	22,1	21,7	12,6	21,3	20,3	8.392	5.975	4.147	6,5	4,7	3,7
100.001-200.000	26,1	23,7	24,8	23,9	23,8	21,3	8.354	6.231	3.824	3,3	2,2	1,7
200.001+	35,5	13,9	20,8	45,0	20,7	28,9	11.582	9.251	6.159	1,7	1,2	0,5
Σύνολο*	1.097	953	823	100,0	100,0	100,0	9.126	6.275	4.246	3,6	4,7	2,4

⁽¹⁾ Για το 2007 στον ορισμό της περιουσίας των νοικοκυριών έχουν συνυπολογιστεί: η αξία των ιδιωτικών επιχειρήσεων και η αξία των ιδιωτικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων

* Τα ποσά αναφέρονται στο σύνολο των νοικοκυριών που έχουν δανεισθεί και κατά περίπτωση αφορούν τον αριθμό των νοικοκυριών, το μέσο υπόλοιπο των δανείων τους και τη διάμεσο του λόγου του υπολοίπου των δανείων τους προς την περιουσία τους

** Ο αριθμός νοικοκυριών στο κλιμάκιο αυτό είναι πολύ μικρός για να αξιολογηθεί στατιστικά

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Κόστος εξυπηρέτησης δανείων και εισόδημα

Στον Πίνακα 1.7 και το Διάγραμμα 1.1 παρουσιάζεται η κατανομή του λόγου κόστους εξυπηρέτησης των δανείων, ο οποίος ορίζεται ως ο λόγος των μηνιαίων δόσεων προς το μηνιαίο εισόδημα και αποτελεί ένα γενικά αποδεκτό δείκτη της χρηματοοικονομικής πίεσης που αντιμετωπίζει άμεσα το νοικοκυριό. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι για το 78% των νοικοκυριών το κόστος εξυπηρέτησης δεν υπερβαίνει το 1/3 του εισοδήματός τους, ενώ για το 84% των νοικοκυριών το κόστος αυτό δεν υπερβαίνει το 40% του εισοδήματός τους. Επομένως, για τη μεγάλη πλειοψηφία των νοικοκυριών με χρέος, η άμεση χρηματοοικονομική πίεση κυμαίνεται μέσα σε όρια που γενικά θεωρούνται ότι δεν συνεπάγονται δυσκολίες στην κανονική εξυπηρέτηση των δανείων τους, αν και για τα νοικοκυριά με πολύ χαμηλά εισοδήματα και ακριβώς λόγω του πολύ χαμηλού εισοδήματός τους το μικρό κόστος εξυπηρέτησης δεν είναι κατ' ανάγκη επαρκές κριτήριο των δυσκολιών που αυτά αντιμετωπίζουν στην κανονική αποπληρωμή των δανείων τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα νοικοκυριά με το σχετικά χαμηλό κόστος εξυπηρέτησης δεν είναι ομοιόμορφα κατανεμημένα στα επιμέρους εισοδηματικά κλιμάκια, αλλά το ποσοστό τους αυξάνεται με την αύξηση του εισοδήματος και κατά συνέπεια το ποσοστό των νοικοκυριών με υψηλό χρηματοοικονομικό κόστος είναι μεγαλύτερο στα χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, όπως άλλωστε θα αναμενόταν. Στο χαμηλότερο εισοδηματικό κλιμάκιο (νοικοκυριά με εισόδημα μέχρι 7.500 ευρώ), μόνο το 43% των νοικοκυριών έχει κόστος εξυπηρέτησης μέχρι και 33%, ενώ στο υψηλότερο εισοδηματικό κλιμάκιο το ποσοστό αυτό ανέρχεται στο 91% των νοικοκυριών.

Για το υπόλοιπο 16% των νοικοκυριών ο λόγος αυτός υπερβαίνει το 40%, ενώ για ένα μικρό ποσοστό (3,2%) νοικοκυριών ο λόγος κόστους υπερβαίνει το μηνιαίο εισόδημα του νοικοκυριού, υποδηλώνοντας ότι, βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον, στα νοικοκυριά αυτά ασκείται υψηλή χρηματοοικονομική πίεση.

Από την κατανομή του λόγου του κόστους εξυπηρέτησης το 2005 προκύπτει ότι ο λόγος αυτός δεν υπερέβαινε το 1/3 του εισοδήματός για το 81% των νοικοκυριών, το 40% για το 88% των νοικοκυριών, ενώ για το 1,6% των νοικοκυριών υπερέβαινε το 100%. Τα στοιχεία αυτά υποδηλώνουν ότι αυξήθηκε η χρηματοοικονομική πίεση που υφίστανται τα νοικοκυριά στη διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ της έρευνας του 2007 και εκείνης του 2005. Το αποτέλεσμα αυτό φαίνεται ότι συνδέεται άμεσα με την εξέλιξη των επιτοκίων που

οι τράπεζες εφαρμόζουν στα υφιστάμενα υπόλοιπα των κυριότερων κατηγοριών καταναλωτικών δανείων και στεγαστικών δανείων, τα οποία στη διετία 2005-2007 αυξήθηκαν κατά μέσον όρο κατά 107 και 39 μονάδες βάσης αντίστοιχα, ακολουθώντας γενικά την αύξηση των βασικών επιτοκίων της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ). Επισημαίνεται ωστόσο ότι η καμπύλη του κόστους εξυπηρέτησης των δανείων το 2007 δεν διαφοροποιείται ουσιαστικά από αυτή του 2002 (βλ. Διάγραμμα 1.1), παρά το γεγονός ότι το υπόλοιπο των τραπεζικών δανείων προς τα νοικοκυριά υπερτριπλασιάστηκε μέσα σε αυτή την περίοδο ενώ τα επιτόκια στις κυριότερες κατηγορίες δανείων προς τα νοικοκυριά δεν διαφέρουν πολύ μεταξύ τους. Σε σημαντικό βαθμό επομένως, η διατήρηση σχεδόν σταθερής της καμπύλης του κόστους εξυπηρέτησης των δανείων πρέπει να συνδέεται με την πιο αποτελεσματική διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου εκ μέρους των τραπεζών, ιδίως μάλιστα σε ότι αφορά τη διαδικασία έγκρισης/χορήγησης νέων δανείων και την ανάληψη κινδύνων, στο πλαίσιο και των οδηγιών της Τράπεζας της Ελλάδος για την εφαρμογή μιας πιο μακροπρόθεσμης και προνοητικής πολιτικής στον τομέα αυτό από ό,τι ενδεχομένως οδηγεί τις τράπεζες ο ανταγωνισμός για διατήρηση ή επαύξηση των σχετικών μεριδίων στη λιανική τραπεζική. Ειδικότερα, η Τράπεζα της Ελλάδος έχει επισημάνει ότι, προκειμένου να ελεγχθεί ο πιστωτικός κίνδυνος και παράλληλα να αποφευχθούν φαινόμενα υπερδανεισμού των νοικοκυριών, είναι αναγκαίο οι τράπεζες κατά την αξιολόγηση των αιτήσεων δανεισμού να αποδίδουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο διαμορφούμενο δείκτη χρηματοοικονομικής πίεσης, ο οποίος δεν θα πρέπει κατά κανόνα να υπερβαίνει ένα εύλογο ανώτατο όριο 30% έως 40%, κλιμακούμενο ανάλογα με το απόλυτο ύψος του διαθέσιμου εισοδήματος του αιτούντος. Επισημαίνεται πάντως ότι το μερίδιο του χρέους των νοικοκυριών που έχουν λόγο κόστους πάνω από 40% (πάνω από 100%) στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών του δείγματος είναι σχετικά υψηλό 36,6% (9,1%). Αν και σε πολύ μεγάλο ποσοστό (πάνω από 78%) το χρέος των συγκεκριμένων νοικοκυριών αφορά ενυπόθηκα στεγαστικά δάνεια, το σχετικά υψηλό μερίδιο υποδηλώνει ότι υπάρχουν ακόμη σημαντικά περιθώρια περαιτέρω βελτίωσης στη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου εκ μέρους των τραπεζών, πολύ δε περισσότερο μάλιστα που το μερίδιο των δανείων αυτών στο σύνολο των δανείων είναι αυξημένο σε σύγκριση με το μερίδιο των αντίστοιχων δανείων στην έρευνα του 2005 (πάνω από 40%: 29,9%, πάνω από 100%: 6,1%). Παράλληλα, θα πρέπει και οι δανειζόμενοι να σταθμίζουν προσεκτικά τις χρηματοοικονομικές ανάγκες τους, να ερευνούν την αγορά για τις διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις, να ζητούν από τις τράπεζες επαρκή επεξήγηση των κρίσιμων χαρακτηριστικών και

όρων του δανείου, και να αξιολογούν τη δυνατότητα εξυπηρέτησης των δανείων τους στη βάση και των άλλων υποχρεώσεών τους, δηλαδή να αναλαμβάνουν χρηματοοικονομικούς κινδύνους με σύνεση και γνώση.

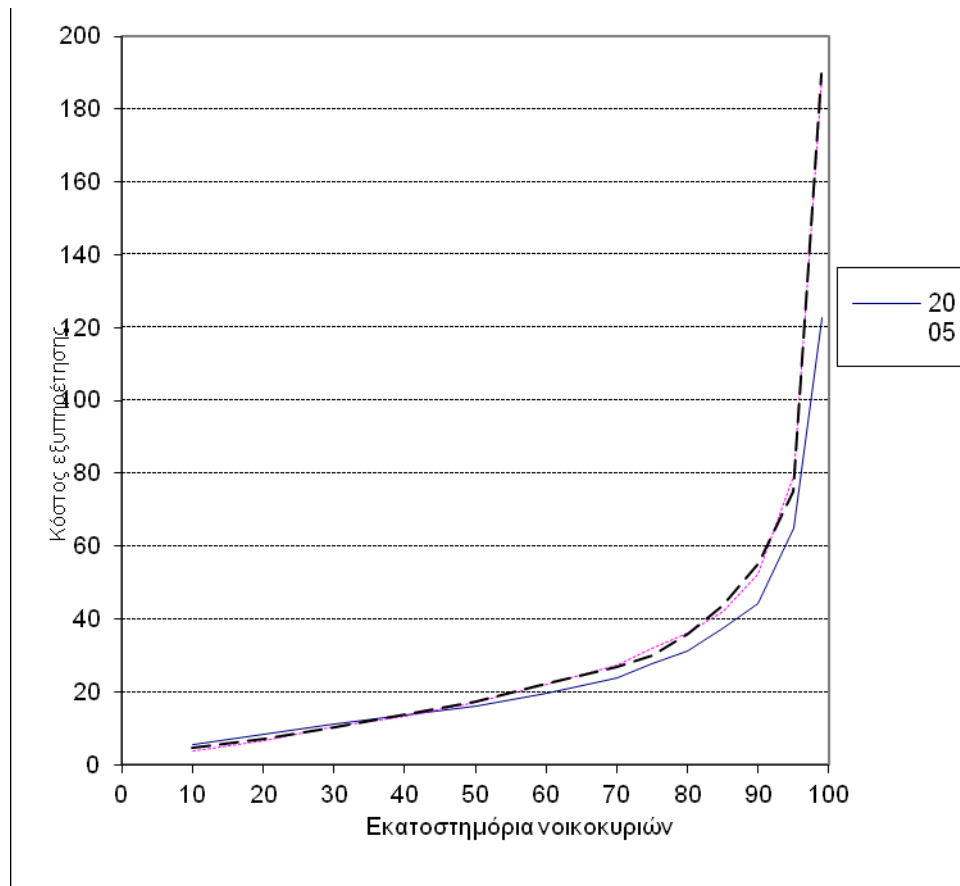
Πίνακας 1.7: Λόγος κόστους εξυπηρέτησης δανείων προς εισόδημα (%), 25+

Κλιμάκια νοικοκυριών *	2007	2005	2002
10	4,5	5,6	3,7
20	7,2	8,3	6,7
30	10,4	11,0	10,4
40	13,7	13,6	13,4
50	17,5	16,2	17,3
60	22,1	19,7	22,1
70	27,0	24,0	27,3
75	30,0	27,6	32,0
80	36,0	31,3	36,3
85	43,6	37,6	42,1
90	55,2	44,3	52,4
95	75,0	64,9	79,3
99	189,8	122,8	189,1

% νοικοκυριών με κόστος εξυπηρέτησης μικρότερο από ή ίσο με την αντίστοιχη τιμή που εμφανίζεται στον πίνακα, π.χ. για το 20% των νοικοκυριών το κόστος εξυπηρέτησης των δανείων τους δεν υπερβαίνει το 7,2% του εισοδήματός τους το 2007

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Διάγραμμα 1.1: Λόγος κόστους εξυπηρέτησης δανείων προς εισόδημα (25+)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Εξυπηρέτηση δανειακών υποχρεώσεων από τα νοικοκυριά

Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στις έρευνες του 2005 και του 2007, περιελάμβανε, όπως προαναφέρθηκε, και ένα αριθμό ερωτήσεων που αφορούσε τη συμπεριφορά των νοικοκυριών ως προς την κανονική εξυπηρέτηση των δανείων τους, καθώς και τις δυσκολίες που κατά την εκτίμησή τους αντιμετώπιζαν για την εξυπηρέτηση των διάφορων υποχρεώσεών τους. Από τις σχετικές απαντήσεις στην έρευνα του 2007 προκύπτει ότι το 12,6% των νοικοκυριών δεν πληρώνει κανονικά τις δόσεις των δανείων τους. Το ποσοστό αυτό είναι λίγο υψηλότερο από το αντίστοιχο ποσοστό του 2005 (11,2%) και διαφέρει σημαντικά μεταξύ των επιμέρους κατηγοριών δανείων. Το μεγαλύτερο ποσοστό παρατηρείται στην περίπτωση των καταναλωτικών δανείων, όπου το 16,8% (2005: 14,9%) των νοικοκυριών δήλωσαν ότι δεν πληρώνουν κανονικά τις δόσεις αυτών των δανείων, ενώ στην περίπτωση των στεγαστικών δανείων το αντίστοιχο ποσοστό είναι 11,2% (2005: 8,6%). Τα ποσοστά αυτά, αν και όχι απολύτως συγκρίσιμα με τα ποσοστά των αντίστοιχων τραπεζικών δανείων που, σύμφωνα με τα στοιχεία που οι τράπεζες υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος, δεν εξυπηρετούνται για διάστημα τριών τουλάχιστον μηνών, οδηγούν ακριβώς στο ίδιο συμπέρασμα, ότι δηλαδή τα καταναλωτικά δάνεια ενέχουν γενικά υψηλότερο πιστωτικό κίνδυνο για τις τράπεζες από ότι τα στεγαστικά δάνεια.

Εξάλλου, στον Πίνακα 1.8 παρουσιάζονται τα ποσοστά των νοικοκυριών ανά εισοδηματικό κλιμάκιο που δήλωσαν ότι «αντιμετωπίζουν δυσκολία στην κανονική εξυπηρέτηση των υποχρεώσεών τους» και όπως προκύπτει τα ποσοστά αυτά είναι μεγάλα και μάλιστα το 2007 είναι γενικώς αυξημένα σε σύγκριση με το 2005. Αξιοσημείωτη εξαίρεση αποτελεί η μείωση του ποσοστού των νοικοκυριών που δήλωσε ότι αντιμετωπίζει δυσκολίες στην πληρωμή των δόσεων για πιστωτικές κάρτες (2007: 49,3%, 2005: 54,2%), αν και αυτή δεν αφορά το σύνολο των εισοδηματικών κλιμακίων (εντοπίζεται στο πρώτο και στα δύο ανώτερα εισοδηματικά κλιμάκια). Συνολικά, τα ποσοστά που προκύπτουν και από τις δύο έρευνες, αν και είναι γενικώς μικρότερα από τα αντίστοιχα της Έρευνας των Οικογενειακών Προϋπολογισμών του 2004/2005 που διενεργήθηκε από την ΕΣΥΕ, φαίνεται να επιβεβαιώνουν το

αποτέλεσμα της έρευνας αυτής, όπου το 77,3% των νοικοκυριών δήλωσε ότι αντιμετωπίζει με δυσκολία τις ανάγκες του.

Γενικά προκύπτει (βλ. Πίνακα 1.8) ότι ένα πολύ υψηλό ποσοστό (πάνω από 50%) των νοικοκυριών, ιδίως στα χαμηλά εισοδηματικά κλιμάκια, αντιμετωπίζει δυσκολία στην εξυπηρέτηση των υποχρεώσεων του. Σε μεγάλο βαθμό αυτό αντανακλά το χαμηλό επίπεδο του εισοδήματος των εν λόγω νοικοκυριών, άρα και τη σχετικά υψηλή οριακή χρησιμότητα την οποία αποδίδουν σε κάθε μονάδα του εισοδήματός τους, δεδομένου ότι το κόστος εξυπηρέτησης των δανείων τους διαμορφώνεται κατά μέσον όρο -όπως αυτός προσεγγίζεται από τη διάμεσο του λόγου δόσεων για την εξυπηρέτηση των δανείων προς το εισόδημα- σε σχετικά χαμηλό επίπεδο, με εξαίρεση τα νοικοκυριά στο πρώτο εισοδηματικό κλιμάκιο. Είναι ωστόσο χαρακτηριστικό ότι το ποσοστό των νοικοκυριών στα δύο χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια που δήλωσαν ότι έχουν μη στεγαστικά δάνεια, δηλ. δάνεια χωρίς ασφάλεια υποθήκης, μειώνεται μεταξύ των δύο ερευνών (2007: 80%, 2005: 83,3%) και μάλιστα το 2007 σε αντίθεση με το 2005 το ποσοστό αυτό διαμορφώνεται σε επίπεδο χαμηλότερο από ό,τι στο σύνολο των νοικοκυριών (νοικοκυριά με μη στεγαστικά δάνεια στο σύνολο των νοικοκυριών (2007: 84,9%, 2005: 81,2%). Φαίνεται επομένως ότι στη διετία που μεσολάβησε μεταξύ των δύο ερευνών, οι τράπεζες έγιναν πιο επιφυλακτικές στη χορήγηση δανείων σε αυτή την κατηγορία των νοικοκυριών των οποίων η χρηματοοικονομική τους θέση, λόγω ακριβώς του ότι ανήκουν στα χαμηλά εισοδηματικά κλιμάκια, είναι περισσότερο ευάλωτη σε περίπτωση ανόδου των επιτοκίων ή μεταβολής των οικονομικών συνθηκών. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται και από την εξέλιξη του ποσοστού των καταναλωτικών δανείων που δεν εξυπηρετούνται για διάστημα τουλάχιστον τριών μηνών, το οποίο, σύμφωνα με στοιχεία που οι τράπεζες υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος, μειώθηκε στο 6% του συνόλου των εν λόγω δανείων στο τέλος του 2007 από 7,8% στο τέλος του 2005, αν και αυτό έχει σε σημαντικό βαθμό επηρεαστεί από τις διαγραφές επισφαλών δανείων και την εντατικοποίηση των εισπρακτικών μηχανισμών τους.

Πίνακας 1.8: Εκτιμήσεις νοικοκυριών σχετικά με το βαθμό δυσκολίας* για την εξυπηρέτηση των υποχρεώσεών τους κατά εισοδηματικό κλιμάκιο, 25+ (ποσοστά % νοικοκυριών)

Είχαν δυσκολία στην:	Σύνολο		Εισοδηματικά κλιμάκια σε ευρώ									
			<7500		7501-15000		15001-25000		25001-35000		>35000	
	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005	2007	2005
πληρωμή δόσεων στεγαστικού δανείου	57,3	53,8	71,4	83,3	85,2	61,3	70,2	58,7	51,7	48,9	32,4	32,8
πληρωμή δόσεων πιστωτικών καρτών	49,3	54,2	55,6	75,8	67,7	64,6	61,4	51,7	45,6	51,6	25,7	36,0
πληρωμή δόσεων άλλων τραπεζικών δανείων	68,4	67,0	94,7	87,5	84,5	78,7	65,4	63,6	70,3	66,7	50,5	50,0
πληρωμή δόσεων σε καταστήματ α	51,4	53,5	66,7	85,7	54,5	47,6	60,5	50,0	35,7	-	46,7	-
πληρωμή ενοικίου	66,7	61,6	87,0	84,1	76,4	66,9	67,0	54,3	51,3	33,8	19,4	25,0
πληρωμή λογαριασμών	57,9	50,0	80,0	71,0	71,4	56,1	61,0	45,2	44,1	35,5	30,0	22,7
Διάμεσος λόγος δόσεων/εισ οδήματος	17,5	16,0	43,1	28,3	24,1	21,6	18,2	15,8	17,8	14,2	11,4	10,7

* Περιλαμβάνονται τα νοικοκυριά τα οποία στη σχετική ερώτηση απάντησαν ότι είναι 'δύσκολο' ή 'μάλλον δύσκολο' γι' αυτά να αντιμετωπίσουν τις υποχρεώσεις τους

-: Ο αριθμός των νοικοκυριών στα κλιμάκια αυτά είναι πάρα πολύ μικρός για να αξιολογηθεί στατιστικά

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 32, Μάιος 2009

Πρόσβαση στον τραπεζικό δανεισμό

Όπως προκύπτει από τα στοιχεία της παραπάνω έρευνας του 2007, σχεδόν το σύνολο (97%) των νοικοκυριών που δεν έχουν δανειακές υποχρεώσεις δήλωσαν ότι δεν είχαν λόγο να προσφύγουν σε δανεισμό. Ένα πολύ μικρό ποσοστό, μόλις 5,5%, δήλωσε ότι η διαδικασία δανεισμού δεν ολοκληρώθηκε, καθώς η σχετική αίτηση απορρίφθηκε από την τράπεζά του, εύρημα που υποδηλώνει μεγάλη ευκολία προσφυγής στον τραπεζικό δανεισμό. Επισημαίνεται μάλιστα ότι σχεδόν τα ίδια ποσοστά είχαν προκύψει και από την έρευνα του 2005. Όμως, το γεγονός ότι είναι μικρό το ποσοστό των απορρίψεων έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τα στοιχεία που οι τράπεζες υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος, σύμφωνα με τα οποία το ποσοστό των απορρίψεων στο τελικό στάδιο αξιολόγησης των πελατών κυμαίνεται μεταξύ 35% και 40% των αιτήσεων δανείου.

Εξάλλου, από τις απαντήσεις των νοικοκυριών σχετικά με τη μεταφορά υπολοίπων δανείων από μια τράπεζα σε άλλη προκύπτει ότι ένα μάλλον περιορισμένο ποσοστό νοικοκυριών αλλάζει πιστωτικό ίδρυμα. Το μεγαλύτερο ποσοστό (2007: 6,7% των νοικοκυριών με σχετικό δάνειο, 2005: 6,4%) παρατηρείται στην περίπτωση των καταναλωτικών δανείων, όπου προσφέρονται και τα πιο ελκυστικά οφέλη από τη συγκέντρωση των λογαριασμών σε μία τράπεζα και τον εκτοκισμό τους με σημαντικά χαμηλότερο επιτόκιο. Πολύ μικρό ποσοστό νοικοκυριών ανέφερε μεταφορά δανείου για αγορά αυτοκινήτου (2007: 0,7%, 2005: 1,6%), ενώ κάπως υψηλότερο είναι το ποσοστό των νοικοκυριών που δήλωσαν μεταφορά στεγαστικού δανείου (2007: 5,2%, 2005: 3,2%). Το γενικά μικρό ποσοστό των νοικοκυριών που μεταφέρει δάνεια από μια τράπεζα σε άλλη, παρά τον έντονο ανταγωνισμό που αναπτύσσεται μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων για την προσέλκυση πελατείας και τη διαμόρφωση των μεριδίων τους στα συγκεκριμένα τμήματα της λιανικής τραπεζικής αγοράς, υποδηλώνει ότι οι δεσμοί που αναπτύσσονται μεταξύ των τραπεζών και της πελατείας τους είναι αρκετά ισχυροί. Θα πρέπει ωστόσο να παρατηρηθεί ότι υπάρχει ουσιαστική διαφορά μεταξύ της διαχείρισης του χαρτοφυλακίου των τοποθετήσεων και της διαχείρισης δανείων. Στην περίπτωση της διαχείρισης του χαρτοφυλακίου των τοποθετήσεων η

γενική αρχή είναι να υπάρχει διασπορά ώστε να διαχέονται οι κίνδυνοι. Αντίθετα, στη διαχείριση δανείων ο γενικός κανόνας είναι η συγκέντρωση δανείων, καθώς αυτό μπορεί σε ορισμένες περιπτώσεις να οδηγήσει σε μείωση του κόστους εξυπηρέτησης των δανείων, αν και αυτό ισχύει περισσότερο στα καταναλωτικά και λιγότερο στα στεγαστικά δάνεια.

1.4. Συμπεράσματα

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας που διεξήχθη από την Τράπεζα της Ελλάδος τα βασικότερα συμπεράσματα που προκύπτουν είναι τα ακόλουθα:

1. Τα μισά ελληνικά νοικοκυριά δεν έχουν δανειακές υποχρεώσεις, αν και το ποσοστό των νοικοκυριών που δήλωσε ότι οφείλει κάποιο δάνειο παρουσιάζει σημαντική αύξηση σε σύγκριση με την έρευνα του 2005 (2007: 51,4%, 2005: 46,9%). Ωστόσο, παρά τη μεγάλη πιστωτική επέκταση προς τα νοικοκυριά κατά τα τελευταία έτη, ένας σημαντικός αριθμός νοικοκυριών (τα μισά σχεδόν) δήλωσαν ότι δεν έχουν δανειακές υποχρεώσεις.
2. Η πιο διαδεδομένη κατηγορία είναι τα δάνεια μέσω πιστωτικών καρτών, ακολουθούμενη από τα στεγαστικά δάνεια. Και στις δύο περιπτώσεις, το ποσοστό των υπόχρεων νοικοκυριών με δάνεια αυτού του είδους παρουσιάζεται αυξημένο (σε σχέση με το 2005), ιδίως αυτό για τις πιστωτικές κάρτες, όπου τα 2/3 περίπου των νοικοκυριών αυτών δηλώνουν πλέον οφειλές από κάρτες.
3. Αυξημένος είναι επίσης και ο λόγος του χρέους των νοικοκυριών προς το εισόδημα, δηλ. η δανειακή επιβάρυνση των νοικοκυριών. Ιδιαίτερα αυξημένη δανειακή επιβάρυνση, που προέρχεται κυρίως από μη ενυπόθηκα δάνεια, καταγράφεται για τα νοικοκυριά του δείγματος που βρίσκονται στο κατώτερο εισοδηματικό κλιμάκιο, αν και το μερίδιο του χρέους αυτών των νοικοκυριών στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών είναι πολύ περιορισμένο.

Όπως και στις προηγούμενες έρευνες, τα αποτελέσματα της έρευνας του 2007 δείχνουν ότι το μέσο χρέος των νοικοκυριών αυξάνεται με την αύξηση του εισοδήματος και της περιουσίας, ιδίως μάλιστα στην περίπτωση των στεγαστικών δανείων. Ειδικότερα, τα αποτελέσματα των ερευνών δείχνουν ότι τα νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα έχουν σχετικά μικρή πρόσβαση στο τραπεζικό σύστημα η οποία μειώνεται σταδιακά, ενώ αυξάνεται το ποσοστό των νοικοκυριών με χρέος τα οποία ανήκουν στα υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, καθώς και το μερίδιο των εν λόγω νοικοκυριών στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών. Η εξέλιξη αυτή ενδεχομένως υποδηλώνει μια σημαντική μεταβολή στη δανειοδοτική πολιτική των τραπεζών, η οποία, στο πλαίσιο της πιο αποτελεσματικής διαχείρισης του πιστωτικού κινδύνου, φαίνεται ότι τα τελευταία έτη συγκεντρώνεται περισσότερο από ό,τι στο παρελθόν στην προσέλκυση πελατείας από τα υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, δηλαδή πελατεία που κατά τεκμήριο μπορεί να διαχειριστεί καλύτερα το χρέος της.

Η άμεση χρηματοοικονομική πίεση, όπως μετρείται από το κόστος εξυπηρέτησης των δανείων, δηλ. το λόγο των δόσεων προς το εισόδημα, εκτιμάται ότι διαμορφώνεται μέσα σε γενικώς αποδεκτά όρια -- με την έννοια ότι για την πλειονότητα των υπόχρεων νοικοκυριών δεν συνεπάγεται ιδιαίτερες δυσκολίες στην κανονική εξυπηρέτηση των δανείων τους. Το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να αποδοθεί στην πιο αποτελεσματική διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου εκ μέρους των εμπορικών τραπεζών, στο πλαίσιο και των κανονιστικών διατάξεων και οδηγιών της Τράπεζας της Ελλάδος για την εφαρμογή μιας πιο μακροπρόθεσμης και προνοητικής πολιτικής στον τομέα της λιανικής τραπεζικής. Ωστόσο, στο χρονικό διάστημα που μεσολάβησε μεταξύ των δύο τελευταίων ερευνών καταγράφεται επιδείνωση της χρηματοοικονομικής πίεσης, καθώς για την πλειονότητα των υπόχρεων νοικοκυριών (84%) ο λόγος των δόσεων για την εξυπηρέτηση των δανείων προς το εισόδημα διαμορφώνεται μέσα σε όρια που γενικά θεωρούνται αποδεκτά (δεν υπερβαίνει το 40%), παρά τη μικρή επιδείνωσή του το 2007 η οποία

συνδέεται άμεσα με την αύξηση των τραπεζικών επιτοκίων. Ωστόσο, για το 16% των νοικοκυριών (έναντι 12% που ήταν το 2005) το κόστος εξυπηρέτησης των δανείων τους υπερβαίνει το 40% του εισοδήματός τους, το μερίδιό τους στο συνολικό χρέος των νοικοκυριών είναι σχετικά υψηλό (36,6%) και σε σημαντικό βαθμό αφορά μη ενυπόθηκα δάνεια. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι υπάρχουν για τις τράπεζες σημαντικά περιθώρια βελτίωσης στη διαχείριση του πιστωτικού κινδύνου. Παράλληλα όμως, θα πρέπει και τα νοικοκυριά να σταθμίζουν προσεκτικά τις χρηματοοικονομικές τους ανάγκες στη βάση και των άλλων υποχρεώσεών τους, ώστε η κανονική εξυπηρέτησή των δανείων τους να ευρίσκεται μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Γνώμη 206. 2008. “Ενεργητικές Πολιτικές Απασχόλησης & Εισοδηματικές Ενισχύσεις Ανέργων: υστερήσεις, προκλήσεις, προοπτικές”, Νοέμβριος 2008.
http://www.oke.gr/opinion/op_206.pdf

ΕΚΚΕ (2007) Δ. Μπαλούρδος και Ι. Υφαντόπουλος «Οικονομική Ανισότητα και Φτώχεια στην Ελλάδα: ορισμένα αποτελέσματα από την Έρευνα SILC»,
http://www.grsr.gr/pdf/106_3-42.pdf

ΚΑΝΕΠ-ΓΣΕΕ 2008. «Φτώχεια Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες»
<http://www.fa3.gr/arthra/31-doc.doc>

Μητράκος Θ. 2008. «Παιδική φτώχεια: Πρόσφατες εξελίξεις και προσδιοριστικοί παράγοντες» Οικονομικό Δελτίο, 30 5/2008, Τράπεζα Ελλάδας.

Συμιγιάννης Γ.Θ. και Τζαμουράνη Γ. (2007), «Δανεισμός και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των νοικοκυριών: αποτελέσματα από τις δειγματοληπτικές έρευνες της Τράπεζας της Ελλάδος», Οικονομικό Δελτίο, Τράπεζα της Ελλάδος, Νο 28, 2/07.

Ξενόγλωσση

Büyükkarabacaka B. and Valevb N. (2008). Credit Expansions and Banking Crises: The Roles of Household and Firm Credit. http://www2.gsu.edu/~econstv/credit_boom.pdf

Margi, S. (2002), “Italian households’ debt: determinants of demand and supply”, Banca d’ Italia, Temi di Discussioni, No. 454, October.